ÍGY ÉLT

Korvin Ottó

Írta:
Simor
András

ÍGY ÉLT...

SZERKESZTI: F. KEMÉNY MÁRTA

A TÁBLABORÍTÓT
LENGYEL LAJOS TERVEZTE

© SIMOR ANDRÁS, 1977

ISBN 963 11 0813 9

SIMOR ANDRÁS

Így élt Korvin Ottó

MÓRA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1977

Korvin Ottó

Dózsa népe készül valamire,
Korvin népe készül valamire,
készül a harcra,
Forradalomra.

1931-ben közli ezt a verset a *Sarló és Kalapács*. Egy Amerikában élő magyar szocialista írta.

Egy másik elvtársa és hajdani rabtársa így emlékezik rá a Szovjetunióban:

„Hejh, csak Korvin Ottó ne vón vasra verve,
volna, aki hívna: »Fegyverbe, fegyverbe!«

Volna, aki csóvát dobna fel az égbe,
volna, aki újra pörölne, ha kéne."

1894 márciusában született, és 1919 decemberében végezték ki. Börtönnaplója franciául jelent meg először, emberi nagysága előtt az egyik legrangosabb párizsi irodalmi folyóirat, az Europe tisztelgett.

„A bolsevista rémuralom főhóhéra!" – verklizte róla negyedszázadon át az úri Magyarország.

„GYENGE, NAGYNÉZÉSŰ GYEREK VOLTAM...”

Velikij Bocskov kárpát-ukrajnai község, falepárló és vegyészeti gyárral. Itt született Korvin Ottó 1894. március 24-én. A falu neve ekkor Nagybocskó. Felső-Apsa és Rónaszék közelében fekszik, Máramarossziget-től északra, Máramaros megyében. Lakói földműveléssel, fakitermeléssel foglalkoznak. Messze földön híres fuvarosok, kitűnően értenek a szekér- és kerékgyártáshoz.

Itt telepszik le a múlt század végén Klein Zsigmond feleségével, Eisenstädt Bertával. A falu lakói szófukar, mogorva embernek ismerik, de becsületességéről is közismert. Nehéz élete volt: fiatalon elvesztette szüleit, önerejéből lett valakivé. Jelenleg a báró

Korvin Ottó szülei: Klein Zsigmond és Eisenstädt Berta

Groedel fakitermelő cég üzletvezetője. Későn házasodott. Felesége német családból származik, Aschaffenburgból. Jóval műveltebb férjénél, határozott, szigorú asszony. Kevés fénykép maradt fenn róla. A legsokatmondóbb 1920-ból való: mélyen ülő szeme szenvedélyről, belső feszültségről, élettapasztalatról tanúskodik.

Első fiuk, József 1892-ben született. Az üzletvezetői állás jól jövedelmez, a család polgári jólétben él, cselédlányt és francia kisasszonyt tartanak, az utóbbit a gyerekek mellé, mert két év múlva megszületik a kisebbik fiú, Ottó is.

A szülők öröme nem zavartalan: a kisfiú gerincferdüléssel jött világra. Fűzőt kell viselnie, nem vehet részt a fiús játékokban. Egyetlen olyan írása maradt fenn, amelyben gyerekkorára emlékezik. Ebben írja:

„Gyenge, nagynézésű gyerek voltam, akinek soha-soha nem volt barátja, mert a fiús játékokban nem tudott részt venni, és a lányokat nagyon gyűlölte, csendesen meghúzódó, sápadt fiú, a térdemen könyv, és a fejem kezeimben, a fejem nem mozdult meg, és a könyvben sose lapoztam, csak néztem a képet vagy a betűt, ahol a könyv felnyílt, és bedugtam fülemet, ha játszó gyerekek távoli lármája jött..."

A könyvek pótolják a játékokat a magányos gyerek számára. A *Magyar mese- és mondavilág* meg a *Grimm-mesék*. Ez a gyerekkor csupa fűtöttség, csupa álmodozás.

Korvin Ottó négyéves korában bátyjával

Ami másnak mindennapos élmény, neki különös csoda, felejthetetlen emlék:

Emlékezni az új hajóra, mellyel leszaladtunk a tóra.
Milyen boldog volt az az óra! És hogy fájt, ha el kellett menni nyugovóra.
Emlékezni a képeskönyvre, benne a nagy sárkányra, ölyvre, vitézekre, szép szőke nőre. És sírni, ha el kellett tenni délelőttre.

Síró, nyafogó gyerek lett volna, aki nyűgösen kihasználta gyöngeségét? Ellenkezőleg. Már háromévesen akaratát edzi, még az önkínzástól sem riad vissza. Retteg a sötéttől, és órákat tölt egyedül a sötét szobában, hogy félelmét legyőzze. Fél Ramszesz fáraó múmiájának képétől, és órákon át nézegeti a Filléres Könyvtár Egyiptomról szóló kötetében. Naggyá akar lenni, ha már nem születhetett nagynak, a gyerekéveket átugorva.

„A lányokat nagyon gyűlöltem" – írja magáról; tehát már gyerekkorában fontosak voltak számára. Beleszeret egyik szomszédjuk tízéves lányába, Elmába. Az esti imádkozás után Elma nevét ismételgeti magában. De a lány szülei elutaznak Nagybocskóról, és Elma kilép Ottó életéből. A kisfiú belázasodik. Az orvos nem állapít meg semmiféle betegséget, az anya és a francia kisasszony rémüldözik, de Ottó hallgat, semmit sem árul el, hiszen ez a szerelem is csak az ő titka volt, senki sem tudott róla, talán még a nyurga, fekete hajú tízéves kislány sem, aki megengedte a nagy szemű kisfiúnak, hogy haját kibontsa, befonja. „Lázam volt, mert nem tudtam sírni" – emlékezik tizennyolc éves korában Elmára, élete első szerelmére.

A szülők a máramarosszigeti iskolába íratják be Józsit, itt kezdi meg iskoláséveit Ottó is. A család Máramarosszigetre költözik. Szép, verandás házuk van. A családi szabó nagy gonddal készíti el Ottó öltönyeit, de hiába varázsolja észrevehetetlenné testi

fogyatékosságát, osztálytársainak kritikus kamaszszeme hamar meglátja azt, amit később különös ismertetőjelként kell majd feltüntetnie személyi adataiban: „jobb vállán kinövés". Magánya iskolás éveiben sem csökken. Legnagyobb öröme, ha apja magával viszi erdőjárásra. Vele megy üzleti útjaira, tutajon siklanak lefelé a Maros, az Iza vagy a Tisza vizén. A havasi patakok tavaszi áradása, a fenyőfák torlódása faúsztatáskor, vagy amikor egy váratlan vihar az erdőben éri őket – ezek Ottó legmaradandóbb kamaszélményei. A természetben tud leginkább feloldódni.

„A csend volt csodás, mely ijedten ráült egy nagy csattanás után az erdőre – a zivatar lassú, ünnepélyes, megbocsátó elvonulása, a megnyugtatott erdő lágy dallamának életre kelése, a fák beszéde, melyek a kiállott rettegéstől még hullattak néha könnyet, a fű gyorsabb zöldellése, a patak hangosabb jajgatása, a patakpart ázott földjére gyíkok jövése, mókusok lekúszása, őzszemek riadt nézése volt csodás" – írja később havasi kirándulásairól. Nyulakat nevel, mókust tart, és rövid ideig az udvaron lévő kis istállóban egy őzet is ápol. A két testvér nagyon is különböznek. Józsi kitűnő matematikus, fizikus; mérnöknek készül. Rendszerető, idejét pontosan beosztó fiú. Kis műhelyében fúr-farag, kísérletezik, tudományos folyóiratokat böngészget. A máramarosszigeti iskolában egy tanító működik; hol az egyik, hol a másik

osztállyal foglalkozik, hiszen az egész iskola egyetlen teremből áll. Józsi két évvel idősebb, az ő csoportja nyolcra érkezik, Ottóé kilencre. Kivéve Ottót, aki a tanító bosszúságára és jó tanuló bátyja rémületére általában negyed tízkor jön meg, rendetlenül, nyitott kabátban, és könyvei csak úgy repülnek utána. Józsi eredménye mindig kitűnő, segít öccsének, aki nem tanul ugyan rosszul, de megelégszik szerényebb eredménnyel is. Rengeteget olvas, leginkább Jókait és Petőfit. Jól szaval. Szívesen mesél társainak, olvasmányait ilyenkor kedve szerint alakítgatja. Mese közben éppúgy feloldódik, mint a természetben, jól érzi magát a többiek között. De magányától csak rövid időre szabadul meg. Nincsenek vele egykorú barátai. Bátyja barátait hallgatja, akik csütörtökönként vitakört rendeznek a Klein család máramarosszigeti házának üveges verandáján. Józsi és társai szocialistának vallják magukat. Hetyke gúnnyal éneklik a népszerű szocialista dalt:

Ha a kormány meg akarja tiltani:
nem szabad a Népszavára gyűjteni!
Titkon gyűjtünk a Népszava javára,
kötelet a Tisza Pista nyakára!

Ők ugyan titkon sem gyűjtenek a lap számára, egyelőre inkább csak énekelnek. De nem akármilyen nótát. Szocialista éneket, gúnydalt a miniszterelnökre. Tulajdonkép-

pen alig tudnak valamit a szocializmusról; a családi előítéleteknek szól ez a lázadás. Szenvedélyesen vitatkoznak a világ dolgairól. Ottó a legkisebb, némán figyel. Nincs mersze beleszólni a nagyok vitáiba. Világfájdalmas kamasz lesz belőle, aki gyakran siratja önmagát vigasztalan verseiben:

Két karomra hajtom sápadt fejemet,
régi emlékeket sírva temetek.
– –
Ennyi könny nem öntött még egy tetemet,
ily sírásra még nem ébredt napkelet.

A kamasz nem hazudik a versben, csak nagyot mond: fájdalmát valóban iszonyúnak érzi, és amikor verset ír róla, arról is megfeledkezik, hogy egyébként nem szokott sírni, hiszen gyerekkora óta nagy önfegyelemmel szoktatta le magát az efféle gyengeségekről. Nincs ebben a busongásban semmi különleges, semmi beteges, sok érzékeny kamasz érez így, és válik az emberi bajokra fogékony ifjúvá, a világra okos szívvel figyelő felnőtté.

A család 1906-ban felköltözik Budapestre. Klein Zsigmond rengeteget utazik, s nemcsak Groedel báró üzleti ügyeit intézi, hanem a sajátjait is; szeretne függő helyzetéből szabadulni és valóra váltani régi, dédelgetett tervét: önálló fakitermelő telepet alapítani. Ottó a Markó utcai reáliskola tanulója lesz. Az iskolai ünnepélyen az egyik diák különös

verset szaval, ilyet Ottó iskolai ünnepélyen eddig még nem hallott:

Én a Halál rokona vagyok,
Szeretem a tűnő szerelmet,
Szeretem megcsókolni azt,
Aki elmegy.

A vékony arcú, görbe hátú diák meglepődve hallgatja a szokatlan verset, amikor még szokatlanabb dolog történik: a mindenható főigazgató úr felpattan helyéről, megszakítja az ünnepélyt: „Ezt az Adyt ebben az iskolában nem fogják szavalni a diák urak!"

Ottó ekkor hallja először Ady Endre nevét.

„VAN VALAKI, AKIT ÖRÖKKÉ VÁRUNK..."

Ottó odahaza megtanult németül, a Markó reálban elkezdi a francia nyelvet. De nem szereti új iskoláját. Bibliája Ady Endre két verseskönyve: az *Új versek* és a *Vér és arany*. A kamasz fiú szerelemre vágyik, verseket ír az Asszonyról, akit még nem ismer. A körülötte lévő parfümös, finomkodó, bálozó polgári világ vígan flörtöl ugyan, de erkölcstelennek tartja, ha valaki nyíltan szól testi vágyairól. Ottó számára Ady szerelmes versei jelentik a forradalmat, a lázadást a hazugság, az álerkölcs fontoskodó felnőttvilága ellen.

Én asszonyom már látlak, látlak:
Hajadban a vérvörös rózsa.
Ugye kívánsz? Én is kívánlak.

A Markó reál egyébként tudós irodalomtanára felháborodik az ilyen verseken: „Ady úrnak a szeretlek szó, úgy látszik, nem elég!" Különben is erkölcstelenség verset írni más feleségéhez, nagy költőink tiszta családi életű férjek voltak, s költészetük oltárt emel a nemes családi erényeknek. Ők is énekeltek a szerelemről, de nem a „kéjek mámoráról", hanem nemes, sírig tartó hűségű szerelem-

ről; Ady Endre kozmopolita, az ilyen poéták sorsa züllésbe, vérbajba, szellemi sorvadásba vezet – ezt hallja Ottó az iskolában. Tiszteli ugyan tudós tanárát, de szerencsére inkább Adyra hallgat, megtanulja tőle, hogy a kamaszvágy nem erkölcstelenség. Szerelmes verseket ír:

Szeretem az asszonyokat.
Átfogni testüket, ha vonaglik,
így várni az éjfélt, így a napot.
Egy csókot temetni, egy emléken sírni:
Én így siratok.

De csak a versben ilyen bátor. A valóságban álmodozó tekintetű, kamaszosan félszeg arcvonású, sovány fiú, aki többnyire kicsit hadarva beszél, hogy zavarát leküzdje. Szerelmes verse póz, kamaszos szerepjátszás, de a benne élő szenvedély valódi, Ady szabadító szavára született. Kedvenc költeménye *Az én menyasszonyom:*

Mit bánom én, ha utcasarkok rongya,
De elkísérjen egész a siromba.

Álljon előmbe izzó, forró nyárban!
„Téged szeretlek, Te vagy, akit vártam."

Lírai tárcákat is ír, ezekben őszintébb. Írásai magányról, képzelt szerelemről szólnak:
„Oly furcsa volt az éjjel: távoli remegések hullámzottak az utcákon, onnan a liget felől

Ady Endre

szállt a szél, csodákat vártam, mert fáradt volt a lelkem: szegény, megkínzott, véres lelkem várta a csodákat. És messziről jött is felém a csoda: kitárta a karját egy nő, és hívott... Egész közeliek voltunk, s mégis, tán órák hosszat vándoroltunk egymás felé... Úgy hiszem, örökké így fogunk mi ketten egymás felé vándorolni az éjszakában, csodaváráskor. Van valaki, akit örökké várunk, de aki sosem jön el: vajon én is vagyok ilyen valakije valakinek?"

A reáliskola diákja verseket ír, elhatározza, hogy gimnáziumba megy, de a különbözeti vizsgán megbukik. Latinból elégtelen. Visszatér a Markó reálba. Könnyen tanul, de csapongó képzeletét az iskolai oktatás nem köti le. Ontja a verseket; egyik-másik írása talán úgy keletkezik, hogy Ady valamelyik sorából próbál önálló verset írni. „Milyen szép halott leszek" – olvassa Adynál, és nekiáll megírni, milyennek képzeli saját halálát: „...a várt halál előttem megjelen: akkor telehintem én szobámat most szakasztott szűzi virággal, kamillával vagy nagy mimózaággal..." Miről is írna másról a kamasz fiú, ha nem a halálról? Az élet fáj neki: „Régóta nyűvöm az élet hegedűjét, régóta tépem négy sikoltozó húrját." Pontosabban: tizennyolc esztendeje.

Tanulmányait jó rendű bizonyítvánnyal fejezi be. Apja kérésére elvégez egy évet a kereskedelmi főiskolán. Olvasmányai új könyvekkel gyarapodnak. Kezébe kerülnek a Fővárosi Könyvtár igazgatójának, a szocialista gondolkodónak, Szabó Ervinnek írásai. A nagy tudós hat éve jelentette meg Marx és Engels *Válogatott művei*nek első kötetét. A három kötetre tervezett mű előszavában ilyen sorokat olvashatott a világát megérteni próbáló diák: „Amerre nézünk, Európa-szerte, sokat ígérő reneszánszát látjuk – ha ugyan lehet újjászületéséről beszélni annak, ami születése óta mindig elevenen élt – a marxizmusnak. *Vissza Marxhoz!* –

mind erőteljesebben és mind sajátosabb értelemben hangoztatott jelszó." Nem tudjuk, hogy Ottó ekkoriban olvasta-e Marx és Engels írásait, de azt, hogy diákként forgatta Szabó Ervin saját könyveit, ő maga diktálja majd tollba kilenc év múlva a vallomását felvevő rendőrtisztviselőnek. Ezekből a könyvekből ismeri meg a tőke és a munka harcát, a budapesti munkások életkörülményeit. Felrémlenek gyerekkori emlékei: az urasági birodalom tövében húzódó törpe-

birtokok, a napszámosok és szegényparasztok nádfedeles viskói. Szabó Ervin pontos adataiból megtudja, hány húszesztendős legénynek vackán álmodik a nyomor, mennyi a fővárosban a gépmarta, szép, sovány, bús alvó; hányan és mikor követeltek kevesebb vért a köhögésnél és a munkánál több erőt. Élete végéig emlékezni fog mindarra, amit Szabó Ervintől és Ady Endrétől tanult.

Az új gondolatokra fogékony fiatalok ekkoriban a Galilei-kör előadásaira járnak. Egyetemi hallgatók alapítják meg ezt az egyesületet 1908-ban. A szabad gondolat, a tudományos igazságok hirdetése, a szegény sorsú diákok segítése a céljuk. A haladó polgárság Európa-szerte harcot vív az egyházi hatalom ellen. A természettudományos igazságok hirdetői szabadgondolkodóknak nevezik magukat, egyesületeket szerveznek. Küzdenek az egyházi földbirtokok állami tulajdonba vételéért, az egyház szellemi egyeduralmának megdöntéséért. Lobogójukra Darwin nevét írják. A hazai fiatalok a pesti kávéházakban kezdik meg működésüket. Első klubhelyiségük a Károly körúti kávéház pincehelyisége, innen a Klotild kávéházba, onnan pedig a New Yorkba vezet az útjuk, ahol Fényes Samu szerkesztő úr, az 1905-ben alakult Szabad Gondolkodók Magyarországi Egyesülete elnöke pártfogó szeretettel fogadja őket. Hamarosan fölveszik a Galilei-kör nevet. Tagjai elsősorban bölcsészek és orvostanhallgatók. Eredetileg

a máglyahalált vállaló Giordano Brunóról akarják elnevezni egyesületüket, aztán mégis Galileo Galilei nevét választják. A legenda szerint a tanait megtagadó Galilei fogai közt e szavakat mormolta, amikor az inkvizíció bírái előtt állt: „És mégis mozog a Föld!" A fiatalok nem megalkuvására, hanem erre a mondatra emlékezve választják névadójukul a nagy olasz tudóst. Kiáltványt írnak egyetemi társaikhoz. „Élet és tudomány között ellentét van!" – így tanítja az egyetem. „Azok hirdetik ezeket a hamis igéket, akik nem akarnak a tudományba életet vinni, nehogy a tudományt belevigyük az életünkbe!" – felelik a fiatalok konzervatív tanáraiknak. A hét majdnem minden napján összejönnek, hogy megvitassák koruk tudományának legújabb felfedezéseit. Megbetegedési és halálozási statisztikákat beszélnek meg. Az 1848–49-es forradalom igazi követőinek vallják magukat. A majmolás, álúrság világában – írja róluk Ady Endre – szebb, jobb, vidámabb, boldogabb életre váltanak jussot. Fülükbe cseng Szabó Ervin szava: „Mi szocialista diákok vagyunk! Határozottan, büszkén szocialistáknak valljuk magunkat, a proletárok testvéreinek, s küzdünk velük, tehetségünkhöz képest, a 12 pontért – és egyébért."

Ekkoriban mutatja be a Nemzeti Színház a szabadgondolkodás apostolának, Fényes Samunak színdarabját, az *Ártatlanok*at. Ez a darab vádirat az úri társadalom erkölcsi

felfogása ellen. „Minden cselekedetünk társadalmi termék – mondja a színdarab egyik hőse. – A ti társadalmatok erkölcsi elmélete olyan kotyvaléka képmutatásnak, értelmetlen idealizmusnak, hogy a ti erkölcsi iskolátokból rokkantképp kerül ki az, akin a tanítás fog." A szellemi sötétség csuhásai, a szabad gondolat ellen fekete lobogót lengető papok felheccelik a megtévesztett fiatalokat, akik záptojásokkal a zsebükben érkeznek a színházba az „istenkáromló és erkölcstelen férc-mű" bemutatójára. De a Galilei-kör tagjai résen állnak. Haladó egyetemi hallgatók, fiatal munkások fogják le a botrányhősök kezét. A színházban pofonok csattannak, „csizmatalp s ököl harcra kelnek" – írja később Fényes Samu, és az előadásból utcai tüntetés lesz. „Ez a mi sorsunk: harcban állni. Nagyobb siker ez minden sikernél" – üzeni Ady Endre az *Ártatlanok* szerzőjének. Talán Ottó is ott van a színházban, bátyjával, Józseffel, aki Berlinbe készül, a műszaki főiskolára, elektromérnök lesz. Kettejük közül ő foglalkozik többet munkásmozgalmi kérdésekkel; két év múlva a berlini munkásegyetemen tart majd előadásokat, és leveleiben a szocialista mozgalom harcairól számol be öccsének. Ottó költőnek készül. Megjelenik néhány lírai tárcája Debrecenben és Nagyváradon. Egy szerkesztő tanácsára felveszi a Korvin nevet. E néven jelenteti meg 1912-ben lírai tárcáit. Könyve a békéscsabai Tevan nyomdánál lát nap-

világot. A tulajdonos, Tevan Andor haladó ember, könyvsorozatot indít az új magyar irodalom támogatására. Ottó könyve egy tűnődő, szomorú, magányos fiatalember érzelmes írása. Tárcáit szemérmesen, könyve utószavában egyik barátnőjének ajánlja:

„Úgy adom le ezt a könyvet nálad, kedves, mint a névjegyemet, melyet ajtóhasadékba dugtam, mert nem voltál itthon. Hazajössz, látod a nevemet, és azt mondod: Szegény fiú, újra itt volt, és újra hiába...

Korvin Ottó 1912-ben

Aztán elképzeled az arcomat, a sápadtat, és talán azt is, amit mondtam volna neked, mert te azt tudod. Hisz mindig ugyanaz! Vannak színek, zenék és álmok: képzeld azokat, mint engem, el."

Könyvének címe is ilyen szomorkás, *Sápadások*.

Klein Zsigmond idegenkedve figyeli kisebbik fiának írói terveit, de bőkezűen gondoskodik róla. Ottónak a Dalnok utcában külön lakása van. Napközben leginkább a

Gaál Gábor

Kosztolányi Dezső

kávéházakban lehet ráakadni. Alig egy esztendő alatt sok ismeretséget köt. Franyó Zoltán szerkesztő úr, az Új Revü című lap megalapítója a terézvárosi Kristály kávéházban néha vendégül látja a tehetségben bőviben, de pénznek többnyire szűkiben lévő fiatal írókat. Ide jár Gaál Gábor, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, Németh Andor, Nagy Lajos, Pór Leó. Ottó megbarátkozik egy fiatal művészettörténésszel, az azóta méltatlanul elfeledett Kenczler Hugóval, aki

Nagy Lajos

Lukács György, Balázs Béla és Hamvassy Anna, Balázs Béla későbbi felesége

a Tanácsköztársaság alatt a műkincsek köztulajdonba vételére alakult bizottság egyik vezető tagja, a híres műcsarnoki kiállítás egyik szervezője lesz. Kenczler Hugó értő szakemberként vezeti be a képzőművészetek világába Ottót, aki rajong a festészetért, Rembrandt, Segantini képeiért, Rodin szobraiért. Barátjával ellátogat Kernstok Károly nyergesújfalui műtermébe. Megbűvölten nézegeti Kernstok gipszes felhőit, vattás fáit, barna színeit. „Vannak színek, zenék és álmok: képzeld azokat, mint engem, el" – írta barátnőjének. A kávéházi vitákban nemigen vesz részt, inkább hallgat, figyeli az embereket. Természete tűnődő, szomorúságra hajlamos. Kik a hangadók a Kristály kávéházban? Például egy választékos eleganciával öltözködő fiatal újságíró, aki nemrég szen-

zációs leleplező sorozatot kezdett Fényes Samu lapjában és egy komoly, közgazdasági folyóiratban, Fodor Oszkár Pénzvilágjában. Fodor Oszkár kitűnő szervező: a kor legfelvilágosodottabb közgazdászait, legjobb újságíróit gyűjti lapja köré. Itt jelennek meg a választékos eleganciával öltözködő fiatal újságírónak, Szamuely Tibornak gúnyos írásai a városi visszaélésekről, az egyház pénzügyi fondorlatairól. „Rémes! Amerre nézek, mindenütt panamavád üti fel a fejét. S ha csak könnyelmű vádak volnának! De igaz mind vagy legalábbis a legtöbb... Nem védekezik, nem mentegetődzik senki a panama

Szamuely Tibor
az 1910-es években

vádja ellen. S a vádak nőnek szépen, mint a lavinafergeteg. Vajon mikor fogja a mai rendszert a mai urakkal végleg elsöpörni?" – olvassa Ottó a fenyegető kérdést Szamuely Tibor Pénzvilág-beli cikkében. Ezekből a leleplező írásokból tudja meg, mekkora földbirtokkal, milyen hatalmas vagyonnal rendelkeznek az egyházfejedelmek, akik millióikat „a kiéhezett kántortanítóktól, a félig éhes káplánoktól, a koplaló néptanítóktól és az iskolához nem jutó parasztgyerektől vonják el". Ottó tiszteli bátorságáért az egyházfejedelmeknek nekirontó Szamuelyt, de őt magát nem vonzza a politikai újságírás. Továbbra is saját álomvilágában él.

Közben apja megvalósítja régi álmát. A kárpát-ukrajnai Osszatelepen erdőt bérel, gépfűrészt állíttat fel, és létrehozza önálló fakitermelő telepét. Kisebbik fiát rábeszéli, jöjjön Osszatelepre pénztárosnak. Ottóban még élénken élnek a gyerekkori erdőjárások emlékei, jó volt a fűre feküdni, és a fák alól a lombok közt a kék eget látni, halkan suttogni egy dalt, kicsit és fájdalmasat. Hallgatni a madárdalt, és nézni a színeket. Beszélgetni a fákkal. Valamivel amúgy is kell foglalkoznia, hiszen az irodalomból úgysem lehet megélni, ráadásul számára az írás nem kenyérkereső mesterség, hanem ritka ünnep. Igent mond apjának: 1912-ben elhagyja Budapestet, és Osszatelepre utazik.

„A VIRÁGOKNAK KÖSZÖNÖM, HOGY SZÉPEK VOLTAK..."

Osszatelep kis falu, lakóinak nagy része ukrán. Írástudó alig akad köztük, a magyar nyelvű közigazgatás érthetetlen számukra. Tanulatlan napszámosok, favágók. A kecske az emberekkel együtt lakik a szobában. Nincs kórház, nincs orvos, még valamirevaló mesterember sem költözik ide. Klein Zsigmondot szeretik az emberek, de talán még nála is jobban becsülik az „ifiurat", akire apja hamarosan rábízza a telep irányítását.

Az ifjú telepvezető közvetlen ember. Ő a fűrésztelep legnépszerűbb alakja. Különösen a nők szeretik. Ingerkednek vele. Egyik munkásnő egyszer tréfából fölveszi Ottó levetett munkakabátját, de Hektor, a hűséges vizsla nekiront, leszakítja róla. A fiatal telepvezető alig bír felháborodott kutyájával, de arra azért jut ideje, hogy szépeket mondjon a megtépázott lánynak. Már nem az a réveteg kamasz, aki Pesten volt. Osszatelepen megismerte kamaszálmai asszonyát. Máriának hívják. Egyebet nem is tudunk róla. Pedig gyerekük is születik, apja még a házasságra is megpróbálja rábeszélni Ottót. Nem házasodnak össze. Gyerekük kiskorában meghal. Mégis: az első igazi szerelem boldog, nagy szerelem volt. Ottó élete legszebb

Korvin Ottó
Osszatelepen, Hektor
nevű kutyájával

éveiként emlegeti később az öt osszatelepi esztendőt:

„A múltból különösen élesen, különösen szépen áll mellettem az osszatelepi öt év. Én volnék-e ma is az, ki sírva fakadtam, mikor először láttam sudár jegenyék irtását? Én volnék-e, ki virágokat szedtem, ki éreztem az erdőt, hanyatt feküdvén a tisztásain, ki széles mezőkön kergetőztem egy nagy kutyával, pajtásommal, Hektorral? Nagy va-

rázslat volt rajtam, úgy látszik, melytől most váltott meg valamilyen tündér. Egy idő óta gyakran vagyok ez a régi Ottó, ki elcsodálkozom a napsugáron, mely cellám falán rezeg, ki órákig hallgatom a csendet, kinek csak akarni kell, és az Ezeregyéj csodái nyílnak meg előtte, ki akkor voltam, mikor még nem szakadt ránk a háború, és a magamé lehettem."

Költői pillanatokra, az Ezeregyéj csodáira emlékezik. Sudár jegenyékre, széles mezőkre. Lehet, hogy valóban sírva fakadt, amikor először látta a sudár jegenyék irtását, de azután kitűnően meg is szervezte a kivágott fák feldolgozását, máskülönben apja a telep vezetését nemigen bízta volna rá. A lírai hangulatokban élő fiatalemberről kiderül,

Korvin Ottó szülei Osszatelepen

hogy igen jó gyakorlati érzékkel rendelkező, kivételes képességű szervező. Klein Zsigmond elégedett, kisebbik fia apján is túltesz majd. Csakhogy az ifjú telepvezető esténként szocialista irodalmat olvas. Az utópista szocialisták, Owen, Saint-Simon, Fourier könyveit böngészi. Példaképe az angol Robert Owen, aki New Lanark-i gyapotfonójában, mint igazgató és társtulajdonos, mintatelepet szervezett.

Klein Zsigmond az ilyen tervekért egyáltalán nem lelkesedik, szerinte az osszatelepi favágók ugyancsak gyanakodva fogadnák, ha Ottó egy nap a telep részvényeseivé akarná tenni őket. Ottó is tudja, hogy terve meddő ábrándozás. De szeret ábrándozni. Hektor kutyájával az erdőt járja, s a fűre heveredve az égboltot nézegeti. Kirándulásaira olvasnivalót is visz magával, legtöbbször Tolsztojt. Mérhetetlenül szereti a könyveket. Így ír később olvasmányairól:

„...Flaubert-nek az *Education Sentimentale*-t köszönöm meg különös melegséggel, és forrón köszönöm Baudelaire-nak szonettjeit és néhány versét, amit ismerek. Babitsnak azt köszönöm, hogy lefordította az *Inferno*t. Rainer Maria Rilke *A kornétás halálá*t és sok-sok verset adott nekem. S hogy soroljam fel Tolsztojt és a többieket, kik mind csak adtak, folyton adtak nekem; száz ember száz írásáért hogyan mondjak itt köszönetet? Zolának a *Germinál*ért hogyan?"

Fekszik a fűben, a *Háború és béké*t olvas-

sa, és nézi az úszó felhőket, akárcsak az austerlitzi csatamezőn sebesülten heverő Bolkonszkij herceg. „Egészen másképp úsznak a felhők ezen a végtelen, magas égen. De boldog vagyok, hogy végre megismertem! Igen, hiúság minden és csalás, csak ez a végtelen ég nem az! Nincs is, nincs is kívüle semmi..." Hálás mindenkinek, aki szép zengésű húrokat érint meg benne. Virágnak, fának, felhőnek. Későbbi naplójából idézzük:

„A virágoknak köszönöm, hogy szépek voltak, és illatokat adtak. A fáknak, hogy tavasszal kirügyeztek nekem; a felhőknek, hogy szálltak, az esőnek, hogy esett. Köszönöm a napnak, hogy kisütött az esők után, és sugaraival arcon csókolt engem is."

Ottó bizonytalan tervei és mindennapi élete közt szakadék nyílik. Hiába kitűnő telepvezető, ez a mesterség egyre idegenebb számára. Megsüvegelik a telepi napszámosok, kiket legszívesebben lázadókká nevelne, és azt sem bánná, ha haragjukban lerombolnák a Klein-portát. Olyanoknak akarja látni őket, amilyenek a nagy francia író, Zola lázadó bányászai. Olvasmányai arról győzik meg, hogy értelmes emberi életet csakis a szociális igazság elkötelezettjeként élhet. Ezt tanulta Adytól, ezt tanulta Szabó Ervintől, erre buzdították az utópista szocialisták. De hogyan kezdjen hozzá ehhez az értelmes emberi élethez? Erre a kérdésre olvasmányai nem adnak feleletet. Azt se feledjük, hogy ez a tépelődés belső folyamat, nincs előtte

olyan konkrét helyzet, amelyben erre nemet, arra pedig igent kellene mondania. Gondolatban szakít a polgári karrierrel, de életén egyelőre nem változtat. Bizonyára tanácsot kért bátyjától. Kelen József végzős elektromérnök úr öccsénél jóval politikusabb ember, aki már kapcsolatban áll a szocialista mozgalommal. Nem maradtak fenn levelei, melyekben öccsének személyes problémáira válaszol, de ismerjük egyik levelét, amelyben a világhelyzet súlyosságára figyelmezteti Ottót:

„...Az imperialista hatalmak, úgy látszik, a harctéren akarják folytatni a hatalmi versenyt. A Vorwärts figyelmeztette az uralkodó osztályt arra, hogy ne játsszék a tűzzel, mert belepusztulhat. »A világtörténelem a világ ítélőszéke lesz« – olvasom. Jól emlékszem a másfél éve lezajlott bázeli kongresszusra, amelyen a világ proletariátusának összegyűlt képviselői ünnepélyesen megfogadták, hogy a világháborúra a munkásság világsztrájkkal felel. Jaurès, a francia pártnak ez a nagyszerű szónoka a kongresszuson kinyilatkoztatta: »Az Internacionálé képviseli az egész világ minden erkölcsi erejét. És ha a tragikus óra üt, lelkünk mélyéből fogadjuk meg: minden áldozatra készek vagyunk azért, hogy a háborút megakadályozzuk.« Ebből is láthatod, hol keresd azt az erőt, amely egyedül képes a világkatasztrófát megakadályozni."

Elküldi öccsének a Vorwärts, a Német Szociáldemokrata Párt hivatalos lapjának

példányait is. Ottó nagy érdeklődéssel olvassa a szocialista újságot, hiszen járatja a Népszavát, a hazai szociáldemokraták lapját is, de Owen, Fourier tanai jobban hatnak rá, mint a véget nem érő pártviták. Beleolvas a balkáni helyzetelemzésekbe, de nemigen érdekli a napi politika. Ne lepődjünk meg ezen, hiszen mi már tudjuk azt, amit ő nem is sejtett, hogy a II. Internacionálé ekkor már nem képviseli a világ erkölcsi erejét. A politikus Kelen Józsefet – aki hivatalosan is fölvette ezt a nevet – hamarosan keserűbb kiábrándulás éri majd, mint a világpolitikáról Ady szavával beszélő öccsét, aki a napi politika útvesztői helyett továbbra is saját élete labirintusában bolyong, és mindig ugyanarra a kiindulási pontra tér vissza. Ő is gazdag családból származik, akárcsak az utópista szocialisták, akik rá akarták venni az uralkodó osztályt, teremtsen emberibb életet a munkások számára. Ő is úgy gondolja: szocialistának lenni elsősorban erkölcsi kötelesség. De hogyan legyen szocialistává?

Ekkor kerül kezébe a német filozófus, Nietzsche *Imigyen szóla Zarathustra* című könyve. Zarathustra perzsa bölcselő, vallásalapító volt. Nietzsche az ő nevében mondja el saját gondolatait ebben a költői könyvben. Zarathustra az emberi nagyság lehetőségéről beszél tanítványainak, arra buzdítja őket, legyenek „emberfölötti emberek", legyenek teremtők, legyenek vitézlők:

„Midőn Zarathustra a legközelebbi városba ért, amely az erdők mellett fekszik, nagy tömeget találá ott a piacon egybegyűlve: mert híre ment vala, hogy kötéltáncost lehet látni. És Zarathustra szóla a néphez: – Hirdetem *néktek az emberfölötti embert*. Az ember olyasvalami, aminek fölébe kell kerülni. Mit tettetek, hogy fölébe kerüljetek? Eleddig minden lény teremtett valamit, őt fölülmúlót; ti pedig ennek a nagy árnak apadása akartok lenni, és inkább váltok megint állattá, semhogy az embernek fölébe kerüljetek? Mi a majom az embernek? Nevetség avagy fájdalmas szégyen. És kell hogy ugyanez legyen az ember az emberfölötti embernek: nevetség avagy fájdalmas szégyen. Megtettétek az utat a féregtől az emberig, és bennetek még sok van a féregből. Egykor majmok voltatok, és még most is az ember majomabb akármelyik majomnál. De még aki a legbölcsebb köztetek, az is csak szakadék és felemás lény növény és kísértet közt. De vajon azt mondom-e néktek, hogy kísértetekké avagy növényekké legyetek? Íme, én az emberfölötti embert hirdetem néktek!"

Ottó nem filozófus alkat. Nem veszi észre, hogy kedvenc filozófusának költői mítosza a valódi társadalmi-politikai harc elleplezését szolgálja. Embertelenségét, amely később mások számára az emberellenes politika apostolává avatja, nem látja meg. Magával ragadja Nietzsche költészete: önmagunk legyőzésére és önmagunk megújítására hívó

himnikus szavai fellelkesítik. Hátha önmagunk legyőzésén és önmagunk megújításán át vezet az út a szociális cselekvésig? Hátha e lelki gyötrelmek nélkül meg sem születne az új, igazságosabb világ?

„Akarsz-e, én vérem, a magánosságba menni? Akarod-e a magadhoz vezető utat keresni? Habozz még egy kevéssé, és hallgass engem: Magános, az önmagadhoz vezető utat járod! S önmagad mellett vezet utad és hét ördögöd mellett. Eretnek léssz magadnak, bűbájos, jós, bolond, kételkedő, szentségtörő és gonosztevő. Kell hogy magad égesd el magad tulajdon lángodban: hogyan akarsz újjászületni, ha nem levél előbb hamu! Magános, te a teremtő útját járod: istent akarsz magadnak teremteni hét ördögödből!"

Zarathustra tanításának fényében Ottó saját dekadenciáját, saját magányát is másnak látja. Számára Nietzsche „villám, mely a szívbe hasít, s melytől megtisztul az egész ember, mint a levegő a vihartól. Vihar és felhőszakadás, villám és dörgés. És egy hang ezt kiáltja: újulj meg!" Zarathustra szavai Ottó lelkéből fakadnak:

Úgy van! Tudom, honnét jöttem!
Telhetetlen láng-gyönyörben
égek, izzok, pusztulok.
Fény lesz mind, amihez érek,
szén, amiből már nem kérek!
Úgy van, úgy van, láng vagyok!

Nietzsche Zarathustrájában Ottó azt az embert látja, akiről Ady Endre így énekelt:

Csak akkor születtek nagy dolgok,
Ha bátrak voltak, akik mertek
S ha százszor tudtak bátrak lenni,
Százszor bátrak és viharvertek.

Zarathustra = Ady a költészetben, Zarathustra = Szabó Ervin a politikában – az ifjú Korvin Ottó számára ezek azok a rendkívüli, hősi életet élő emberek, akikre hasonlítani szeretne. A kortárs Mehring, a német marxista történész így vélekedik ekkoriban erről a jelenségről: „Nietzsche írásai csábítóak arra a néhány, kiváló irodalmi tehetségű fiatalemberre, aki a polgári osztályban nő fel... számukra azonban Nietzsche csupán átmenet a szocializmushoz."

Közben a világhelyzet egyre feszültebbé válik, de Kárpát-Ukrajnában nincs háborús hangulat. Berlinben bátyja, József bízik a világsztrájkban, a szociáldemokrata pártok háborúellenes fellépésében. Ottó Osszatelepen Ady versét olvassa fel a Nyugatból édesanyjának:

Mi parancsolók vagyunk,
Lelkünk redőnye néha leeresztve,
Hős csónakunk néha áll,
De mink fogjuk váratlanul keresztbe
Döntni nagyurak számitását.

Csináljanak háborút,
A mi örök háborunk sokkal készebb.
Nekünk öntik a csodát
Emberei a büszke ember-észnek.
És mi kacagunk utoljára.

„Nem lesz háború" – mondja Klein Zsigmond este feleségének, Bertának, és elalvás előtt még megbeszélik Ottó különcködéseit. A fiatal telepvezető valami rendkívüli feladatra készülődik: önmaga megújítására. Képes-e erre? Tud-e szótlanul, Zarathustraként szenvedni? Mint gyerekkorában, most is próbának veti alá magát. Egyik nap beledugja kezét a körfűrészbe, így akar megbizonyosodni arról, elég erős-e az akarata. Anyja szörnyülködik, a munkások megrökönyödnek. Szerencsére nem sebesül meg.

1914. augusztus 1-én kitör a világháború. Egyik napról a másikra minden megváltozik: vége a fontolgató döntések idejének. A világsztrájk elmarad. A megalkuvó szociáldemokrata pártok támogatják a háborús kormányokat. Ottó ezt olvassa Osszatelepen a Népszava augusztus végi számaiban:

„Az osztályharc megszűnt, senki sem gondol sztrájkra. A haza szükséglete előtt még a legnagyobb ellentétek is háttérbe szorulnak. Jobb ügyért, nagyobb történelmi eszméért nem folyt nemes és drága vér, mint amilyenért most ömlik a lengyel és galíciai harcmezőkön."

„No, Bebel – mondja Bismarck –, most mégiscsak egymásra találtunk!" Theodor Heine rajza a Simplicissimus című szatirikus lapból a háborús pártı szocialista vezérek ellen.

Hol vannak a hangzatos ígéretek? Hol a háború elleni mozgósítás? Hol a világ munkásainak szervezett fellépése? Jaurèst Párizsban lelövik, a berlini posta elmarad, Józsefet talán már be is sorozták. Hol vannak azok, akik váratlanul keresztbe döntik a nagyurak számítását? Hol vannak emberei a büszke emberésznek?

Osszatelepen csak nyomor van, jajveszékelés. Viszik a fiatal férfiakat. A bevonulók menete néma, nem énekelnek, nem kiabálnak. Különös látni a szegények szomorú

menetét, és utána elolvasni a Népszava vezércikkét:

„Hol a forrása ennek a hősiességnek, ami termopülei oroszlánná magasztosítja a békés munkást, aki egyenesen a gyalupad mellől sietett a csatamezőre? Ki és mi tette fogékonnyá a tömegek lelkét ilyen belátásra? – bátran és önérzetesen mondhatjuk: a *sajtó,* éspedig legelsősorban a szociáldemokrata sajtó."

Pár hónapja ez a sajtó még a háborúellenes összefogásról, a világsztrájkról írt. Most háborúra, hódító politikára buzdít. Ottó nem szociáldemokrata. Nem érti ezt a fordulatot. Talán kevésbé szenved tőle, mint bátyja, aki keservesen csalódott a szocialista vezérekben. Ő sosem figyelt rájuk. Most is inkább

Máramarosi menekültek a háború első évében

Korvin Ottó
Heller Sári rajza

mestereinek szavát szeretné hallani, de a háborús cenzúra elnémítja Adyt, elnémítja Szabó Ervint.

Ottó erkölcsi kötelességének érzi, hogy osztozzon a szenvedők sorsában, ott akar vonulni ő is a néma menetben. Jelentkezik a sorozásra, de testi hibája miatt kiszuperálják. Kétségbeesett sürgönyt küld bátyja pesti címére: „Kiszuperáltak. Én még erre sem vagyok alkalmas. Ottó"

„SÁRI A KÁLYHÁNAK DŐLT, ÉS AZ »ÁLDÁSADÁST« MONDOTTA..."

A világháború az emberek nagy részét váratlanul érte. Ottó egyik kedvenc írója, Romain Rolland például épp Svájcban van, szerelmese karjában nem veszi észre a vihar közeledését. „Sötétbe borult a világ, megtörtént a hadüzenet – írja. – Egész Európa bolondokháza lett." Kelen József hazaindul Berlinből unokahúgával, a Németországban nyaraló Fried Jolánnal. Ottó ekkor még nem sejti, hogy Jolán, a *Sápadások* szerelmes tárcáinak főhősnője két év múlva bátyja felesége lesz. Verset ír hozzá, későbbi sógornőjéhez, aki Józsi levelei közt megőrzi Ottó versét is:

Jolánnak

Jolán, azt hittem, az álom: élet,
Jolán, már látom, az élet: álom,
Jolán, azt hittem, hogy megtalálom
a tűzajkat, mely csókomra éled.
– – – – – – – – – – – – – – – – – –
Jolán, a csókom még mindig éget,
Jolán, a csókodból inni vágyom,
– Jolán – hogy aztán még jobban fájjon,
ha elszáll lelkünkből az igézet,
Jolán – óh – vessünk a kínnak véget,
Jolán, a karomat – nézd – kitárom...

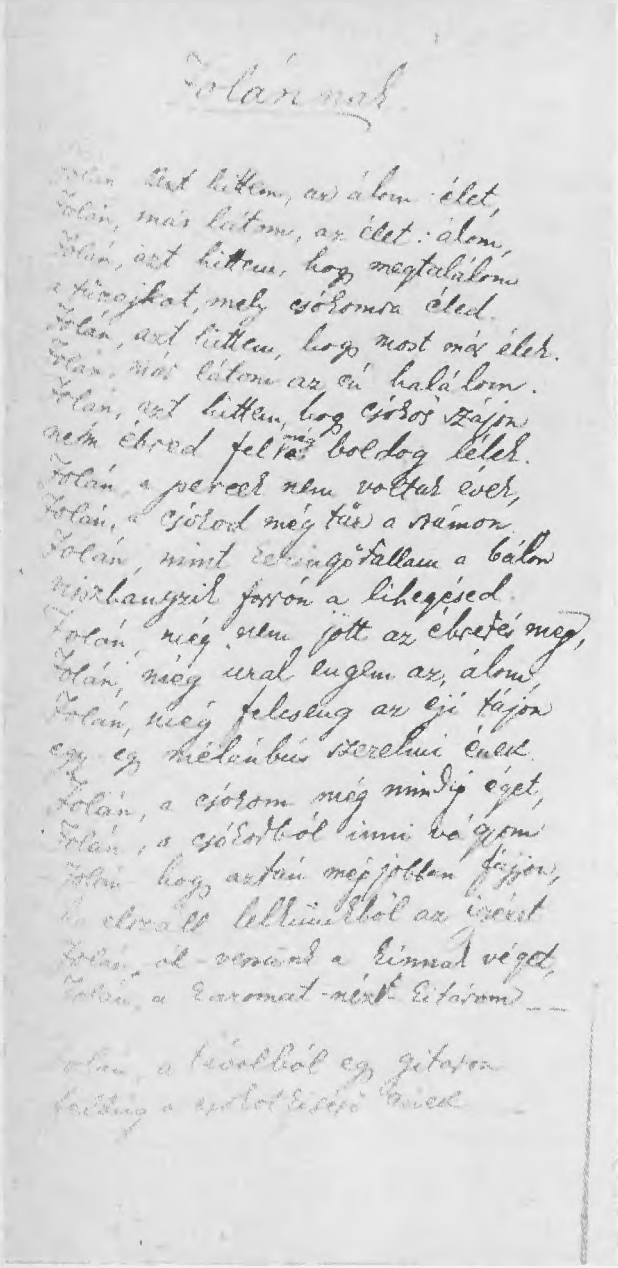

Korvin Ottó
Jolánnak című verse

A háború első évét Osszatelepen tölti. A faluba bevonulnak a cári csapatok, aztán a helybéli ukránok bánatára megérkezik a felmentő sereg, a németek visszafoglalják a falut. Lefoglalják a lovakat, elviszik a kecskéket, fölélik a kétségbeesett parasztemberek minden élelmét.

Hírek érkeznek Pestről. A Galilei-kör 1915 elején gyászünnepélyt rendez Jean Jaurès emlékére. Az ünnepségen elmondják Ady Endre versét:

Emlékezés nagy halottra

\- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Fáj a szivem s nehéz üzennem
És mindeneket meg nem mondhatok,
De nagy halott, ölt testvérem bennem
Úgy él, mint a Gondolat igaza.

Nehéz idők a jókat irtják
Gyönge bajtársak lágy szíveiből,
De maradnak, akik kibirják
Az időket, igazságot vevén.

\- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

József elküldi a verset Ottónak. Pesten még háborús hisztéria dúl, katonavonatok indulnak a frontra, fehér ruhás lányok búcsúztatják az önkénteseket. Ady Endrét nem változtatta meg a háborús hisztéria. Nemet mond rá. Ottó jól érti, mit jelent az ilyen verssor: „Én mindeneket meg nem mondhatok".

Családi körben egyre többet emlegeti „a Gondolat igazát". Az ő szívéből a nehéz idők nem fogják a jókat kiirtani.

Bátyja beszámol a Galilei-kör előadássorozatáról: milyen kapcsolat van a háborúban részt vevő országok gazdasági szervezete és a háború közt; hogyan függ össze a háború és a nemzetiségi politika; melyek a háború külpolitikai vonatkozásai. Szabó Ervin a háború gazdasági és társadalmi következményeiről tart előadást, és cikket tervez *A szociáldemokrácia válsága* címmel a német pártról – lányomnak mondom, menyem is értsen belőle –, arra akar rámutatni, hogy a szociáldemokrácia súlyos árat fog fizetni hűtlenségéért.

1915 végén Ottó fellátogat Pestre, Jolán lakásában tölti a karácsonyt. Beleszeret Heller Sáriba, aki nem viszonozza szerelmét. Heller Sári szépen énekel, szobrokat készít,

Kelen Jolán jobboldalt, Heller Sári nővérével

Heller Sári rajza
Korvin Ottóról
tréfás képaláírással

kitűnően rajzol. Ottót is lerajzolja, kétszer is, az egyik rajz alá csúfolódó-ingerkedő képaláírást is mellékel: „A kétorrú embrió, aki alól kilopták a spirituszt." De az is lehet, hogy az aláírás inkább a rajzra vonatkozik, nem pedig a rajz modelljére. A rajz valóban elég rosszul sikerült, az ifjú rajzolónő maga írja munkája mellé megsemmisítő véleményét: „Pfuj!" Heller Sári is ott van karácsonykor Jolán szobájában, gyönyörű alt hangján Reinitz Béla Ady-dalait énekli,

Kelen Jolán baloldalt, baráti társaságban

együtt ünnepelnek. Sári a kályhának dől, és belekezd Ady versébe: *Áldásadás a vonaton.* Ottó nézi a lány finom arcvonásait, kontyba fogott haját, és nagyon, reménytelenül szerelmes.

A tengerbe most hanyatlik a Nap,
Most fut leggyorsabban a vonatunk,
Most jön a legtöbb, nagy emlékezés:
Megáldalak.

„Áldjon meg az Isten
Minden jóságodért,
Sok hallgatásodért
És gonoszságodért.
Sok rossz bántó szódért
Áldással melegen,
Sok hidegségedért
Hevülj a szívemen,
Úgy is vége most már,
Úgy is ezer bajom,
Oktalanság árán
Kész a ravatalom.”...

Heller Sári

Ottó úgy érzi, Sári neki szaval. Hogy mindez fordítva igaz? Mindegy. A képzelt vágynak úgyis vége már. Áldassál melegen sok hidegségedért. Stílusosan verssel, Ady-verssel válaszol Sárinak, a *Tegnapi tegnap siratásá*val.

Kezem szomorú áldását hinti:
Óh, tegnapi halott mozdulatok,
Óh, érintések halott kéje,
Óh, tegnapi kis bánataink, ti,
Óh, tegnapi bizakodásaink,
Óh, tegnapi-tegnap igéje:
Nóli tangere."

Élete legnehezebb pillanataiba is elkíséri majd ez a karácsonyi hangulat, erre a jelenetre emlékezik majd halála előtt:

„Ma éjjel együtt ültünk, mint 1915 telén Jolán szobájában! Sári a kályhának dőlt, és az »Áldásadást« mondotta, »Kezem szomorú áldását hinti« – mondottam utána. Köszönöm mindenkinek, aki életemet megajándékozta szépségekkel: azt, hogy megajándékozta, és külön azt, hogy emlékezhetek most ezekre az ajándékokra."

Megjelenik Szabó Ervin cikke: *A szociáldemokrácia válsága.* „A német (s ugyanúgy a francia) szociáldemokrata párt állásfoglalása a már elhatározott háborúval szemben: a nemzeti védelem vállalása és a hadihitelek megszavazása csak azt lephette meg, aki a szociáldemokráciát még mindig szavai, prog-

ramjai és nem objektív realitása alapján ítélte meg" – olvassa mesterének véleményét Ottó, és világos számára, hogy ugyanezek a szavak a hazai szociáldemokrata vezetőségre is érvényesek. Arról sem ő, sem a cikket író Szabó Ervin nem tud még, hogy már szerveződik Németországban a Spartacus Szövetség, a forradalmi baloldal önálló szervezete, a német kommunista párt előfutára. Pesten erősödik az értelmiség háborúellenes tiltakozása. Kassák Lajos költő Tett címen lapot indít, közli Komját Aladár antimilitarista versét, a *Sorozás*t.

Csudarendes Péntek!
Jó lesz limnek-lomnak.

Nyomnélküli Gáspár!
Jó lesz kerék-nyomnak.

Imádságos Mihály!
Rossebnek a szájon...

A Tettet a háborús cenzúra betiltja, de Kassák hamarosan Ma címmel új lapot indít. Ottó nézegeti régi verseit, egyikre-másikra rá is írja: a Ma részére. Végül mégsem küldi el őket, ezek a versek elmerültek a múlttal, a tegnapi tegnappal, a háború előtti időkkel.

A Galilei-kör országos békenapot rendez, mire a rendőrség válaszul betiltja előadás-

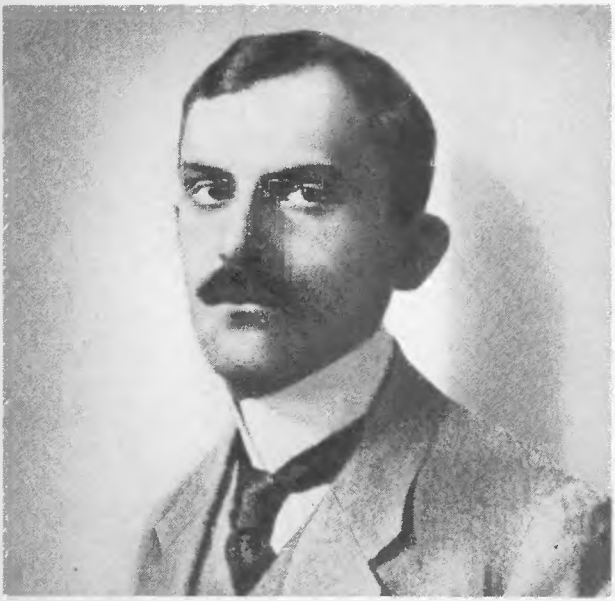

A fiatal Babits Mihály

Balázs Béla

A Galilei-kör antimilitarista felhívása

„GALILEI KÖR" BUDAPEST, VI., ANKER-KÖZ 2. II. 4.

Állandó békét akarunk!

Nem állandó béke, csak fegyverszünet az, melynek megkötésekor az egyik fél megalázását jelentő feltételeket diktálnak katonai győzelem alapján. — Nem állandó béke, csak fegyverszünet az, mely országrészeket csatol más országokhoz, lakosságuk beleegyezése nélkül. — Nem állandó béke, csak fegyverszünet az, mely a háborút békekötés után is folytatja gazdasági fegyverekkel. — Nem állandó béke a fegyveres béke, a fegyverkezési verseny állapota. — Nem lehet állandó a béke, amíg a nevelés és a sajtó bizalmatlanságot és gyűlöletet szít a népek között.

Követeljük a nemzetközi tárgyalások azonnali megkezdését. — Megegyezésen alapuló békét akarunk, mely egyrészről gyökeresen, az összes jogos érdekek kielégítésével megoldja mindazokat a problémákat, melyek a háborút okozták s melyeket a háború végsőkig kiélesített, de megoldani nem tud; másrészről kiküszöböl minden olyan irányzatot, mely új háború gyújtóanyagául szolgálhatna a jövőben. — Akarjuk, hogy a béke tiszteletben tartsa a népek önrendelkezési jogát. Hogy minden nemzetiségi kérdést megoldjon a nemzetiségek teljes egyenjogúsítása alapján. Követeljük a nemzetiségi kisebbségek önkormányzatát a közigazgatás, bíráskodás és közoktatás terén. — Akarjuk a szárazföldi és tengeri forgalom teljes szabadságát, az összes kereskedelmi utak biztosítottságát minden állam számára egyenlő feltételek mellett; a gyarmatpolitikában a nyitott ajtó elvének érvényesítését. — Akarjuk a népek békeszövetségét, mely az államok között felmerülő minden konfliktust hatályos nemzetközi jogi szervezet hatáskörébe utal. A békeszövetséghez tartozó államok kötelesek megvalósítani a férfiak és nők egyenlőségén alapuló demokráciát, a teljes parlamentarizmust és a külügyek demokratikus ellenőrzését.

Követeljük a mielőbbi békekötést és az általános leszerelést!

Gábor Andor
egyik rokonával

sorozatukat. A kör két vezetőségi tagja elhatározza, hogy felkeresik a Fővárosi Könyvtár igazgatóját, Szabó Ervint: tanácsot kérnek a híres tudóstól, a megingathatatlan hitű forradalmártól, mit tehetnének a háború ellen.

Szabó Ervin éppen íróbarátaival, Babits Mihállyal, Balázs Bélával, Gábor Andorral tanácskozik: miképp léphetnének fel az írók a béke érdekében. Budapesten születőben van valami. Ottó azzal utazik vissza Osszatelepre: rá fogja beszélni apját, ne újítsa meg a telep bérletét.

„CSELEKEDNI MINDÉG TÖBB, MINT SZEMLÉLNI A DOLGOKAT..."

„Kerüljétek meg a szociáldemokrata párt megalkuvó funkcionáriusait, a szakszervezet bürokratáit. Forduljatok közvetlenül az üzemek bizalmi embereihez" – ezt tanácsolja Szabó Ervin a fiataloknak, akik ifjúkora eszményeire emlékeztetik a nagy gondolkodót. A fővárosban háborúellenes csoportok alakulnak. Az Ipari és Közlekedési Alkalmazottak Országos Egyesületében dolgozó mérnökök politikai akciók szervezésébe kezdenek. 1917. május 10-én megalakítják a Gyárközi Bizottságot a célból, hogy a fővárosi gyárak munkásai egybehangoltan tevékenykedjenek a háború ellen. Júniusban 200 ezer munkás vonul végig a pesti utcákon, déltől a gyárakban megáll a munka. Kelen József a Gyárközi Bizottság vezetői közé tartozik. Ottó sincs már Osszatelepen: Klein Zsigmond teljesítette kisebbik fiának kérését, nem újította meg a telep bérletét.

Az új év elején Ottó Pestre érkezik. A Fabank osztályvezetője lesz, nagyon magas, évi 25 ezer korona fizetéssel. Budán lakik, a Rózsadombon, a Veronika utca 4. számú házban, a Fenyves-villában. A magasföldszint zárt erkélyes, nagy, bútorozott szobáját bérli. Ablakából Gül Baba sírjára lát.

Emléktábla, a Veronika utca 4. számú ház falán

„Hány esti óra telt el ez előtt az ablak előtt, amint elnéztem a város felett – írja naplójában –, és oly közel voltam a csillagos éghez, hogy csak a kezemet kellett volna kinyújtanom, hogy elérjem. Szobám, drága társam, átfoglak a szemeimmel, és köszönöm, hogy az enyém voltál, hogy szerettél és szerettelek. Te láttál engem: mosolyogni és zokogni, szeretni, szenvedni, álmodozni, tanulni és élni, te tudod: ki voltam, mit vártam, mit akartam, áldjon meg az Isten."

Szobájában Berény-, Rippl-Rónai-, Tihanyi-, Cézanne-, Velázquez-reprodukciók dí-

szítik a falakat. Mellettük két eredeti kép: Heller Sári margitszigeti önarcképe és egy fiatal festő illusztrációja a *Sápadások* egyik írásához: „Jolán, beteg szegény." Gazdag könyvtárában Rilke, Dehmel, Verhaeren, Maupassant, Heinrich és Thomas Mann, Werfel, Trakl könyvei, Babits első Dante-fordítása, Ady, Kosztolányi, Karinthy, Ignotus új kötetei, Marx-kiadások és két folyóirat: a Szocializmus és a Huszadik Század évfolyamai. Szereti a csínt. Kitűnő vendég-

Vidor Pál
illusztrációja
a *Sápadások* egyik
karcolatához

látó. A Veronika utcai szoba látogatói minden alkalommal újra megcsodálják pazar herendi teáskészletét a teázás ünnepi szertartása alatt. Igazi osztályvezetőhöz illő környezet, e szoba bérlője előtt fényes jövő áll, hamarosan cégvezető is lehet belőle. De a Fabank fiatal osztályvezetője, kinek hivatali pontosságával felettesei rendkívül elégedettek, Szabó Ervin szemináriumaira jár, ott van a júniusi munkástüntetésen. Sógornőjével, Jolánnal ifjúmunkás-tanfolyamon oktat. A fiatalasszony helyesírást és nyelvtant tanít, Ottó számtant és könyvvitelt ad elő. A szakszervezet gyanakodva figyeli a gyárba érkező fiatalokat. Ottó számtanpéldáiból nemcsak a matematika szabályait lehet megtanulni. Sógornője megőrizte emlékezetében Ottó egyik példáját:

„Németországban 110 szociáldemokrata képviselő szavazta meg a hadihitelt. Egy év múlva ketten ellene szavaztak. Hány év kell ahhoz, hogy a szociáldemokraták forradalmi álláspontra helyezkedjenek?"

A Szakszervezeti Tanács ellenőröket küld az ifjúmunkás-tanfolyamokra. Jolán épp a tárgyesetet tanítja: „A II. Internacionálé elárulta a munkásmozgalmat." Az ellenőr felháborodik a példamondaton, Ottó pedig ettől kezdve előadásai alatt őrszemet állít az ajtó elé. A Népszava a gyárba látogató fiatalokat „úri csemetéknek", a „kérges tenyér ellenségeinek" titulálja, Szabó Ervin viszont elégedett tanítványaival.

1917 áprilisában a Pesti Hírlap hiányosan ugyan, de leközli Lenin áprilisi téziseit. A tömegeket kitartóan és türelmesen kell felvilágosítani arról – olvassa bennük Ottó –, hogy milyen elszakíthatatlan kapcsolat van a tőke és az imperialista háború között, és hogy a tőke uralmának megdöntése nélkül a háborút igazán demokratikus békével befejezni lehetetlen. Hogyan lehet ezt a félrevezetett emberekkel megértetni? A szociáldemokrata jelszavakon nevelkedett munkásoknak elmagyarázni? Erről beszélget Ottó új barát-

jával, a Magyar Leszámítoló Bank fiatal tisztviselőjével, Sallai Imrével, kinek háborúellenes versét júliusban közli Kassák Lajos új irodalmi lapja, a Ma. Együtt olvasgatják a Nyugat szeptemberi számát, együtt mondogatják Ady Endre versét:

Piros volt a Gondolat régén,
Ma pedig üszkös, sötét s halott.

Ez év őszén és telén olyan eseményekre kerül sor, amelyek megváltoztatják a Fabank Rózsavölgyi leányvállalata osztályvezetőjének életét. Négy hónapig keveset tud arról, ami közvetlen közelében történik. Bátyja, József egyelőre nem vonja be Ottót az 1917 szeptemberében kezdődő illegális szervezkedés irányításába. Valamivel ritkábban találkoznak ekkoriban, amin Ottó nem lepődik meg,

Kelen József édesanyjával és feleségével

hiszen fivére ifjú házas, egy hónapja vette feleségül Fried Jolánt. A fiatal pár a Városmajor utca 24. szám alatti házban lakik.

Pestre érkezik Zürichből egy fiatal egyetemi hallgatónő, Duczynska Ilona. Illegális röpiratokat hoz magával: a zimmerwaldi mozgalom kiáltványait. A svájci Zimmerwaldban alakította meg Lenin a háború alatt a zimmerwaldi baloldal csoportját. A zimmerwaldiak elítélték azokat a szocialistákat, akik megszavazták a hadihiteleket, és beléptek a háborús kormányokba. Kiáltványaikban arra hívták fel Európa munkásait: harcoljanak a háború ellen. Duczynska Ilona Pestre érkezve elsőként Szabó Ervint keresi fel. Duczynska Ilona dzsentricsaládból származik, nagynénje Fejér megyei birtokán ismerte meg a nagy tudóst. Szabó Ervin összeismerteti a húszéves diáklányt a galileistákkal. Ménesi út 19. szám alatti lakásában találkozik a régi szakszervezeti munkás Bellér Ignác, a galileista Sugár Tivadar, Haász Árpád és Duczynska Ilona. A megbeszéléseket ezután egy városligeti kocsmában, a Trieszti Nőben folytatják. Eljönnek a gyárak bizalmi emberei, köztük a mátyásföldi repülőgépgyár főbizalmija, Mosolygó Antal. A megbeszélés eredményes. Röpiratot fogalmaznak „A Zimmerwaldhoz csatlakozott magyarországi szocialisták csoportja" nevében:

„Munkatársak! Csak egyetlen erő tudja megváltani a világot, s ez az erő tudja a ki-

Egykorú rajz
a Trieszti Nőről

tűnően megszervezett nemzetközi reakciót legyűrni, ez a nemzetközi proletárság egyöntetű forradalmi békeakciója. Ettől az eszmétől áthatva gyűltek össze már a háború elején Zimmerwaldban azok az elvtársak, akik egy percig sem tértek el az osztályharc útjáról, azért hirdetik egyre fokozódó erővel és elszántsággal, hogy tömeggyilkolás közepette csak egy érdeke van a világ proletárságának, csak egy tett méltó hozzá: háború a háború ellen! Ehhez az eszméhez tapad Pétervár és Moszkva forradalmi proletársága. Ez eszme nevében hívnak fel minket is a harcra...”

Ezt a röpiratot mutatja meg Duczynska Ilona Szabó Ervinnek, aztán egy mit sem sejtő ügyvéd lakásán stencilre gépeli, és még aznap este lehúzzák a Galilei-kör sokszorosító roneogépén. A kis csoport pár nap múlva új tagokkal bővül. Köztük van Kelen József és felesége is. Ottó „A Zimmerwaldhoz csatlakozott magyarországi szocialisták csoportjá"-nak kiáltványából érti meg, hogyan lehet a megtévesztett tömegeknek elmagyarázni, mi a teendő. Ekkor még nem tudja, hogy fivére is ennek a csoportnak a tagja, sőt egyik irányítója.

November 8-án késő délután mindenki Pester Lloydot és Magyarországot olvas

A megzavart együttes. Gúnyrajz a Mátyás Diák c. lap 1917. nov. 18-i számában

Budapesten. Ez a két lap közli elsőnek a hírt: győzött Oroszországban a forradalom. November 17-én felvonul Budapest munkássága: köszöntik győztes orosz testvéreiket. A Zimmerwaldhoz csatlakozott szocialisták, forradalmár mérnökök, galileisták a Fészek kávéházból szervezik, irányítják a felvonulást, aztán maguk is a tüntetők közé vegyülnek. Ott menetel Ottó is. Ő is megéljenzi a harminckettes bakákat, akik tisztjeik parancsát megtagadva szuronyaikat földre szegzik, és a többiekkel együtt szidja a kardlapozó rendőröket. Végre nem kívülálló. „Cselekedni mindég több, mint szemlélni a dolgokat – írja később –, és talán nem is erkölcsös: másra bízni, amit akarunk."

Pár nap múlva Duczynska Ilona kiveszi a Fővárosi Könyvtárból a Társadalmi For-

A „Zimmerwaldhoz csatlakozott magyarországi szocialisták csoportjá"-nak antimilitarista jelvénye

radalom című lap bekötött példányait, és kiválaszt belőlük egy antimilitarista jelvényt: két ököl összetör egy fegyvert. Lerajzolja, nagy alakban metszetet készít róla, és még az éjjel vagy háromszáz példányt lehúznak belőle piros nyomdafestékkel. A fiatalok kettesével mennek ragasztani, egyikük kihúzza a plakátot a kabátja alól, a másik rákeni a csirizt. Káromkodó rendőrök kapargatják kardjukkal a plakátokat reggel, a kárörvendő járókelők szeme láttára.

A fiatal forradalmárok megismerkednek néhány orosz hadifogoly munkással. Az

Orosz hadifoglyok
1914-ből

orosz munkások zsebükben hordják ki a Globus Nyomdából a házi szedéshez használatos ólombetűket. Egyikük a gyárban hengert készít. A simára csiszolt nehéz acéllap helyett vastag, csiszolt üveget használnak, erre rakják a szedést. Veszély esetén az üveglap a teázóasztalkára kerül, vagy csecsebecséket raknak rá. Két helyen készülnek az illegális röpiratok: Duczynska Ilona szobájában és Kelenék Városmajor utcai lakásán, az illegális nyomdagépen és a sokszorosítógépen. A Galilei-kör levelezőlapot nyomtat, a lapot minden országgyűlési képviselőnek megküldik: „A háború után nem kérdik Öntől, hogy volt-e a fronton, de megkérdik Öntől, mit tett a békéért. Mit felel majd erre?"

1917 karácsonyát másképp ünneplik, mint a két év előttit. A Lipták-gyárban gyűlnek össze a galileisták, az ifjúmunkások. Itt van Ottó is. A galileista szónok Adyt idézi:

„Ma a bilincses millióknak
Éhnyavalyás, kínos élete gyászol
S újra megátkoz téged,
Csalárd legenda, betlehemi jászol,
Hazug fölkentség, ál szeretet."

Itt ismerkedik meg Ottó Mosolygó Antallal. Nem tudja még, hogy bátyja Városmajor utcai lakásán röpirat készül, amelyet az új év negyedik napján csempésznek majd be a pesti kaszárnyákba:

„Az orosz katonák már rájöttek arra, hogy a föld, melyet meg kell hódítaniok, a saját országukban van, hogy az ellenség, amellyel ha kell, fegyverrel is szembeszállnak – a földes grófok és iparbárók élősdi csapata, mely a különböző nemzetiségű Földtelen Jánosokat és Nincstelen Pétereket egymásra uszítja, nehogy az igazi ellenséget felismerve, ellenük forduljanak... Katonatestvéreink! Most dől el egész életetek sorsa!... Ha felvonul majd az éhezők, nyomorgók serege, ha titeket küldenek majd ki, hogy vérbe fojtsátok testvé-

reitek megmozdulását: *Katonák! Mit fogtok majd tenni?*"

Alatta az aláírás: „1918. január 1. A Magyarországi Forradalmi Szocialisták".

Négy nap múlva a budapesti kaszárnyákban a röpirat százait szedik össze, a Mária Terézia-laktanya katonáinál 300 darabot is találnak. Egy hét múlva a rendőrség emberei megjelennek a Galilei-kör helyiségeiben, és

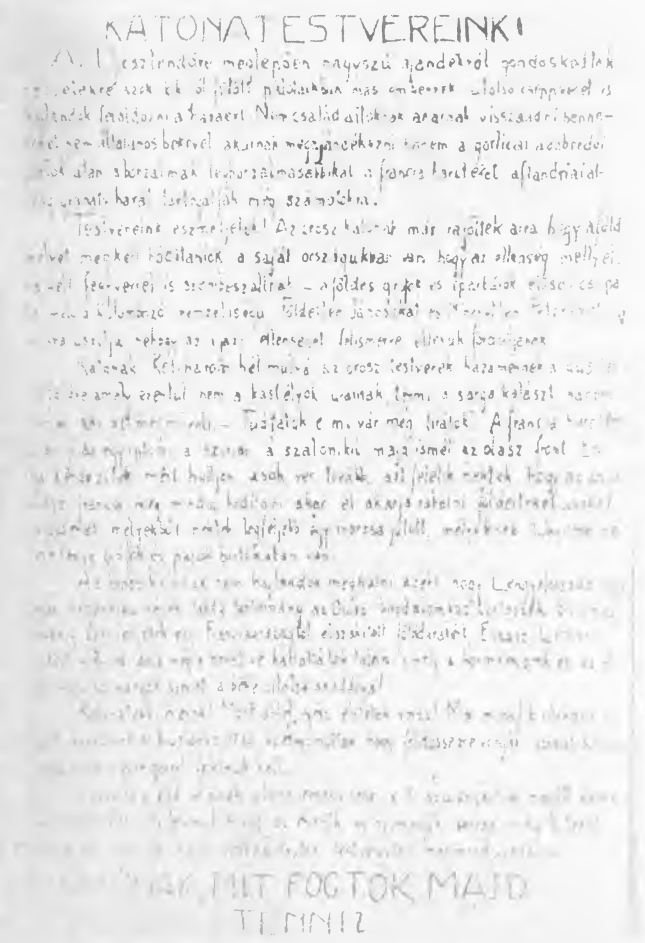
KATONA TESTVÉREINK!

KATONAK! MIT FOGTOK MAJD TENNI?

A Magyarországi Forradalmi Szocialisták 1918. január 1-i felhívása

a 271/1918. sz. BM. leirat értelmében a kört feloszlatják. Duczynska Ilona az egyik orosz forradalmárral a nyomdát lakásából egy házikóba viszi, nem messze a Fillér utcától. Innen másnap két bőröndben szállítják tovább a Nyugati pályaudvar csomagmegőrzőjébe. A bőröndökben illegális röpiratok is vannak: felhívások a prágai katonai helyőrség közlegényeihez. Útközben odalép Ilonához egy finánc, megkérdi: mi van a kofferekben? „A könyveim" – feleli a lány. A finánc felszólítja, nyissa ki az egyik bőröndöt. Rámutat a tekercsekre: „Abban mi van? Nem lekvár?" „Nem – feleli Ilona –, csak papiros." „Akkor jó" – mondja a finánc. A két fiatal nem mer egymásra nézni, attól félnek, hogy nevetésben törnek ki. Beadják a bőröndöket a Nyugati pályaudvar csomagmegőrzőjébe.

Két nap múlva letartóztatják a Galilei-kör kilenc vezetőségi tagját:

„Hűtlenséggel és felségárulással alaposan gyanúsítottak, a delictum egy *Katonatestvéreink* című röpirat, amelyet a pesti kaszárnyákban osztogattak ismeretlen egyének."

Másnap a kör újabb 14 tagját letartóztatják, köztük Bellér Ignácot. Bellér beteg ember, epileptikus, a kínzásoktól megtörik, címeket mond be. Két nap múlva egy ismeretlen diáklány este hírt visz Duczynska Ilonának másnapra tervezett letartóztatásáról. Ilona a csoport határozata értelmében nem megy illegalitásba. Éjszaka röpiratokat,

dokumentumokat semmisít meg, utoljára hagyja a Nyugati pályaudvar csomagmegőrzőjének nyugtáját a két bőröndről, melyekben a nyomda és a prágai katonai helyőrséghez szóló kész röpiratok vannak. Ezt a nyugtát nem akarja megsemmisíteni, valami csodára vár. Reggel hét órakor a Fillér utcai lakás kerti ajtaja felől egy fiatalember érkezik. „Hamarosan itt lesznek a detektívek" – mondja Ilonának, aki átadja neki a két bőrönd nyugtáját.

Ez a fiatalember Korvin Ottó volt.

Korvin Ottó

„TELJESÍTENI AKARVÁN AZ ÁLMOKAT, TUDTAM, HOGY TENNI AKAROK..."

Ottó az utolsó percben érkezett. Egy óra múlva megjelenik Duczynska Ilona lakásán a Nádasdy-detektívcsoport vezetője, kihallgatja Ilonát, majd előzetes letartóztatásba helyezi. Három nap múlva letartóztatják élettársát, Sugár Tivadart is. Pár nap múlva Kelenék Városmajor utcai lakásán is iratokat égetnek. József elhatározza, hogy megmenti a kis sokszorosítógépet. Jolán betegséget szimulál, férje pedig a kerevet drótmatraca alá szereli a sokszorosítógépet. Kelen Józsefet letartóztatják, Jolán betegágya mellé két titkosrendőrt állítanak. Az asszony rábeszélésére a titkosrendőrök elfoglalják őrhelyüket az egyik közeli kávéházban, végtére a napidíjat így is megkapják. Aznap este Ottó meglátogatja „gyengélkedő" sógornőjét. Olvasnivalót hoz a „betegnek", Leonyid Andrejev orosz írónak *A hét akasztott* című regényét. „Ottókám, itt még igazán nem tartunk" – mondja a fiatalasszony nevetve sógorának, mialatt az kiszereli a kerevet alól a sokszorosítógépet. „Aki erre az útra lép, annak fel kell készülnie a következményekre" – feleli komolyan Jolánnak.

Huszonnégy éves ekkor. Ő lesz a Magyarországi Forradalmi Szocialisták vezetője,

ebben a szervezetben él tovább „A Zimmerwaldhoz csatlakozott magyarországi szocialisták csoportja". Valószínűleg József kérte meg, vegye át a két bőrönd nyugtáját Duczynska Ilonától, helyezze biztonságba a sokszorosítógépet. Egy nyomdagép és egy sokszorosítógép sorsa – ez hát a véletlen, amely kitéríti pályájából Ottó életét? – kérdi a csodálkozó utókor. Ez az élet már jóval előbb új utakat keresett magának. Az Adyra hallgató diák, az Osszatelepen szociális változásról álmodozó telepvezető erkölcsi meggyőződésből lett 1918-ban cselekvő forradalmár. Csakis így tudja élete ellentmondásosságát feloldani, minden egyéb választás gyáva megfutamodás lett volna számára. Olyan korban él, amikor az emberek hirtelen változnak meg, ismeretlen feladatokat vállalnak, és felnőnek a vállalt feladathoz. Életüket a forradalmi kor törvényei határozzák meg, noha ők maguk olykor véletleneknek hiszik ezeket a törvényeket. Ottót a rendőrség nem figyeli, letartóztatásban lévő bátyjánál jóval polgáribb törekvésű embert látnak benne. Kelen József ismeri öccse megbízhatóságát, kitűnő szervezőképességét. Szabó Ervin, a mozgalom pártfogója is szereti, becsüli Ottót.

„A véletleneket szeretném felkeresni elsősorban, melyek irányítói az Életnek, a váltókat, melyeken akaratlanul térül el a vonat, ismeretlen mezőkön repülvén életünkkel" – írja később ezekre az évekre emlékezve. Vé-

letlenek? Akaratlanul térül el a vonat? Ottó egész eddigi életében erre a feladatra készülődött. A tennivaló már nem megfoghatatlan, mint nemrég. A külső szemlélő nem lát semmiféle változást: a fiatal osztályvezető a tőle megszokott pontossággal végzi hivatali teendőit. De Ottó ettől kezdve kettős életet él. A sokszorosítógép és a titkos nyomda a Fabank páncélszekrényébe vándorol. Később Ottó úgy dönt, helyesebb megsemmisíteni őket. Ettől kezdve a röpiratok a Fabank sokszorosítógépén és a Magyar Leszámítoló Bank roneóján készülnek.

A rendőrség értetlenül figyeli az eseményeket: a letartóztatások óta még több a röpirat. A Magyarországi Forradalmi Szocialisták – vagy ahogy egymás közt nevezik magukat: a Korvin-csoport – kerékpáros osztagai minden tüntetésen ott vannak. Csomóstul szórják röplapjaikat a tömegbe. Új szó szerepel ezekben a röplapokban, jóval ijesztőbb a szocializmus szónál. Ez a szó – a bolsevizmus. Az egyik miniszter kijelenti: „A bolsevizmusnak minden, akár lappangó, akár alattomos, akár nyílt glorifikálását meg nem engedem és eltaposom." „A bolsevizmus nem más, elvtársaim, mint a szocialista eszmék megvalósítása" – magyarázzák türelmesen a Magyarországi Forradalmi Szocialisták.

A rendőrséget egyéb hírek is nyugtalanítják. Márciusban megalakul Szovjet-Oroszországban az Oroszországi Kommunista

(bolsevik) Párt Központi Bizottsága mellett működő magyar kommunista csoport. Lapjuk, a *Szocialista Forradalom* hírt ad a galileisták hazai peréről:

„Hadbírósági tárgyalásokból bontakozik ki egyre teljesebben a képe annak a föld alatt lappangó, minden erőszakkal megküzdő mozgalomnak, amely a forradalmat kezdi, készíti elő Magyarországon. A hivatalos szociáldemokrácia áruló vezérei helyett ismeretlenek, új nevek bukkannak fel... Forradalmi lelkesedéstől áthatottak, a proletariátus feladatait tisztábban látók, a megalku-

„Kommunizmus: Itt vagyok, talán tárgyalnának velem az urak";
Bér Dezső *Váratlan vendég* c. gúnyrajza a Mátyás Diák 1919. áprilisi számából

vás nélküli osztályharc útján járók. A bolsevizmus magyarországi előharcosai ezek az új emberek, akik most sorra sorakoznak a hadbíróságok elé."

A rendőrség tehetetlen. Nem tudják, kik szervezik az antimilitarista mozgalmat, ki a mozgalom irányítója. Pedig a röpiratok hangja egyre nyugtalanítóbb számukra: „Cselekednünk kell, testvérek, fegyverkezzetek" – hirdetik a forradalmi szocialisták „márciusban, a francia forradalom és a magyar szabadságharc hónapjában". Petőfi szavát alakítják forradalmi jelszóvá: „Rabok legyünk, vagy szabadok?! Itt az idő, válaszszatok!" Röpirataik után kutatnak a kaszárnyákban, a hivatali helyiségekben és a magánházakban. A pozsonyi császári és királyi katonai parancsnokság jelenti Pestnek: „Megtaláltuk a kaszárnyákban a szocialista röpiratokat." Ezt jelenti Vas megye főispánja is. Katonatisztek, főispánok, detektívfelügyelők olvassák egyre riadtabban:

„A szebb jövőt csak a megváltó forradalom hozhatja meg nekünk. Legyen jelszavunk az orosz szociálforradalmárok jelszava:

Igazi jogokhoz csak igazi küzdelem árán juthatunk!... Magyar proletárok! Csináljatok vörös Májust ebből a rettenetes véres Májusból!"

És olvassák a röpiratokat a háborút gyűlölő közlegények, a hazavágyó parasztemberek:

„Tudjátok meg, hogy ki miatt folyik ez

a háború! Hogy ki miatt gyilkolja egymást halomra millió Földetlen János? *Az urak miatt!... Katonatestvérek!...* Csak *hátraarcot* kell csinálnotok, hogy az aranysujtásos urak, akik eddig parancsoltak, halálsápadttá váljanak."

Az aranysujtásos urak már ezektől a röpiratoktól is sápadoznak. A detektívek Szabó Ervinre gyanakodnak, de nincs bizonyítékuk a Fővárosi Könyvtár igazgatója ellen. Az pedig meg sem fordul a fejükben, hogy az illegális központ a Veronika utcai ház, a Fenyves-villa, a Fabank fiatal osztályvezetőjének lakása. Ottó tárgyal a szociáldemokrata baloldal tagjaival. Vágó Bélával, Hevesi Gyulával, László Jenővel keresi az egységes akciók útját-módját. Találkozik a parasztmozgalom legendás „öreg"-évél, Nyisztor Györggyel is. De a kívülállók erről mit sem tudnak. Számukra Ottó művészi ambícióval megáldott humanista, aki legszívesebben kedvenc költőjének, Ady Endrének új verseskönyvéről, *A halottak élén*ről beszél. Majd leszokik róla – gondolják –, elvégre tehetséges üzeletember, az élet pedig nem költészet, nem álmodozás. Hivatali tárgyalópartnerei megmosolyognák az efféle gondolatokat:

„Teljesíteni akarván az álmokat, tudtam, hogy tenni akarok, már mikor hozzáfogtam, ez bizonyos; azt is tudtam, hogy mit akarok tenni."

Megrökönyödnének, ha sejtenék, hogy fiatal kollégájuk már régóta nem szép lelkű

álmodozó, hanem cselekvő ember, aki Ady szavait komolyan vette:

Harcunk a magyar Pokollal van,
Mindent erre tettünk,
Ennek a kapuit döngetjük,
Ezé a harcé lelkünk, testünk,
Ez vesztünk vagy győzelmünk: sorsunk.

Cselekedeteit csak elvtársai, közeli barátai ismerik. Sallai Imre. Lékai János. Néha még

Lékai János

ők sem. Ottó gyorsan megtanulja az illegalitás elemi szabályát: „Ne mondd el senkinek se azt, ami csak terád tartozik." Ekkor válik fegyelmezett forradalmi vezetővé, az apró munkától vissza sosem riadó szervezővé, akinek egyénisége nem a szavakban, hanem a tettekben bontakozik ki. Bizonyítékok hiányában szabadlábra helyezik Kelen Józsefet. Azonnal bekapcsolódik a forradalmi szocialisták munkájába, de a csoport vezetője továbbra is Ottó marad. Május elején újabb lebukások fenyegetik a mozgalmat. Letartóztatják Mosolygót, letartóztatják Sallait. De a rendőrség semmit sem tud meg tőlük. Találomra házkutatást tartanak a Veronika utcában is. A keménykalapos detektív az esetet jelentéktelennek tartja, unottan nézelődik, és még azt sem veszi észre, hogy Ottó járkálás közben lábával ráhúzza a szőnyeg sarkát a kályha mellett lévő röpiratcsomóra. Beidézik Ottót, beidézik Szabó Ervint. A letartóztatottak tudják, hogy ez a két ember a mozgalom lelke. Ügyes vallomásokkal elterelik róluk a figyelmet, a rendőrség mindkettőjüket szabadon engedi.

Ezekben az években talál Ottó igazi társra. Sosem volt aszkétatermészet.

„Életembe – írja halála előtt – a nők illatosan és pompásan mindenütt benyomultak... Egyetlenegy nagy szerelem volt, mely csónakomat e szigetek közt ide-oda fújta, amint egyetlenegy föld minden sziget, mely felmerül az óceánokból."

A Fenyves-villa bérlői jól ismerik egymást, fiatalok, akiket nemcsak a közös elvek kötnek össze. Barátságok, szerelmek szövődnek köztük. Az első emeleten lakó Stern Jolánnak Hevesi Gyula, a forradalmár mérnök udvarol, néhány hónap múlva ő maga is a villa lakója lesz. Itt lakik Déry Tibor író is, akinek Hevesiné a forradalmi szocialisták elveit magyarázza. Sokszor megfordul itt Gelléri Klára, a Korvin-csoport egyik tagja. Egyszer magával hozza barátnőjét, egy fiatal, feltűnően szép, fekete hajú munkáslányt, Sipos Erzsébetet, a Budapesti Közúti Vaspálya Társaság gépmesterének lányát. Együtt járnak a Lukács uszodába, együtt olvassák a Nyugatot. Úsznak, eveznek. A Galilei-kör úszóversenyein díjakat is nyernek, szerintük az úszóverseny is agitációs feladat, a kört népszerűsíti. Sokszor összejönnek Ottó szobájában, és nemcsak konspirációs megbeszélések céljából. Örülnek az életnek, örülnek annak, hogy elveikért cselekedni is tudnak. Teáznak, énekelnek, verseket szavalnak. Petőfit, Vörösmartyt és legtöbbször Ady Endrét. Karinthy Martinovicsát. Batsányi híres versét új csattanóval: „Vigyázó szemetek Moszkvára vessétek!" Sipos Erzsébet családja maradi gondolkodású, a lány sokszor panaszkodik, szülei felpofozzák, rossz szemmel nézik mozgalmi munkáját, fiúkkal való csatangolásnak minősítik. Stern Jolán egyik nap szobáját átrendezve találja, ide költözteti be Ottó Sipos Erzsit. A szoba berendezéséhez

nemcsak egy új sárga plüsstakaróval, hanem két Cézanne-csendélet reprodukciójával is hozzájárul, maga tűzi fel őket az asztal és a heverő fölötti falra. A kis közösség tudomásul veszi, hogy Ottó és Erzsi egymáshoz tartoznak. Teljes életet élnek, noha soha, egy percig sem élnek maguknak, szinte nem is élnek, csak – ahogyan Erzsébet írja – „naivan, rajongón egy eszméé" mindketten.

Szeptember utolsó napjaiban ítéletet hirdetnek a galileista vádlottak perében. Du-

czynska Ilonát kétévi, Sugár Tivadart háromévi börtönre ítélik, de talán maguk a bírák sem hiszik, hogy a vádlottak végig kitöltik büntetésüket. „Hamarabb lesz vége az úri világnak" – mondogatják egymás közt a fiatalok. Szeptember végén meghal Szabó Ervin, az ifjú forradalmárok bölcs tanítómestere. A Farkasréti temetőben a főváros díszsírhelyet adományoz az életében üldözött forradalmárnak. A Korvin-csoport nem a temetőben tiszteleg a nagy tanító emléke előtt; megszervezik, hogy a temetés idején a csepeli tölténygyárban, a mátyásföldi és az erzsébetfalvai repülőgépgyárban tíz percre megszakítsák a munkát.

A Korvin-csoport egyik fiatal író tagja: Lengyel József

Az ifjak türelmetlenek. Siettetni akarják az eseményeket. Elhatározzák, hogy leszámolnak a régi rend szimbólumával, Tisza Istvánnal, a vad geszti bolonddal, a gyújtogató, csóvás emberrel, az úrnak, magyarnak egyként ronggyal. Példát is látnak maguk előtt: 1916-ban Friedrich Adler, az Osztrák Szociáldemokrata Párt titkára lelőtte az osztrák kancellárt, az osztrák háborús párt vezetőjét. A Veronika utcai lakásban születik meg a Tisza-merénylet terve. Lékai János szót kér, ő tüdőbeteg, úgyis rövid ideig élhet, neki kell a merényletet végrehajtania.

A többiek meghajolnak Lékai érvei előtt, és ezúttal még Ottó, a praktikus sem gondol arra, hogy a pisztolymerényletnél nem árt, ha a merénylő ért a fegyver használatához. Lékai kezében még sosem volt revolver, nem is tudja rendesen kezelni. Október 16-án Ottó a Seeman kávéház hátsó helyiségében megmutatja Lékainak, hogyan kell kezelni a revolvert. Rámutat egy ráncos öreg nőre: „Ez Tisza felesége." Lékai a Parlament IV. kapujánál várakozik. Megjelenik Tisza. Lékai rossz irányba indul el, mert Ottó a gróf feleségét összetévesztette egy jóval idősebb matrónával. Végül Lékai mégis Tisza közelébe férkőzik, de a fegyver csütörtököt mond, és a sofőr kiveri a merénylő kezéből. Ottó felhúzott ravaszú pisztolyt adott Lékainak, aki abban a hiszemben, hogy felhúzza a ravaszt, lecsukta azt. Másnap a pesti lapok hírül adják:

„Meghiúsult merénylet Tisza István ellen." Lékait letartóztatják. Ottó végigolvassa a lapokat, némelyik alig titkolt rokonszenvvel ír a merénylőről. Tisza bejelenti a képviselőházban: „Ezt a háborút elvesztettük." A fővárosban egyre nagyobb az elégedetlenség, puskaporos a levegő. Kalandok helyett agitációra, merénylet helyett szervezőmunkára van szükség. Ottó fáradhatatlanul járja az albertfalvai, a mátyásföldi, az újpesti és pesti gyárakat. Osztályvezetői fizetését roneózott röpiratokra költi, pénze, ideje, ereje – mind-mind a mozgalomé.

„SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOT AKARUNK!"

„Megalakult a Nemzeti Tanács!" – kiáltoznak 1918. október 25-én a rikkancsok. „Egységben a Károlyi-párt vezetői, az Országos Radikális Párt és a Szociáldemokrata Párt képviselői" – írják a pesti lapok. Ottó a hírek jelentőségét fontolgatja. Jól tudja, hogy a nemrég alakult Nemzeti Tanács egy része nagyon is húzódozik minden forradalmi megoldástól. Arról is tud, amiről a lapok nem számolnak be: megalakult az illegális Katonatanács, és a Nemzeti Tanács baloldali szociáldemokratái, akik Landler Jenő köré tömörültek, elküldték képviselőjüket, Szántó Bélát, egy fiatal hadnagyot az illegális Katonatanácsba. A pesti utcák teli vannak szabadságolt bakákkal, diákokkal, egyetemistákkal. Még a spanyolnátha is az úri rend végét sietteti: bezártak a középiskolák, bezártak az egyetemek, és a baloldali diákok tömege valósággal megszállta a fővárost. Ottó jól érzi magát a pesti utcákon. Talán még jobban örülne, ha ismerné annak a táviratnak a szövegét, amelyet ezen a napon József főherceg, teljhatalmú királyi megbízott küld Budapestről IV. Károlynak:

„Ő cs. és kir. Fensége a legmélyebb alattvalói hódolattal kéri Felségedet idővesztés

József főherceg
1914-ben

nélkül, akár a legszigorúbb feltételek mellett is fegyverszünetet és békét kötni, hogy ilyen módon a hadsereg legalább a totális összeomlástól megóvassék, és rendezett egységeivel a Monarchia belsejében a rendet féligmeddig fenntarthassa."

Nemrég hazatért Oroszországból régi barátja, Seidler Ernő. Végre egy hiteles tanú a forradalom országából. Három baloldali szociáldemokratával, Vágó Bélával, László Jenővel, Szántó Bélával együtt órákon át faggatja a messziről jött jó barátot: Mi tör-

ténik Oroszországban? Seidler Ernő a Veronika utcai házban Lenint idézi:

„A történelem nem bocsátja meg a késedelmeskedést a forradalmároknak – ezt írta Lenin egy éve Petrográdban. – A forradalom kritikus pillanataiban a népnek joga és kötelessége irányítani a maga képviselőit, még legjobb képviselőit is, nem pedig várakozni rájuk..."

Tudja-e irányítani képviselőit a pesti nép? Értenek-e a felkelés művészetéhez a fiatal forradalmárok?

Ottó október 27-én a Magánalkalmazottak Szakszervezetébe siet. Konspirációs megbeszélésre. A Szociáldemokrata Párt balszárnyának vezetőivel, a gyárak bizalmi férfiaival találkozik. Jelen vannak a Katonatanács képviselői is. Beszámolnak arról, hogy ezekben a napokban katonák százai ajánlják fel szolgálataikat a Nemzeti Tanácsnak. A megbeszélésen kitűzik a fegyveres felkelés napját: november 3-ára. Csakhogy az események ritmusa váratlanul felgyorsul, a résztvevők számára szinte érthetetlen sebességgel követik egymást a spontán akciók. Az irányítás észrevétlenül kihull az ifjú forradalmárok kezéből, akik időpontokon vitatkoznak, mialatt a tömegek mérföldes léptekkel haladnak előre. A Magánalkalmazottak Szakszervezetében folyó tanácskozás közben a forradalmár diákok a Várba vonulnak, hogy átnyújtsák József főhercegnek követeléseiket. Közlegények, katonatisztek,

munkások tartanak velük. A Lánchídnál áttörik a rendőrkordont, a Szent György téren a kivezényelt karhatalom vigyázzállásban engedi át őket. Kitűzik a Várra a nemzeti lobogót, és fölesküdnek a független Magyarországra. Csakhogy a tüntetés végén a lovas rendőrök és csendőrök rátámadnak a tömegre. Negyven súlyos, kétszáz könnyebb sebesült az összecsapás áldozatainak száma. Este megalakul a forradalmi diáktanács.

Ottó néhány órát alszik csak október 27-én. Ez volna a forradalom? Győzni fognak-e november 3-án? Ki erősebb; a gyárak munkásai, a rokonszenvező közlegények és fiatal tisztek, a pesti utcák fiataljai, vagy József főherceg és a rettegett Lukachich tábornok, a főváros újdonsült katonai parancsnoka, akik az Osztrák–Magyar Monarchia dülledező épületét akarják Budapesten megtámasztani?

Kialvatlanul siet másnap a Gizella térre. (Ez volt a neve akkor a Vörösmarty térnek.) Rengeteg a tüntető. „Vagyunk vagy tízezren" – mondja valaki. A menet élén egy sápadt, hajlott hátú, kissé hadarós beszédű fiatalember halad, a Fabank osztályvezetője, a forradalmi szocialisták vezetője, kinek kilétét hónapokon keresztül hiába nyomozta a pesti rendőr-főkapitányság. A Lánchídnál lövések dördülnek. Nem tudni, ki lőtt kire, valószínűleg provokáció történt. A lövésekre rendőrsortűz felel. A Világ tudósítója távbeszélőbe diktálja az eseményeket:

„Többen a Lánchíd jobb és bal oldalán lévő raktárépületekbe húzódtak, de még ide is követte őket a csendőrök és rendőrök vagdalkozó és lövöldöző buzgalma... A legtöbb sebesülés és a két haláleset is itt történt. Egy nő rémületében a Dunába ugrott. Mások leugrottak a korzó felől a rakpartra, és lábukat törték." „Olyan ez a rendőrsortűz, mint amikor a cár lövetett a népre – mondja este Ottó a forradalmi szocialistáknak –, ez sem marad megtorlatlanul."

Másnap délelőtt tíz órakor a pesti gyárakban megáll a munka. A Soroksári úti fegyvergyár munkásai feltörik a raktárakat, és felfegyverzik magukat. Délután József főherceg a király nevében kinevezi az új miniszterelnököt, Hadik János grófot. Az új miniszterelnök helyzete kétségbeejtő. Este a fővárosi rendőrség csatlakozik a Nemzeti Tanácshoz. Ülésezik a Katonatanács. Tanácskoznak a baloldali szocialisták, tanácskoznak a forradalmi szocialisták. Végül úgy döntenek: a tervezettnél egy nappal későbbre tűzik ki a fegyveres felkelés napját: november 4-ére. Ottó még aznap este egy másik értekezleten is részt vesz az Ipari és Közlekedési Tisztviselők Országos Szövetségében. Ezen elhatározzák, hogy november 1-ére meghirdetik az általános sztrájkot.

A forradalmi szocialisták sok ezer példányban kinyomtatják Várnai Zseni versét:

Én magzatom, szép katonafiam,
Szíve vérével ír neked anyád,
Mióta a császár kenyerét eszed
Vörösbe fordult itthon a világ!
Most készülünk a döntő nagy csatára,
S ti lesztek ellenünk majd a sereg,
Ha ráuszítnak önnön véreidre,
Ne lőj fiam, mert én is ott leszek!

Október két utolsó napján nem látják hivatali munkahelyén Ottót, de ezen senki sem lepődik meg, hiszen egész Budapest a készülődés lázában ég. Hírek érkeznek a Veronika utcába: „Harmincezer munkás áll fegyverben!" „A katonaság a Nemzeti Tanácsra hallgat!"

Helyes-e a november 4-i időpont? Elég-e a hatalomátvételhez az elsejére kitűzött általános sztrájk?

Ottó nem tud biztos választ adni ezekre a kérdésekre. Nincs kellő forradalmi tapasztalata. A magyar októbernek nincs Leninje. Nincs egyetlen irányító akarat, nincs forradalmi párt.

Október 30-án sokan felfigyelnek Ottóra, akit az elmúlt napokban mindig ott látni, ahol vezetőre épp a legnagyobb szükség van. Például a Nemzeti Tanács főhadiszállása, az Astoria szálloda előtt, ahol a nyugtalanul várakozó tömegben pillanatok alatt elterjed a legújabb hír: az 1. és a 32. budapesti gyalogezred katonáit, a két legforradalmibb ezredet a Keleti pályaudvarra vezénylik. A parancs: „Indulás a Dráva-vonalra!" De Szántó Béla az Astoria erkélyéről másik parancsot ad ki: „Hozzátok vissza őket!" A tömeg Ottó és a Katonatanács két tagjának vezetésével megszállja a pályaudvart. Kétezer fegyvert zsákmányolnak. „Szabadítsuk ki a politikai foglyokat! A Conti utcába!" – kiáltja Ottó. Egy csoport a Conti utcai katonai fogházhoz indul. Kinyílik Lékai János, Duczynska Ilona, Sallai Imre, Mosolygó Antal zárkájának ajtaja.

A tömeg másik része továbbvonul, a Körúton át az Üllői út felé fordul, hogy csatlakozásra bírja a Mária Terézia-laktanyában állomásozó inotai altiszti tanezredet, Lukachich utolsó reménységét. De a Nemzeti Ta-

Vértes Marcell plakátja

nács jobboldali tagjai közbeavatkoznak. Konflis érkezik éjjel fél egykor a Baross utca sarkára. A konflisból a Nemzeti Tanács küldöttei szállnak ki; megállítják a támadásra készülődő munkás- és katonatömeget. Az emberek egy része visszatér az Astoriához. Félóra múlva a Nemzeti Tanács „megfontolt" vezetői az erkélyről felszólítják őket, térjenek haza. „Maradjunk, elvtársak – tartja vissza Ottó az embereket –, Lukachich lekaszabolja a Nemzeti Tanácsot." A forradalmi védőrségnek egyelőre se híre, se hamva. Odabent a tanács irodavezetőjét, Landler Jenőt faggatják a tanács baloldali tagjai: „Mi lesz velünk, ha Lukachich elfogat?" „Agyonlövetni nem mer – feleli Landler –, de ha vala-

kit véletlenül agyonlőnek, nem fog azért nagyon haragudni."

Végre megérkezik Szántó Béla öccse ezer fegyveres katonával. Landler megcsókolja a fiatal hadnagyot: „Édes fiam, te vagy az egyetlen, aki megtartotta a szavát!" „Hogyhogy az egyetlen, hát a többiek?" „A többiek a saját szakállukra, de a Nemzeti Tanács nevében valahol a városban ügyködnek, mi meg itt ülünk egy szál katona nélkül" – feleli Landler villogó szemmel.

Nem mindenki olyan nyugtalan ezekben az órákban, mint Ottó vagy mint Landler Jenő. Weltner Jakab szociáldemokrata vezető például odahaza van. Alszik. Arról sem tud, hogy pártja hajnali öt órakor forradalmi röpiratot ad ki. Egy fiatal szocialista fogalmazza meg a röpiratot. Terjesztésére alig akad harminc ember. De a város peremének népe ekkor már felhívás nélkül is megindul a Belváros felé.

„Egészen meg voltunk döbbenve – írja később Károlyi Mihály –, mi nem akartuk még átvenni a hatalmat, mi szervezni akartuk erőinket. De eközben már az egész forradalom kifejlődött... A nép maga csinálta meg a forradalmat, a nép vette kezébe a hatalmat, és adta át a Nemzeti Tanácsnak."

Forradalom van, de a forradalmi szocialisták vezetője mégis elégedetlen. Valami hiányzik ebből a forradalomból. Ki vette át valójában a hatalmat? Miért kullogtak a forradalmi események után, ők, akik eddig tü-

A moszkvai Dresden-szálló épülete, ahol az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt magyar csoportja működött

relmetlenségükben legszívesebben éveket rohantak volna előre?

Ottó ekkor még nem tudja, hogy október 25-én a magyar kommunisták moszkvai értekezletükön kimondták: odahaza meg kell alakítani a Kommunisták Magyarországi Pártját. November 4-én, a tervezett pesti fegyveres felkelés időközben elavulttá vált napján terjeszti Kun Béla a moszkvai Dresden-szállóban összegyűltek elé a nemzetközi kommunista párt magyarországi szervezetének megalakításáról szóló határozati javaslatot. De Moszkva messze van. Idehaza a Nemzeti Tanács ad ki kiáltványt: „Győztünk, polgártársak, munkások, katonák, elértünk mindent, amit elérni akartunk, nincs okunk folytatni a harcot!" Még nem győztek, még nem érték el, amit elérni akartak.

Tudja ezt Ottó, tudják ezt a baloldali szocialisták. Folytatni kell a szervezőmunkát, folytatni kell az agitációt. A Wolfner, Egyesült Izzó, Csepel, Albertfalvai Repülőgépgyár, Lipták-gyár és más pesti gyárak munkásai felszólítják a Nemzeti Tanácsot: „Kiáltsa ki a köztársaságot!" A Tisza Kálmán téri tömeggyűlésen a Korvin-csoport egyik fiatal írótagja, Lengyel József Petőfi-verset szaval:

Itt a nyilam! mibe lőjjem?
Királyi szék áll előttem,
Belelövöm bársonyába,
Hogy csak ugy porzik kínjába',
Éljen,
Éljen a köztársaság!"

Egy szocialista szikratávírász megmutatja Ottónak Lenin és Szverdlov üzenetét, amelyben a dolgozó tömegeket a forradalmi harc folytatására hívják fel. „Weltner Jakab nem akarja leközölni a Népszavában" – teszi hozzá. Ottó felkeresi László Jenőt, megkéri, fogalmazzon röpiratot a „népkormány" mesterkedése ellen. Ő maga közben Mátyásföldre indul, Mosolygó Antalhoz. A forradalmi szocialisták egyik legmerészebb akcióját szervezi Korvin Ottó és Mosolygó Antal.

November 16-án az Országházban kikiáltják a köztársaságot. Hock János ünnepi beszéde alatt a forradalmi szocialisták és a szociáldemokrata baloldal tagjai a szocialista

köztársaságot éltetik. Kint a téren hatalmas tömeg ünnepli a köztársaság megszületését. Ottó az eget kémleli, társai közül is csak ő tudja, hogy miért. A tér fölött egyszerre repülőgépek jelennek meg. A Világ „jól értesült" tudósítója felkiált: „Ezek a Spartacus-csoport repülőgépei. A repülőgépek röpiratokat szórnak le. Ezekből rögtön kiderül a „jól értesült" tudósító kijelentésének kelekótyasága. Mosolygó Antal beváltotta ígéretét: a forradalmi szocialisták repülőgépei jelentek meg a tér felett.

„Munkások! Katonák!
Polgárok! Elvtársak!

1918. november 10-én az Oroszországi Munkás-, Katona- és Paraszttanácsok Központi Végrehajtó Bizottsága megbízásából Szverdlov elvtárs népbiztos Moszkvából a magyar forradalmi kormányhoz 1031/3/II/10. szám alatt egy nyolcszáz szavas szikratáviratot küldött a felszabadult nép részére. A táviratban üdvözli a magyar forradalmi kormányt és

VILÁGKÖZTÁRSASÁG

megalakítására szólítja fel. Figyelmezteti egyúttal a felszabadult népeket, hogy a forradalminak mutatkozó burzsoázia által ne engedjék magukat félrevezetni, mert a forradalom csak akkor mondható eredményesnek, ha a dolgozó nép uralmával végződik. Ezt a népnek küldött üzenetet a titkos diplomáciát eltörlő népkormány előttünk mindmáig elhallgatta. Követeljük, hogy hozzák

Munkások! Katonák!
Polgárok! Elvtársak!

1918. november 10-én az oroszországi munkás, katona és parasztlanácsok központi végrehajtóbizottsága megbizásából Swerdloff elvtárs népbiztos Moszkvából a magyar forradalmi kormányhoz 1081/8/11/10. szám alatt egy nyolczszáz szavas szikrstáviratot küldött a felszabadult népek részére. A távíratban üdvözli a magyar forradalmi kormányt és

világköztársaság

megalakitására szólitja fel. Figyelmesteti egyuttal a felszabadult népeket, hogy a forradalminak mutatkozó burzsoázia által ne engedjék magukat félrevezetni, mert a forradalom csak akkor mondható eredményesnek, ha dolgozó nép uralmával végződik. Ezt a népnek küldött üzenetet a titkos diplomáciát eltörlő „népkormány" előttünk mindmáig elhallgatta. Követeljük, hogy hozzák azt azonnal, szószerinti szövegében nyilvánosságra!

Legyen vége a titkos mesterkedésnek. Sorsunkat magunk akarjuk intezni!

Szocialista köztársaságot akarunk!

A forradalmi szocialisták.

A forradalmi szocialisták röplapja, amelyet repülőgépről szórtak le 1918. november 16-án az Országház térre

azt azonnal, szó szerinti szövegében nyilvánosságra!

Legyen vége a titkos mesterkedésnek! Sorsunkat magunk akarjuk intézni! SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOT AKARUNK!

A forradalmi szocialisták"

Az akció sikerült. Így jutott el Lenin és Szverdlov üzenete a magyar munkásokhoz.

„HITTEL HINNI A SZOCIALIZMUSBAN, VÁRVA VÁRNI A VILÁGFORRADALMAT..."

Ottót egyre jobban nyugtalanítja a forradalmi erők egységének hiánya. A baloldali szociáldemokraták a Független Közalkalmazott című lapban közlik programjukat:

„A Magyarországi Szociáldemokrata Párt kebelén belül két irányzat, két frakció, két felfogás küzd egymással. A jobboldali szociáldemokraták helyeslik azt, hogy a pártnak két tagja miniszteri tárcát vállalt. A baloldaliak helytelenítik, hogy a proletárok pártja, ebbe a tulajdonképpen burzsoá kormányba, beküldte a maga embereit, mert ily módon feladta akciószabadságának nagy részét, kénytelen a burzsoá kormányt támogatni, ezzel az osztályellentétre fátyolt borít, és az osztályharc szellemét háttérbe szorítja..."

Ottó egyetért a baloldali szociáldemokratákkal, hiszen a forradalmi szocialisták is féltve őrzik akciószabadságukat. A forradalmi szocialisták vezetőjét a pártegység felbomlása kevésbé aggasztja, mint a baloldali szociáldemokratákat, de azt ő sem tudja eldönteni: eljött-e az önálló kommunista párt megalapításának ideje? Mindenesetre elgondolkoztató az, amit a Független Közalkalmazott ismeretlen cikkírója ír:

„Hogy a két szemben álló frakció küzdel-

me között a pártfegyelem és a pártegység megóvható lesz-e, attól függ, tiszteletben tartja-e a jobboldal a baloldalnak agitacionális szabadságát. Ez esetben a baloldal a párton belül igyekszik felfogását érvényesíteni, véleményének többséget szerezni és a pártvezetőséget egyre inkább balra szorítani. Ha azonban a pártfegyelem címén a baloldaliak véleménynyilvánítását szájkosárral akarják elfojtani, ha érvelés helyett ordítozással és rágalmazással fog a jobboldal küzdeni, akkor az orosz és német példa szerint számolni kell a pártszakadás és a Magyarországi Kommunista Párt megalakulásának lehetőségével."

Ottó még kéziratban olvassa ezt a cikket, ekkor még nem tudja, hogy mire megjelenik, már aktualitását veszti.

A baloldal egységének megteremtéséről tanácskoznak november második felében a Munkások Irodalmi és Művészeti Országos Szövetsége nagytermében. Ottó Szabó Ervin-kör megalapítását javasolja. Az ülés végén Seidler Ernő félrevonja Hirossik Jánost, súg neki valamit. Hamarosan Ottó is megtudja a titkot, vele Vágó Béla közli, és még azt is hozzáteszi: „Az Ildiz kávéházban vár rád." Itt találkozik Ottó Kun Bélával.

Kun Béla november 17-én érkezett Budapestre. „Meg kell alapítani a Kommunisták Magyarországi Pártját!" – erről akarja meggyőzni a hazai baloldal képviselőit. Kérésére Ottó tájékoztatja a gyárak bizalmi embereit,

akik ellenzik a Szociáldemokrata Párt hirdette osztályharc felfüggesztését. Kelen József és a forradalmár mérnökök a Ritz-szálló szuterénhelyiségében találkoznak Kun Béla-val. Egy hét múlva Ottó Veronika utcai lakásán folytatódnak a megbeszélések. Ottó elhívja a forradalmi szocialisták, a baloldali szocialisták képviselőit, a Mátyásföldi Magyar Általános Gépgyár, a csepeli és a Lipták-gyár bizalmi férfiait. Hallgatja a Szovjet-Oroszországból érkezett forradalmárokat,

akik mindannyian új párt megalakítását, új lap kiadását sürgetik. Nem tudja: igazuk van-e vagy nincs. A jelenlevők többsége ellenzi az új párt megalakítását. Velük tart Ottó is, de belül bizonytalan: hátha megint óvatoskodnak forradalmi cselekedet helyett.

A Szovjet-Oroszországból érkezettek győzik érvekkel és türelemmel. Külön-külön vitatkoznak a forradalmi szocialisták mindegyikével, és sorban meggyőzik őket: meg kell alakítani a Kommunisták Magyarországi Pártját. Ottót nem nehéz meggyőzniük. Az alakulógyűlés helyéről már ő gondoskodik. Bátyja Városmajor utca 42. szám alatti lakásán gyűlnek össze november 24-én a Szovjet-Oroszországból érkezettek, a balol-

Magyar internacionalisták csoportja a Távol-Keleten. Az ülő sorban bal oldalról az első Jancsik Ferenc, mellette Vantus Károly

Az első
Kun Béla-karikatúra
az Április című
szatirikus lapban

dali szocialisták, a forradalmi szocialisták, a gyárak bizalmi férfiai. Ottó a házigazda. Bátyja és felesége, Jolán a megbeszélés idejére kölcsönadták lakásukat. Elmentek hazulról, de titokban megfogadták, hogy korán hazatérnek. Elszámították magukat: mire visszaérkeznek, már csak Ottó és még egypár ember tartózkodik a lakásban. Megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja. Ottó a Központi Bizottság tagja lett.

Az elkövetkezendő négy hónapban keveset hallani Ottó nevét. Őt nem népszerűsíti

a polgári sajtó, amely rémtörténeteket publikál Kun Béláról, Szamuely Tiborról. Az Új Nemzedék cikkírója például látogatást tesz a bolsevikok Ügynök utca 7. szám alatti főhadiszállásán, a Vörös Újság első szerkesztőségében. Elbeszélget egy szemüveges férfival, valószínűleg Hirossik Jánossal.

„Amit mondott – írja –, bármily kedélyes formában is, megdöbbenthet minden polgári észjárást... Itt eszes, képzett, tántoríthatatlan akaratú férfiak szervezik a forradalmat, pénzzel bőven el vannak látva, jelszavaikkal roppant tömegeket gyűjthetnek maguk köré. A kormánytól, rendőrségtől s az antantcsapatoktól – amelyeket küldenének, de nem jönnek – nem félnek, egy gúnyos mosollyal úgyszólván napirendre térnek fölöttük."

A vészharangokat kongató újságíró nyilván jelentéktelennek ítélte Ottót, róla meg sem emlékezik. Az Április című szatirikus lap sem közöl róla karikatúrát, noha szívesen tréfálkozik a kommunisták rovására. Kevesen tudják, hogy az Ügynök utcai lakást is ő szerezte, akárcsak később a Visegrádi utcai főhadiszállást, ahol egyszerűen lefoglalt egy irodahelyiséget. Kassák Lajos költő lakását és szerkesztőségét csak egy ajtó választja el a Kommunisták Magyarországi Pártja központjától. Ezt látja a szomszéd szobában:

„Gyári munkások, akik régóta ellenzékben vannak a szociáldemokrata vezetőséggel szemben, fiatal intellektuelek, tanár, orvos, ügyvéd, hivatalnok, akik Nietzsche *Zara-*

thustráján, Wundt filozófiáján és George közgazdaságtanán át jutottak ebbe a terembe... Korvin Ottó blokkal a kezében ott áll kicsit oldalt, szorgalmasan jegyezget..."

A jegyezgető Korvint ekkor még a néptömegek sem ismerik annyira, mint a párt többi vezetőjét. Ottó nem teoretikus, nem szónok. Nem ír elvi cikkeket a Vörös Újságba, nem tart előadásokat a kommunista gyűléseken. De „tevékenységének nélkülözhetetlen voltát – ahogy tisztelője, Lukács György írja – folytonosan érezte a magyarországi proletariátus, anélkül hogy a nagy tömegek előtt ismertté és meghitté lett volna".

December 12-én megalakítja a forradalmi díjnokok, postások, távírászok, altisztek, tisztviselők kommunista csoportját. Beszédéről a Független Közalkalmazott tudósít:

Bortnyik Sándor linómetszete a Ma 1918. decemberi számának címlapján

„Korvin Ottó elvtárs, a Kommunisták Magyarországi Pártjának kiküldötte ismertette a különböző kategóriákból megjelent kartársak előtt a proletárság nemzetközi osztályharcának és világforradalmának gondolatát. Miután a szociáldemokrata párt eltért az osztályharc gondolatától, a polgári tulajdon és rend védelmének szolgálatába szegődött, és kispolgári párttá vált, a megalkuvást nem ismerő osztályharc alapján álló munkástömegek a kommunisták nemzetközi pártjában folytatják küzdelmüket, nem a polgári demokráciáért, hanem a kommunista társadalom megvalósításáért."

Ottó kilép a Fabankból, hogy teljes energiával a pártnak dolgozhasson. Véget ért a kettős élet: nincs többé osztályvezető úr, csak Korvin elvtárs, az ifjúkommunisták Ottója. Végkielégítését a pártkasszába fizeti be. Az egykori osszatelepi pénztáros a párt pénztárosa lesz. Vezeti a párttitkárság adminisztrációját. Intézi a fegyverek beszerzését, megfelelő helyre való elszállításukat. Tárgyal – eredménytelenül ugyan – az anarchistákkal. Szamuely Tiborral, Schön Gáborral a kaszárnyákba jár agitálni. Jolán megőrizte emlékezetében Ottó egyik agitációs ötletét:

„Két kommunista ifjúmunkás kiállt az utcára, és vitatkozni kezdett. Az egyik a szociáldemokraták érveit hangoztatta, a másik megmaradt kommunistának. A szociáldemokratának kötelessége volt tíz percen belül meggyőzetnie magát. A hangosan vitatkozók

körül csakhamar gyűrűt formált az utca népe, és bizony előfordult az is, különösen a gyárak körül, hogy a szociáldemokratát alaposan elpáholták, amit az ügy érdekében tűrnie kellett."

Így találta fel Ottó 1919-ben a politikai utcaszínházat.

Januárra a párt taglétszáma eléri a tízezer főt. Január 27-én meghal a forradalmak költője, Ady Endre. „A lelkekben siket és vak ködök gomolyogtak: az Ady Endre lelkében már tisztán égett a felszabadulás örök fénye" – mondja gyászbeszédében Móricz Zsigmond. Ottó úgy érzi, Ady barátja az ő nevében beszél a nagy halott ravatalánál. Siket és vak ködök gomolyogtak az ő lelkében is, amikor Ady szavára kigyúlt benne a felszabadulás fénye. Újra megköszön Ady Endrének minden sort, amit írt, ő volt az első, aki

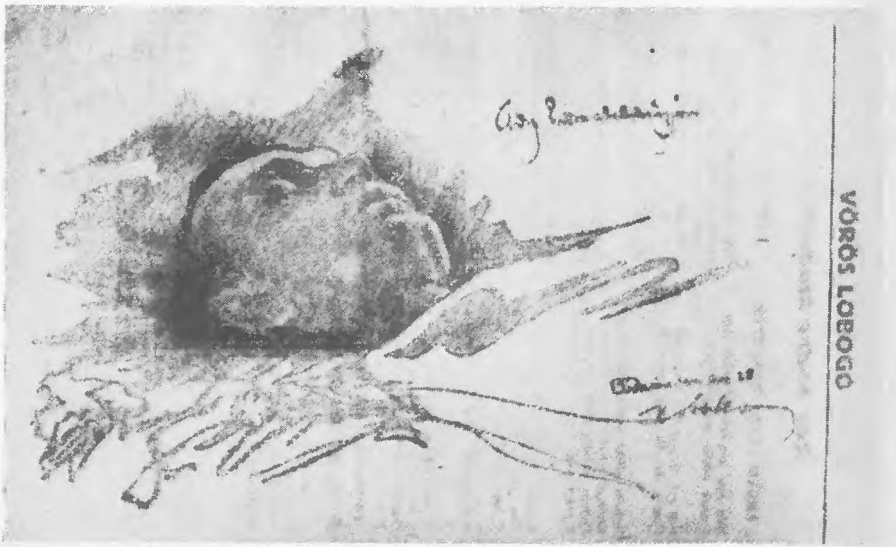

Meghalt Ady Endre. A Vörös Lobogó című folyóirat 1919. január 31-én közölte Kóbor Leó rajzát

benne csendült. „Emlékezzetek Ady Endrére, emeljétek fel az ő igéit, és hajtsátok végre az ő életének törvényeit!" – ezzel fejezi be gyászbeszédét Móricz Zsigmond. Ady igazáért dolgozik a Gondolat szolgálója, a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottságának tagja, Korvin Ottó.

Február 3-án rendőrcsapat érkezik a Visegrádi utca 15. szám alá. Kassákék alsóruhában nyitnak ajtót. Kivont karddal rontanak be a rendőrök, előretartott pisztollyal a detektívek. Feltörik a párthelyiség ajtaját.

Kassákékat kényszerítik: legyenek tanúk a házkutatásnál. „Olvassák meg a szerkesztőségi íróasztalban lévő pénzt!" – parancsolja a házkutatást irányító rendőrtiszt. Kassák csak nagy nehezen őrzi meg komolyságát: az íróasztalban 4 korona 70 fillért találnak. Ottó íróasztalában viszont néhány revolverre, munícióra, néhány kiló ekrazitra bukkannak. Aznap délután érkezett, Ottó nem tudta még elszállítani. A haladó közvélemény felháborodik a rendőrség akcióján, s erre a hatóságok meghátrálnak. De csak átmenetileg. Február 20-án kommunista gyűlésre kerül sor a Vigadóban, ahonnan a gyűlés résztvevői a Visegrádi utcai központ felé, majd onnan a Népszava Conti utcai székházához vonulnak tiltakozásul a szociáldemokrata jobboldal kommunistaellenes propagandája miatt. A Conti utcában a békés tüntetőkre lőnek. Dietz Károly rendőrfőkapitány megörül a provokációnak, azonnal engedélyt kér a kormánytól a kommunista párt vezetőségének letartóztatására. „Eredményes lesz-e ez az akció?" – kérdi tőle Böhm Vilmos, a kormány szociáldemokrata minisztere. „Ha a fejet leütjük a törzsről, a törzs szükségképpen el fog halni" – feleli a rendőrfőkapitány úr.

Este a Központi Bizottság Kun Béla lakásán tanácskozik. Megjön az Otthon Körből, a hírlapírók központjából Szamuely, beszámol a legújabb hírekről: „A kormány és a Szociáldemokrata Párt erélyes akcióra hatá-

rozta el magát." Úgy döntenek: vállalják a börtönt; Szamuely illegalitásba vonul; egyelőre ő fogja irányítani a további szervező munkát. Ottó elvállalja, hogy még az éjjel elszállítja a titkárságon lévő értékes holmikat, írógépeket, könyveket, brosúrákat. Fiatal elvtársaival hajnali két óráig dolgozik. A rendőri akció épp ekkor kezdődik. Letartóztatják Kun Bélát. Szamuely helyett csak egy levelet vihetnek magukkal: „Édesapám, ne keressél, bajok vannak, elutazom." Letartóztatják Ottót is, aki felöltözve várja a detektíveket. Nyugodtan elbeszélget velük. Mindent elintézett már: a párttitkárság adminisztrációját biztos helyre juttatta.

„INDÍTVÁNYOMRA LANDLER A POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLYT A BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ALÁ RENDELTE..."

Ottó gyűjtőfogházbeli cellája valóságos dolgozószoba. A tömegfelháborodástól megrettent kormány fél a letartóztatottaktól. A cellák ajtói reggeltől este kilencig nyitva vannak, a foglyok átjárhatnak egymáshoz. Ottó cellája mellett balra Hirossik Jánosé, jobbra Vágó Béláé. Ennek az oldalnak Ottó a bizalmi férfia. Ő gondoskodik a beküldött élelmiszer elosztásáról. Cellájában egész könyvtár van. Hirossiknak például kedvenc írója, Romain Rolland könyvét, a *Jean Cristophe*-ot adja kölcsön. Lékai Jánossal Adyt olvasnak, és teát hörpölnek hozzá, Kun ezen felháborodik, mert diktálás közben rájön, miért fogy teakészlete hihetetlen gyorsasággal. Kun többnyire Ottónak diktálja cikkeit, aki hol rögtön gépbe írja, hol gyorsírással jegyzi a szöveget. Dietz főkapitány úr jóslata csődöt mondott: a törzs nem halt el, sőt a gyűjtőfogházban a levágott fej is élni kezdett.

Így virradt fel március 21-ének hajnala. A tavasz a foglyokat kicsalogatja a fogház udvarára. A börtönőrök már régóta nem mernek rájuk szólni. Kun Béla a cellájában marad, és a nemzetgyűlés elleni felhívást diktálja írógépbe Ottónak. Egyszerre megjelenik

A Parlament előtt. Elöl Kun Béla, mögötte balra Szamuely Tibor

a fogházudvaron Landler Jenő. A gyűjtőfogház egyik foglya így emlékezik erre a jelenetre:

„Landler Kun Béla elvtárs után érdeklődött. Kun Béla hangosan diktálta a nemzetgyűlés elleni felhívást, úgy hatott, mintha szónoki emelvényről beszélne a tömegekhez. Amikor a folyosóra léptünk, és Landler meghallotta Kun Béla hangját, megjegyezte: »Hogy kiabál, igazán takarékoskodhatna holnapra a hangjával!« De már ott álltunk Kun Béla cellájában. Landler látogatása Kun Bélát is meglepte, érezte, hogy valami rendkívüli dologról lesz szó. »Atyafi! Épp most akarom elsózni a levesüket – mondta Kun gúnyosan Landlernek. – Éppen egy felhívást diktálok a nemzetgyűlés ellen.« »Ne fáradjon

vele, az események nem adnak időt ilyen ostobaságokra! – válaszolta Landler, és rögtön folytatta: – Az antant jegyzékéről bizonyára tud. A kormány nem fogadja el az ultimátumot, mert annak végrehajtásához túlságosan gyönge. A tömeghangulat elsöpörné. De vissza sem utasíthatja, mert nincs olyan helyzetben, hogy megszervezhetné az ellenállást. A polgári miniszterek ki akarnak lépni a kormányból, és tiszta szociáldemokrata kormányt javasolnak. A pártvezetőség éppen most tartja ülését, hogy megvitassa a helyzetet. Amíg ott voltam, a hangulat azt mutatta, hogy tiszta szociáldemokrata kormány is a lehetetlenséggel határos. Garami, Buchinger és Peidl kivételével mindenki azt akarja, hogy a kommunistákkal közösen vegyük át a hatalmat. Engem küldtek ide, hogy ezeket közöljem önökkel. A platform lenne: a két párt egyesülése és a proletárdiktatúra kikiáltása. Ha önök elfogadják ezt a platformot, akkor a kormány még ma megalakulhat. Garami, Buchinger és Peidl nem lépne be az egyesült pártba.«"

Néhány óra múlva Kun Béla gépbe diktálja Ottónak az egyezmény szövegét: egyesül a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja. A két párt helyett egyetlen proletárpárt fogadja magába ezután az ország minden dolgozó férfiát és asszonyát: a Magyarországi Szocialista Párt. Megérkezik Lékai, aki tegnap szabadult. Ottó átöleli, megcsókolja:

„Jancsi, Jancsikám, ma kikiáltjuk a diktatúrát!"

Másnap Ottó átveszi a Szocialista Termelés Népbiztossága kereskedelmi osztályának vezetését. Rendeletet bocsát ki az üzletek szocializálásáról:

„Minden üzlet, az *élelmiszerüzletek, gyógyszertárak, drogériák és az egészségügyi cikkeket árusító üzemek, könyv- és papírkereskedések, dohánytőzsdék kivételével.* azon-

Világ proletárjai egyesüljetek!

Proletárok!
Munkások! Katonák!

A burzsoá-szocialdemokrata kormány több mint három hete fogva tartja a Kommunista párt vezéreit. Fogva tartja őket minden törvényes alap nélkül.

Mert küzdöttek a proletariátus felszabadulásáért;

Mert a burzsoá osztályállam helyett a dolgozók tanácsköztársaságát,

Mert a burzsoázia fegyverzését és a szervezett proletariátus fegyverzését;

Mert a burzsoá ellenforradalommal szemben a proletariátus diktatúráját követelték.

Fogságra vetették vezéreinket és rendőri terrorizmussal akarják letiporni a proletariátus felszabadító forradalmát. A népkormánynak nevezett burzsoá-szocialista klikk újra a tőke rabságába akarja kényszeríteni a kizsákmányolás ellen lázadó proletariátust. Azt akarják, hogy örökké tartson a bérrabszolgaság és továbbra is a mindenható profit uralja a dolgozók millióit. Ezért dobták a rendőrpribékek karmai közé azokat, akik a proletárforradalom élén állottak.

Elvtársak!

Nem tűrhetjük tovább, hogy egy erkölcstelen klikk rendőrcsizmával gázolja a munkásság felszabadulási harcát. Nem tűrhetjük tovább, hogy rabságban tartsák azokat, akik vértanúi önfeláldozással küzdöttek a proletárforradalom élén.

Követeljük vezéreink azonnali szabadonbocsátását!

Március hó 23-án, vasárnap délután félnégykor az Országház-téren, a politikai helyzet és a kommunista üldözés napirenddel

népgyülést

tartunk, ahol a budapesti és környékbeli munkásság forradalmi tömegakaratát fogjuk a burzsoá-kormány fehér terrorja ellen szögezni.

Ott legyen minden osztályharcos proletár!

A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA.

Felhívás a börtönbe vetett kommunisták kiszabadítására és a március 23-ára tervezett népgyűlés megtartásáról

Kelen József,
a szociális termelés
népbiztosa

nal bezárandó, és azokból további intézkedésig semminemű áru és anyag semmilyen célra, a Szocializáló Népbiztosság engedélye nélkül, *el nem vihető, és ki nem adható*... A rendelet kizárólagos célja annak biztosítására szolgál, hogy nagyobb anyagkészletek a normális fogyasztás elől el ne vonassanak, és elrejthetők ne legyenek."

Ottó nem sokáig vezeti a Szocialista Termelés Népbiztossága kereskedelmi osztályát. Március végén megalakul a Vörös Őrség. Központi osztályában központi nyomozó szervet állítanak fel az ellenforradalmi cselekedetek megakadályozására. Ki legyen a nyomozó szervezet vezetője? Csakis olyan valaki lehet, aki mestere az illegalitásnak, titkos röpiratkészítésnek, konspirációs szervezkedésnek. Vágó Béla a Hungária-szállóban, a Tanácsköztársaság kormányépületében felkéri Ottót, vegye át a Vörös Őrség országos főkapitánysága politikai osztályának vezetését. Arra senki sem gondol, hogy a feltűnő külsejű Korvin számára milyen veszélyes feladat ez; a győzelem és a világforradalom ígéretének mámoros napjaiban ez egyszerűen senkinek sem jut az eszébe. Ottó szívesebben dolgozott volna továbbra is a Szocialista Termelés Népbiztosságán; nem szíve szerint való az új megbízatás. De nem törődik személyes vágyaival. Átveszi dr. Wagast Józseftől a Politikai Nyomozó Osztály vezetését. Felkéri Landler Jenő belügyi népbiztost, rendelje az osztályt a Bel-

ügyi Népbiztosság alá. Landler teljesíti kérését. Így lett Korvin Ottó a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának vezetője.

Nekilát megszervezni a Politikai Nyomozó Osztályt. Egyik helyetteséül régi barátját és harcostársát, Sallai Imrét veszi maga mellé. Másik helyettese egy fiatal angyalföldi kommunista, Stein Ferenc lesz. Rajtuk kívül még két helyettese van: Guzi János szakszervezeti munkás és Benyovszky Károly volt detektívfőnök-helyettes. A régi rendőrség tag-

jai közül Ottó csak a megbízhatókat akarta átvenni. A Vörös Őrség felállításáról szóló rendelet is kimondta: „A központi nyomozó szervezet politikailag megbízható, szervezett munkásokból állíttatik fel." De a Kormányzótanács másképp dönt: át kell venni a régi rendőrség embereit. Hiába tiltakozik e döntés ellen Kun, hiába tiltakozik Szamuely. A Politikai Nyomozó Osztály huszonöt éves vezetője nehéz körülmények között kezdi a munkát. Százhúsz nyomozóból országos hálózatot épít ki, hogy idejében értesüljön a vidéki viszonyokról. Harminc nyomozót saját osztályára osztat be a fővárosi nyomozások céljából. De a régi nyomozók java része csak ímmel-ámmal dolgozik. Benyovszky Károly például legszívesebben csónakkal külföldre szökne a Dunán, és miközben bólogat Ottó utasításaira, kerülő utakon figyelmezteti a gyanúba vett személyeket, s megbízható, ahogyan később ő maga mondja: „fehér" nyomozókat válogat maga köré. Ottó tisztában van a helyzet tűrhetetlen voltával. Munkásokat kér a gyáraktól, és a hivatalos nyomozók mellé proletár munkásnyomozókat oszt be. „Korvin a hivatalos nyomozókkal szemben mindig a legnagyobb mértékben bizalmatlan volt" vallja majd 1919 augusztusában Benyovszky.

A Politikai Nyomozó Osztályon fiatal munkások és munkásnők tanulják a nyomozás mesterségét. Bálványozásig szeretik főnöküket. Ottó megbeszéli a politikai kér-

déseket munkatársaival, érdeklődik személyes problémáikról. A hivatalos detektívek gyűlöletüket magukba fojtva szemlélik az osztály átalakulását, de kénytelen-kelletlen elismerik: „Ez a Korvin született nyomozó!" Ottó fáradhatatlanul dolgozik.

„A nyüzsgő, ágáló, lármás akkori magyarországi forrongásban – írja később Landler Jenő – benne ismertem meg a csendes forradalmi munkálkodó legritkább példányát. Ha láttam, akkor is szinte csak a munkáját láttam. A megtestesült kötelességteljesítést. Mintha ez a gyönge, vézna alak a forradalomban munkateljesítménnyé alakult volna át... Mintha örökké ott virrasztott volna az 555-ös számnál! Minden ellenforradalmi megrezdülés nyomait, szálait és különösen

Korvin Ottó egyik levele 1919 júliusából

MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁGÁNAK
POLITIKAI OSZTÁLYÁTÓL

661/919 oz. Bpo.

Igazságügyi Népbiztosságnak,
Cál elvtárs kezeihez.

Budapest.

Kopcsándy Sándorra vonatkozó kérését elintézetlenül küldöm vissza. A "régi ismeretségünk alapján" érkezett levelek mindig bizonyos protekciót óhajtanak igénybe venni s én az ilyen leveleket egyáltalán nem veszem figyelembe.

Budapest 1919. július 28.

Korvin Ottó egyik levele abból az időből, amikor a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának vezetője volt

rendszerét megtalálta és leleplezte. Sokszor elgondolkoztam: honnan ez a tudás, leleményesség, rátermettség? Mikor ez az állás nem is szíve szerint való volt, mikor ezt csak kötelességből vállalta. Erre a kérdésre csak a forradalom adhat feleletet. A Korvin fajsúlyú emberek a forradalom szülöttei. Elindulnak egy kis szurtos műhelyből, és a forradalom legkiválóbb hadvezérei lesznek. Ő egy kis irodából indult el, azt se tudta, mi az a rendőr, nyomozás; és a fantasztikus ifjúból a forradalmi kötelességteljesítés hihetetlen szaktudású, bámulatos kezdeményezésű és intuícióval megáldott, rettegett, világstílű rendőrzsenit nevelt."

Korvin Ottónak kevés fényképe maradt fenn a Tanácsköztársaság idejéből. Sovány, okos arcú ember néz ránk ezekről a képekről, homloka kétoldalt erősen kopaszodik, beugró halántékán látni az ereket. Szemében erő és fáradtság. Olyan ember arca ez, aki minden energiájával a Gondolatot szolgálja. Ez az arc azt kérdezi a ránézőtől:

„Megtetted-e azt, amire születtél?

Hű maradtál-e ahhoz, amit vállaltál?"

Erzsébet a gyereknyaraltatási akciót irányítja. Heteken át csak percekre találkoznak lakásukban, a Nádor utca 11-ben; itt élnek a Tanácsköztársaság alatt. „Az embereket szerettük, másoké és mindig csak másoké voltunk" – írja később Erzsébet. Ottó megfeszített ritmusú életében nincs már helye idillnek. A forradalmár a halál árnyékában

Korvin Ottó,
1919. június

él. Épp ezért mindenkinél jobban szereti az életet. Erzsébet gyerekre vágyik. Ottó Zarathustrát idézi Erzsébetnek: „Ne csak tovább plántáld magad, hanem föllebb!" Legyen a gyerek jobb, igazabb ember szüleinél. De számolniuk kell azzal is: mi lesz, ha gyerekük szülők nélkül nő fel? „Ez az, ami mérlegen volt mindég – írja később utolsó levelében Ottó. – Emiatt vergődtünk annyit, ha gyermekünkre gondoltunk, és nem tudtuk, van-e jogunk megteremteni őt."

„MINDEN ELLENFORRADALMI SZERVEZKEDÉSSEL SZEMBEN SIKERES VOLT AZ ÉN PREVENTÍV JELLEGŰ HARCOM..."

Április első napjaiban Landler Jenő magához kéreti a Politikai Nyomozó Osztály főnökét. Közli vele, hogy az ellenforradalmi szervezkedés szálai Bécsbe, a Bécsi Magyar Futár című lap szerkesztőségébe vezetnek.

Ottó munkához lát. Két nap múlva neveket, kapcsolatokat jelent Landlernek: a Bécsi Magyar Futár kiadását egy keresztényszocialista lap szerkesztője teszi lehetővé, az ellenforradalom Bécsben élő magyar szervezője pedig Gömbös Gyula, az Antibolsevista Comité tagja. Gömbös később a szegedi ellenforradalmi kormányban Horthy államtitkára lesz. Ottó április 12-én jelenti:

„Bizalmasan arról értesültünk, hogy a közeli napokban fegyveres ellenforradalom készül. Azok, akik azt szervezik, azt a hírt terjesztik, hogy az ellenforradalom vezetői Buchinger és Garami... A pénzt az antanttól futárok hozzák, állítólag Fiumén keresztül. A futárok angol tisztek, akik a Dunapalotaszállóban Bornemissza bárónő társaságában szoktak tartózkodni."

Landler Jenőnél megjelenik F. W. Freeman angol tengerészkapitány, Troubridge admirális, a dunai folyamhajózás parancsnokának helyettese. Felháborodottan tiltakozik

a Politikai Nyomozó Osztály detektívjeinek „tűrhetetlen" eljárása miatt: „Angol tiszteket zaklatnak!" Landler hívatja Ottót.

„Freeman az ő jelenlétében – emlékezik Landler erre a jelenetre – emelkedett hangon intézte hozzám ezt a kérdést:

– Csak nem tételezi fel népbiztos úr egy angol tisztről azt a lelkiismeretlen becstelenséget, hogy egy idegen országban ellenforradalmat szít?

Ránéztem Korvinra. Az ügy részleteiről nem tudtam semmit. Korvin megértette tekintetemet. Én is az övét, pedig a szemhéja sem rezdült. Nyugodtan feleltem az angol tisztnek:

– Kapitány úr, én az angol tiszteket nem ismerem, de az én munkatársamról tudom, hogy az lelkiismeretes és becsületes. – A kapitány úr felállt, biccentett fejével, és sarkon fordult."

Ottó kideríti az ellenforradalmi szervezkedés katonai vezetőjének kilétét: Dormándy Géza vezérkari ezredes irányítja a pesti szervezkedést. Arról is tud, hogy Dormándy tárgyalt Freeman kapitánnyal. A becsületére kényes angol tengerészkapitány biztosította Dormándyt, hogy „a semlegesség látszata mellett – Dormándyt idézzük – támogatni fog minket, nevezetesen elzárja a közlekedést a hidakon, és elzárja a Lloyd teret..." Ottó ismeri már az ellenforradalom politikai programját is:

„A nagytőke uralmát ők is megszüntetik,

de a kis vagyont és a kisiparost nem bántják. Ők is szociális alapon állanak, de elsősorban magyarok, és nem pogányok... Jelszavuk: Isten és haza!"

Hitler nemzeti szocialistái méltán tekinthették volna elődjeiknek az „Isten és haza" jelszavával szervezkedő pesti ellenforradalmárokat, akik mesterien értettek a szociális demagógiához, és felhívásukat Garamival és Buchingerrel, a két ellenzékben lévő jobboldali szociáldemokrata vezetővel kívánták aláíratni. Ottó fölfedezi az ellenforradalom civil csoportját, és fölfedi a csoport vezetőjének kilétét is. A civil csoport vezetője is katona: Horváth Győző százados. Horváth Győző csoportjába sikerül egy-két megbízható proletár nyomozót beépíteni.

Közben a Ritz-szálló éttermében a mulatozó urak és katonatisztek már az ellenforradalom győzelmére isznak. Magukhoz intik a prímást, és a *Himnusz*t meg a *Kossuth-nótá*t húzatják vele, mialatt arról beszélnek, milyen példás tisztogatást visznek majd végbe a hazátlan bitangok között. Dormándy Géza az ellenforradalom általános instrukcióin dolgozik lakásában.

Április 18-án este a Politikai Nyomozó Osztály munkatársai letartóztatják Dormándy Gézát, pár nap múlva pedig ráakadnak azokra a fegyverekre, amelyeket az egyik ellenforradalmár rendőrfogalmazó saját hivatali szobájában, egy tapétával borított ajtó mögötti mellékhelyiségben rejtett el. A sza-

Ellenforradalmárokat kísérnek 1919 júniusában

badlábon maradt ellenforradalmárok május 2-ára halasztják az ellenforradalmi felkelés időpontját. De Ottó nem késlekedik: letartóztatási parancsot ír alá Horváth Győző ellen. Az ellenforradalmi vezér szökni próbál, ám a kiküldött proletár nyomozóval nem boldogul, karját töri. A letartóztatott ellenforradalmárok hamarosan újabb társukat, Dietz Károly főkapitány urat köszönthetik a vizsgálati fogságban, aki egy rákospalotai kereskedő házában tanácskozott kollégáival, mit sem sejtve arról, hogy a Politikai Nyomozó Osztály régóta figyelteti már a titkos találkahelyet.

Ottó mindig a főbűnösök után nyomoz, őket akarja letartóztatni. Az ellenforradalom sorkatonáit megtévesztett embereknek tekin-

ti, akik még hasznos tagjai lehetnek a proletárdiktatúrának. Április 23-án például személyesen közli hat elítélttel, hogy halálos ítéletüket a Kormányzótanács kényszermunkára változtatta. Embertelenségnek tartja reggelig váratni őket halálverítékben. Visszafelé jövet találkozik a kivégzőosztaggal, amely éppen három főbűnös halálos ítéletét hajtja végre. Ottó tudja, hogy ez a halálos ítélet emberek százainak életét menti meg, hiszen ha az ellenforradalmi felkelés kirobban, leverése súlyos véráldozatba kerül. Mégis egy pillanatra összeborzad a halál közelségétől. Kényszeríti magát, hogy részt vegyen a kivégzésen, noha ez nem kötelessége. Még a bűnösök halála is fáj neki, de tisztában van vele, hogy a könyörületesség újabb ellenforradalmi szervezkedések forrása volna. Még a megtévesztett fiatalok életének megmentése is csak akkor lehetséges, ha kivégzik a főbűnösöket, ha elveszik a lázadók kedvét az ellenforradalmi szervezkedéstől. Az ellenforradalom sorkatonái részére is ez az egyetlen humanista megoldás. Egy húszéves tüzér főhadnagy ezt mondja majd 1919. december havi vallomásában: „Korvin azt is kijelentette, hogy neki nem az ilyen fiatal emberek kellenek, hanem a főbűnösök."

Csakhogy a főbűnösök megbüntetése nem könnyű feladat. Kun Béla írja:

„A kommunisták között is voltak Magyarországon, akik húzódoztak a terrortól, mint a forradalmi harc eszközétől. A szociálde-

mokraták minden terrorrendszabályra hisztériás riadalommal feleltek."

Guido Romanelli alezredes, az antant olasz misszijának vezetője az antanthatalmak nevében követeli a halálos ítéletek felfüggesztését. A jobboldali és centrista szociáldemokraták csatlakoznak az ellenforradalmi suttogó propagandához, és hangulatot szítanak Korvin Ottó ellen. A Politikai Nyomozó Osztály főnöke hiába leplezi le az ellenforradalmi szervezkedések láncolatát, a

Felhivás
az ellenforradalmi
rémhírterjesztés ellen

Budapest dolgozó népéhez!

Proletárok!

Budapest népe hangos a rémhirektől és a proletárdiktatura bukását óhajtó ellenforradalmar csőcselék vigyorgásától.

Akiknek a proletárság hősies történelmi küzdelméhez semmi közük nincsen, vagy akiknek kiváltságait rombadöntötte a proletárok hatalma, azok temetni akarnák a proletárdiktaturát.

Az ellenforradalmár banditák öröme korai és az osztályontudatlan csőcselék rémhirterjesztése oktalanság.

A proletárok hadserege hatalmas menetoszlopokban vágtat előre! Öntudatos proletárok kezében van már a fegyver! Katonáink verik már a román bojárok tudatlan zsoldosait! Keleten saját testükből fonnak ércövényt a forradalom védelmére Budapest proletárjai!

A proletárdiktatura, amelyet a proletáröntudatra és a nemzetközi forradalomra építettünk fel, nem bukhat meg és nem fog megbukni soha. A világforradalom csak késhet, de [illegible] fog [illegible]!

[illegible]

Türelem! Bizalom! Kitartás!

[illegible]

[illegible]

[illegible] a Tanácsköztársaság mellett! A hatalmat kezünkből ki nem adjuk soha!

Éljen a világforradalom! Éljen a proletariatus diktaturája!

Halál a kapitalista társadalmi rendre!

A Magyarországi Szocialista Párt

főbűnösök elleni egyre enyhébb ítéletek felbátorítják az ellenforradalmárokat, akik tovább szervezik a Tanácsköztársaság elleni harcot. A pók rendezi szétkuszált hálóját, és új szálakat bocsát ki. Hiába hozza Szamuely Tibor május 31-én Budapestre Lenin üzenetét:

„...A proletariátus diktatúrája kíméletlenül szigorú, gyors és határozott erőnek alkalmazását tételezi fel a kizsákmányolók, a kapitalisták, a földbirtokosok és uszályhordo-

1919 májusában tárgyalt Lenin Szamuely Tiborral, és általa küldött üzenetet

zóik ellenállásának elnyomására. Aki ezt nem értette meg, az nem forradalmár, azt el kell távolítani a proletariátus vezéreinek vagy tanácsadóinak tisztségéből... Ha ingadozás üti fel a fejét a szocialisták között, akik tegnap csatlakoztak hozzátok, a proletárdiktatúrához, vagy a kispolgárság körében, nyomjátok el könyörtelenül ezeket az ingadozásokat. Agyonlövetés – ez a gyáva méltó jutalma a háborúban."

Ottó megértette Lenin szavait. A Tanácsköztársaság első három hónapjában minden ellenforradalmi szervezkedést sikerült elfojtani, mielőtt fegyveres felkeléssé szerveződhetett volna.

„Minden ellenforradalmi szervezkedéssel szemben – írja halála előtt – sikeres volt az én preventív jellegű harcom, mert mégsem olyan fehér az ördög, ahogy a falra festi önmagát."

„ÉN A HUNGÁRIÁBA MENTEM, ÉS ANNAK LÖVETÉSEKOR OTT BENT VOLTAM...”

A Politikai Nyomozó Osztály vidéki detektívjei riasztó hírekről számolnak be főnöküknek. Máriás Pál és Müller Károly nyomozó például ilyen prédikációt hallgat végig a kalocsai érseki nagytemplomban: „A mai kormány az igazságot úgy osztotta, hogy a hazátlan bitangokat ellátta mindennel – de szerzeteinket, kik igazán a közért éltek, a világba zavarja!”

Június második és harmadik hetében a Dunántúl ellenforradalmi lázongások színterévé válik. A külföldi intervenció ellen élethalálharcot vívó Tanácsköztársaság számára létkérdés a hátország nyugalma. Ottó a helyszínre utazik. Dunántúli útjáról reményvesztve tér vissza; saját szemével győződhetett meg arról, amit nyomozói az ország más vidékeiről jelentenek: hiányzik a felvilágosító munka, a propagandabizottság semmit sem tesz az ellenforradalmak megelőzése érdekében. A Politikai Nyomozó Osztály főnöke továbbra is aggasztó jelentéseket kap vidéki nyomozóitól: a rendkívül fejlett ellenforradalmi agitációt Dunaegyházán és Solt vidékén nem ellensúlyozzák forradalmi propagandairatok, Homokmégy, Öregcserkő, Szatmár és Gajármajor község-

ben agitátorok hónapok óta nem jártak, Foktő, Fajsz, Bátya és Dusnok községben utoljára pünkösdkor voltak népgyűlések, azóta teljesen hiányzik az agitáció; pártlapok alig akadnak. Ottó a vidéki ellenforradalmak kirobbanásának fő okát ebben látja:

„Az ellenforradalom elleni küzdelem egyik leghatékonyabb eszköze, a nyílt felkelések megelőzésére vagy pedig az ellenforradalmak leverése után a kedélyek megnyugtatására: az intenzív propaganda. Sajnálatomra adatszerűen kell konstatálnom ismét, hogy sem a párttitkárság, sem a propagandabizottság nem áll ezen az elv alapján, és így ismét bebizonyosodik az, amivel én a propagandabizottságot és a párttitkárságot vádolom, hogy részese az ellenforradalomnak."

Érvei igazak, de a vidéki ellenforradalmak kitörésének fő oka másutt keresendő. A Tanácsköztársaság a földkérdést nem oldotta meg, földosztásra nem került sor. „A parasztok egy része – írja később Kun Béla – közömbösen szemlélte a fordulatot, másik része éppenséggel ellenségesen viseltetett a proletariátussal szemben, részben azért, mert követelései nem nyertek kielégítést, részben pedig azért, mert félt a gabonarekvirálástól. A parasztságnak csak egészen kis része rokonszenvezett a forradalommal, és még kisebb része támogatta tevékenyen... A proletariátus nagy tömegei szintén nem értették meg a parasztság forradalmi jelentőségét. A munkástömegek nagy része csak puszta

fogyasztói érdekeit tartotta szem előtt, s nem tudta megérteni, hogy a parasztság kielégítése nélkül – ez pedig csakis földosztás formájában lehetséges – a proletariátus vékony rétege nem tarthatja meg a hatalmat a külső és belső ellenség elleni harcban." De a Tanácsköztársaság vezetői csak utólag gondoltak erre, a sorsdöntő hónapokban még azt hitték, hogy a parasztkérdésben szerencsésebb politikát folytatnak, mint Szovjet-Oroszország. Szamuely Tibor például így nyilatkozik 1919. május 28-án a Pravdának:

„Az agrárkérdésben nálunk nem voltak olyan nehézségek, mint önöknél. Ma már a volt földbirtokosok minden birtoka szovjet gazdasággá alakult át. Magától értetődik, hogy a parasztok a mi oldalunkon állnak."

Lenin kevésbé optimista. Ezt üzeni Tanács-Magyarország vezetőinek: „A paraszt mint dolgozó a szocializmushoz húz; szívesebben látja a munkások diktatúráját, mint a burzsoázia diktatúráját. A paraszt mint gabonaeladó a burzsoáziához húz, a szabadkereskedelemhez, vagyis vissza a »megszokott«, a régi, az »ősi időktől való« kapitalizmushoz."

A Tanácsköztársaság vezetői nem figyeltek fel Lenin figyelmeztetésére. A nagy- és középbirtokok minden ingó és ingatlan felszerelésükkel együtt kártérítés nélkül állami tulajdonba kerültek. Az államosított földeket szövetkezeti alapon kellett volna meg-

művelni, „ténylegesen azonban – ismét Kun Bélát idézzük – az államosított birtokok vezetése ugyanabban a kézben maradt, amelyben azelőtt volt: a nagybirtokok intézőinek kezében – az érdekelt parasztság megfelelő beleszólása nélkül."

Egyedül Ottó főnöke, Landler Jenő aggódik a Tanácskormány parasztpolitikája láttán.

„Landler azt javasolta – írja visszaemlékezéseiben Szántó Béla –, hogy a tiszteknek

Balázsfy Rezső:
Dr. Landler Jenő
a tanácskongresszuson

Balázsfy Rezső:
Kun Béla
a tanácskongresszuson

adjunk egy házhelyet, a parasztkatonáknak pedig néhány hold földet. A hangsúlyt erre az utóbbira helyezte, és azt magyarázta, hogy a nagy francia forradalom azért tudott győzni, mert a parasztságot fel tudta vonultatni a maga oldalán. Szovjet-Oroszország paraszti ország, és a proletárdiktatúra ott is azért tudja tartani magát, mert a parasztság támogatja, mert a proletárforradalomtól földet kapott. Kunnal vitatkozva kijelentette: őt ebben a pillanatban nem érdekli, hogy elvi szempontból helyes-e a földosztás vagy sem, őt most a proletárdiktatúra megmaradásának kérdése érdekli. Kun és Böhm olyan

határozottsággal ellenezték az ötletet, hogy annak további megvitatása lehetetlenné vált."

Június harmadik hetében ellenforradalmi lázadás tör ki Kalocsán, és átterjed a környező falvakra, Kecelre, Dunapatajra, Soltra, Tassra, Hartára, Akasztóra, Hajósra, Soltvadkertre, Kiskőrösre, Csengődre, Pusztaszentimrére, Uszódra, Bogyiszlóra, Császártöltésre, Szalkszentmártonra, Érsekcsanádra, Homokmégyre. Ottó félelme beigazolódott: a dunántúli lázadások után a Duna–Tisza közén újabb ellenforradalom tört ki. Az ellenforradalmi lázadást az a Szamuely Tibor veri le, aki nemrég optimista nyilatkozatot tett a Pravdának: „Magától értetődik,

Márton Ferenc rajza Szamuely Tiborról

hogy a parasztok a mi oldalunkon állnak." „Kalocsán és környékén, már mint jelentettem – írja Ottó a párttitkárságnak –, az ellenforradalom keletkezésének egyik fő oka az volt, hogy a parasztság a meglehetősen fejlett ellenforradalmi agitáció mellett teljesen informálatlan volt."

A fenyegető ellenforradalmak légkörében ült össze a Tanácsok Országos Gyűlése. Hatodik napján a többség támogatására a kongresszus elfogadja Clémenceau francia miniszterelnök június 13-i jegyzékének teljesítését. Kivonják Szlovákiából a győzelmesen előrenyomuló Vörös Hadsereget. „Clémenceau-nál az asztalra csapunk, a világnak vörös békét diktálunk" – énekelték tegnap

„Hiszen Európában minden csendes"; Kóbor Leó karikatúrája Clémenceau-ról, az Április c. lap, 1919. áprilisi számából

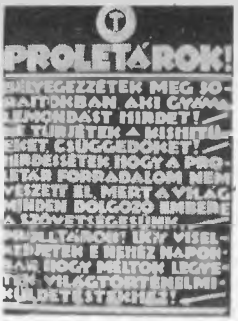

Plakát 1919 júliusából

a vöröskatonák, ma pedig kivonulnak a vérük hullatásával felszabadított területekről. Ebben a helyzetben indít támadást a szociáldemokrata ellenzék a tanácskongresszuson a kommunisták ellen. Ottó hallja a rejtett és az olykor alig rejtett célzásokat, amelyeknek egy része a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának munkája ellen irányul. Egyre keserűbb, kétségbeesettebb. De nem a személyét érő támadások miatt. Magában a kongresszus termében, a Városi Színházban is találnak ellenforradalmi röpcédulákat. A volt szociáldemokraták nevetve legyintenek: „Kutyaugatás nem hallatszik az égbe!"

Neki még arra sincs ideje, hogy közhelyeikre, rágalmaikra válaszoljon. Az ellenforradalom szálai a hadsereg kötelékeihez vezetnek. Kéri, hogy ellenőrizhesse a tiszteket, de kérését Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok kategorikusan visszautasítja. Böhm régóta ellenszenvvel figyeli Ottó működését. Június 21-én a kongresszus nyilvánossága előtt ítéli el azért, amiért ellenőröket akart kirendelni a hadsereg-főparancsnokságra. Ottó erre a támadásra sem válaszol; mással van elfoglalva. Június 23-án kihallgatást kér a kormány tagjaitól: „Pesten ellenforradalom készül!" Nem hallgatnak rá. Tárgyal, vitatkozik. Június 24-én délelőtt utasítására Guzi János Jancsik Ferencnek, a Vörös Őrség budapesti főparancsnokának jelenti: „A dunai monitorok délutánra táma-

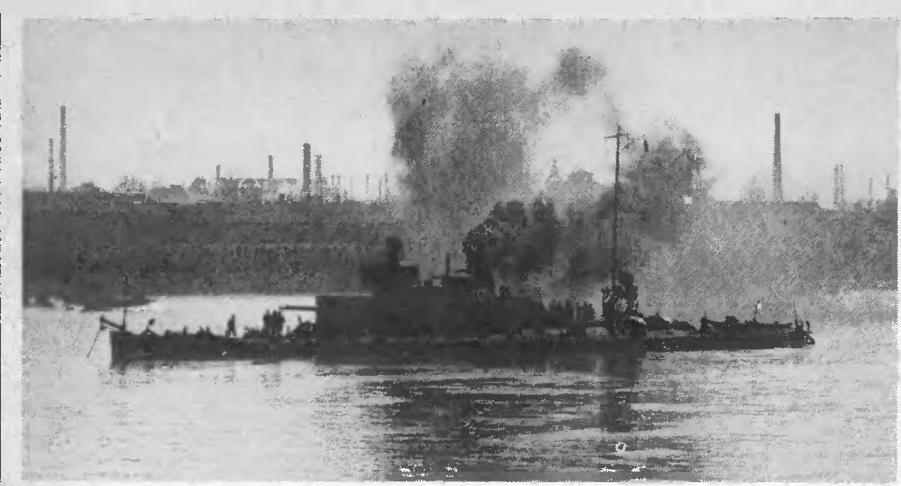

A monitorok kazánjait felfűtötték

dást készítenek elő." Jancsik azt feleli: „Majd kirendelem a tűzoltóságot, akik fecskendőjükkel szétzavarják az egész ellenforradalmat."

Délután egy és két óra között egy másik nyomozó jelenti Guzi Jánosnak: „Indulásra készítik, fűtik a monitorokat!" Azonnal továbbítja a jelentést Jancsiknak. A válasz: „A Politikai Nyomozó Osztály detektívjei rémeket látnak!" A Politikai Nyomozó Osztály beépített kémje, László Imre proletár nyomozó részt vesz az ellenforradalmár katonatisztek egyik délutáni megbeszélésén. Utána jelenti Ottónak: „Készül az ellenforradalom!" Az egykori Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia tisztjei tudnak a monitorok készülődéséről. A terv szerint délután három órakor a dunai monitorok lőni kezdik a Hungária-szállóban lévő Szovjetházat, a Vilmos-laktanyában elhelyezett ütegek pedig a Margitszigetre nyitnak ágyú-

tüzet, mire a Ludovika Akadémia vaktöltéssel lövéseket ad le Újpest és Kispest irányába, hogy a munkástömegek meginduljanak Budapest felé. Az ellenforradalmárok ez utóbbiban is feltétlenül bíznak; július 21-i értekezletükön kijelentik: „Haubrich, a főváros parancsnoka és a vasmunkások is támogatják az ügyet."

Június 24-én Szamuely György, Szamuely Tibor öccse kétségbeesve rohan be a budapesti munkástanács ülésére: „Kitört az ellenforradalom! Dunai monitorok lövik a Szovjetházat! Amíg önök itt beszélnek, a dunai flottilla vörös-fehér-zöld zászlók alatt felvonult, és most már talán a Hungáriát is elfoglalta." Idézzük Ottót:

„Június 24-én tényleg kitört az ellenforradalom. Az ellenforradalom kitörése pillanatában az Újvárosház épületében a Katona- és Munkástanács ülésezett, melyet azonnal

Orosz forradalmárnő a Szovjetház védői között

felfüggesztett az elnök, a tagok szétoszlottak. Én a Hungáriába mentem, és annak a lövetésekor ott bent voltam. Az utcán intézkedtem, hogy az őrség szét ne szaladjon, és mikor kb. 7 órakor Lukács György népbiztos odaérkezett, és átvette a parancsnokságot, én a IV. hadtestparancsnoksághoz mentem át. Itt csaknem valamennyi népbiztos jelen volt, a helyzetről informáltak, telefon- és utcai jelszót kaptam, és ezzel átmentem az Országházban lévő nyomozó testületemhez, este 8 óra körül. Ekkorra Guzi a nyomozókat a városba szétküldötte. 1/2 10 körül Újvári Emil politikai megbízott hívására a József központba mentem át, melyet akkorra a vörösőrök visszafoglaltak. Rövid kihallgatásokat tartottam az alkalmazottak, továbbá a fehérek által nemrég letartóztatottak között, és az eredményről a IV. hadtestparancsnokságnál jelen volt népbiztosoknak referáltam éjfél körül."

Hiába adtak le a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia hadapródjai vaktöltéssel lövéseket Újpest és Kispest irányába. A munkásság megvédte a tanácsdiktatúrát. A pesti ellenforradalmi lázadást a karhatalmi egységek irányításával pár óra alatt leverték.

A június 24-i ellenforradalom előtti hetekben Landler Jenő, mint a III. hadtest parancsnoka, többnyire a fronton tartózkodott, ritkán járt a belügyi népbiztosságon.

„Toporzékoltam – írja –, miként volt le-

A Szovjetház az ellenforradalmi lázadás után

hetséges az, hogy erről a politikai osztály nem tudott. A főparancsnokságot is okoltam. Böhm indulatosan vágta szemembe az én »híres, mindentudó Korvinom«-at. Korvint magamhoz rendeltem. Szerencsére. Az arcára már vissza sem emlékszem e jelenetnél. Csak az aktáira. A zseniális, gyönyörű, hatalmas munkájának eredményére. Félórán belül aktákkal bizonyította, hogy már június 14-én a legmagasabb illetékes fórumtól a legalacsonyabbig jelentést tett erről az ellenforradalmi készülődésről... Kézszorítással kértem bocsánatot tőle, amiért egy percig kételkedtem. Másnap Böhm nyilvánosan volt kénytelen bocsánatot kérni Korvintól, mert neki is bebizonyította, hogy mindenki lehet hibás ebben az ügyben, csak ő nem."

„JELENTÉSEIM MOST SEM TALÁLNAK KELLŐ INTÉZKEDÉSRE..."

A június 24-i ellenforradalom után az volna a természetes, ha Korvin helyzete megváltozna, hiszen ezek után senki sem állíthatja többé, hogy a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának detektívjei „rémeket látnak", „a bolhából csinálnak elefántot".

„Széles körű szervezkedés, a sötétben ólálkodó gazemberek minden aljas ravaszságával jól kifundált aknamunka előzte meg a tegnapi sikertelen kísérletet – írja a puccs után két nappal a Vörös Újságban Révai József –, papok, tisztek, bankárok és junkerek, a magyar Ázsia parasztnyúzó dzsentrii, a dologtalan henyélés, a munka nélküli úri jólét minden heréje, a levitézlett régi rendszer minden parasztnyúzó, munkást szipolyozó, kizsákmányoló és üzérkedő senkiházija összefogott ebben a munkában, és a nacionalista jelszavak konkolyhintésének, a felekezeti gyűlölség szításának jól bevált módszereivel szervezték az ellenforradalmat az urak és papok Magyarországának a dolgozók szovjetállamává való átalakulásába belenyugodni nem tudó fehér brigantik."

Ugyanezen a napon Guido Romanelli alezredes jegyzékben követeli, hogy az elfogott lázadókat hadifoglyokként kezeljék. Ottó

részt vesz a kihallgatásokon, a statáriális bíróság tárgyalásain: Az ellenforradalmi puccsnak 402 vádlottja van. A Belügyi Népbiztosság munkatársai két héten át éjjel-nappal dolgoznak. A Forradalmi Törvényszék tizenegy halálos ítéletet hoz. Egyet sem hajtanak végre. Két nap múlva rendelet jelenik meg, miszerint a 48 órán belül végre nem hajtott halálos ítélet automatikusan életfogytiglani börtönbüntetéssé változik át.

Június 29-én eltemetik azt a 18 vöröskatonát, akik az ellenforradalmárok elleni harcban estek el. A temetésről készült fényképek egyikén Korvin Szamuely Tibor mellett áll, a Lenin-fiúk között. Kettejük nevét emlegeti ekkoriban legnagyobb gyűlölettel az ellenforradalom. „A hallgató és csöndben dol-

Korvin Ottó
1919 júniusában

gozó Korvin Ottó – írja Lukács György – a diktatúra alatt, Szamuely Tibor mellett, mint a kommunisták leggyűlöltebb vezére vált ismertté." Nemcsak a nyílt ellenforradalom ellen kellett harcolniuk. Idézzünk egy jellemző példát. A temetés másnapján ülést tart a Szövetséges Központi Intéző Bizottság. Az ülésen felszólal Szamuely Tibor is:

„...a mi ingadozásunk, a mi bizonytalan fellépésünk, a mi bizonytalan politikánk, a mi álhumanizmustól áthatott politikánk az ellenforadalmárokkal szemben eredményezte az első ellenforradalmi kísérletet Budapesten, ami kétségtelenül a Magyar Tanácsköztársaság helyzetét külpolitikailag is, belpolitikailag is csak meggyengítette. Nekünk, elvtársaim, ilyen kísérletekre módot és alkalmat adnunk semmi körülmények között nem szabad. Jól tudom, hogy azoknak az elvtársaknak, akik a proletárdiktatúra alkalmazásának módszerei felett oly sokat vitatkoztak, az ellenforradalmárokkal szemben az volt az álláspontjuk, és közülük az igen tisztelt Rónai elvtársnak is, hogy az ellenforradalmárokkal szemben eljárni csak akkor lehet, ha annak tárgyi bizonyítékai vannak. Nahát, igen tisztelt Rónai elvtárs, tegnap láthatta a tárgyi bizonyítékait az ellenforradalomnak abban a 18 koporsóban. Ezek voltak a tárgyi bizonyítékai annak az ellenforradalomnak, amelynek ön majdnem minden eddigi vezérét szabadon bocsátotta!"

Rónai Zoltán belügyi népbiztoshelyettes

közbekiabál: „Egy esetet nevezzen meg, amikor én valakit szabadon bocsátottam!" Korvin Ottó, aki ezen az ülésen nincs jelen, nem egy esetet tudna megnevezni, mikor, kinek kegyelmezett meg közvetlen főnöke, a belügyi népbiztoshelyettes, mikor kit bocsátatott szabadon a Tanácsköztársaság ellen szervezkedő összeesküvők közül.

Július 10-én újabb jelentést küld a Belügyi Népbiztossághoz az ellenforradalmi puccs körülményeiről és a bűnösök szigorú megbüntetésének elmulasztásáról:

„Én csak annyit jegyzek meg, hogy hiábavaló minden küzdelem az ellenforradalom ellen, az ellenforradalom felfedezésére, ha azok leküzdése ily módon kezeltetik, és a felelősséget sem vállalhatom, és közölhetem azt is, hogy nemcsak én nem vállalom a fe-

A Tanácsköztársaság vezetőinek csoportja az ellenforradalmi lázadás áldozatainak temetésén.
Köztük: Korvin Ottó, Szántó Béla, Varga Jenő, Szamuely Tibor, Kun Béla, Hamburger Jenő

lelősséget, hanem velem együtt azok a meggyőződéses, más helyen felelős állásban lévő elvtársak sem, akik látván a dolgok ilyen mederbe való terelését, nem tudják összeegyeztetni meggyőződésükkel azt, ami történik, s legyen szabad felhasználnom az alkalmat arra, hogy még egy dologra felhívjam a figyelmet, ami szintén kapcsolatos az ellenforradalom elleni eredményes küzdelmünkkel. Ez az, hogy a rögtönítélő bíróság által halálra ítélt ellenforradalmárok még ma is életben vannak, és érintkeznek hozzátartozóikkal. Nem a vérszomj beszél belőlem, hanem az, hogy máris tapasztaltuk, hogy az ellenforradalmárok az eddiginél nagyobb bátorsággal készítik elő a dolgokat, és azzal nyugtatják meg magukat és egymást, hogy amúgy sem lehet semmi bajuk, mert életüket az angolok megvédik, és bármilyen hosszú időre ítélt fogságuknak úgyis véget vet az ellenforradalom győzelme."

Naponta látja közben az elfogott hadapródokat, akik közül a legidősebb huszonkét éves, a legfiatalabb tizenhat éves. Nem ezeket a gyerekeket kell kivégezni. Megjön a frontról régi ismerőse, Sinkó Ervin író. „Mi lesz ezekkel a nagyobbrészt fiatal gyerekekkel, akik nyilvánvalóan csak egy embertelen nevelésnek, beléjük oltott hamis ideáloknak áldozatai?" – kérdezi Ottótól, az pedig írást ad neki, látogassa meg a Martinovics-laktanyában őrzött ludovikásokat.

„S mikor onnan visszatérve, beszámoltam

Korvinnak a látogatásomról, előadtam neki tervemet: internálják a ludovikásokat, hangozzék az ítélet nevelőmunkára, én fogom tanítani őket. Sose fogom elfelejteni azt a mosolyt, mellyel ezt a tervet s a hozzáfűzött optimista indoklást meghallgatta. De megszorította a kezemet, magáévá tette tervemet, és nem nyugodott, míg – nagyon is érthető ellenállások legyőzésével – keresztül nem vitte, hogy a ludovikásokat, a kiskorú munkásgyilkosokat, a budapesti Horánszky utcai, majd a Gyep utcai zárdában internálják, az én nevelésemre bízva őket."

Sinkó Ervin a *Kommunista Kiáltvány*t ismerteti a ludovikásokkal, Tolsztoj- és Dosztojevszkij-szemináriumokat tart nekik.

Július második hetében a Politikai Nyomozó Osztály detektívjei újabb ellenforradalmi röpiratokat mutatnak be főnöküknek.

„Munkások! Szocialisták és elvtársak!

Nem látjátok végre, hogy egyrészt mit sem vesztő kalandorok, másrészt teoretikus ábrándozók, akik egy kis, 20 munkást foglalkoztató gyárat sem tudnak vezetni, nem pedig egy szerencsétlen, gazdaságilag tönkrement országot igazgatni, hetek óta orrotoknál vezetnek, és a szocializmus szent és magasztos eszméjét Magyarországon lejáratják..."

Ottó nyugodt tárgyilagossággal magyarázza munkatársainak az ellenforradalmi röpirat jellegét: „Ezeket a jelszavakat a külföldi követségek képviselői helyeztetik el a mun-

kásság között. A fehér ellenforradalom megbukott, most szocialista jelszavakkal akarnak ellenforradalmat csinálni."

„Követeljétek mindenütt – folytatódik a röpirat –, minden gyárban, értekezleten, előadáson, összejöveteleken az összes szakszervezeti munkás *titkos* leszavaztatását arra nézve, akarja-e a proletárdiktatúrát, vagy pedig egy tiszta szociális minisztérium jöjjön Buchinger, Garami, Peidl és Weltnerrel!"

A jobboldali szociáldemokraták nyílt akcióba léptek. „Proletárdiktatúrára, egy osztály uralmára, szervezettségének és fegyelmezettségének erejére, központosított hatalmára van szükség – üzente Lenin a magyar munkásoknak –, követeljétek az összes szakszervezeti munkás *titkos* leszavaztatását arra nézve, akarja-e a proletárdiktatúrát" – hirdetik a magyar munkások ügyének árulói.

Ottó július 11-én jelentést küld a Belügyi Népbiztossághoz:

„Napokkal ezelőtt röpirat jutott el kezeinkhez, amelyet a párt titkárságának is bemutattunk, és melynek tartalma az a nyilván ellenforradalmi tendenciából legújabban a munkásság közé dobott jelszó, hogy minden gyár követelje munkásainak titkos leszavaztatását arra nézve, akarja-e a proletárdiktatúrát, vagy szociális minisztériumot Buchinger, Garami, Peidl és Weltnerrel. Ennek a röpiratnak, mely ellen a párttitkárság semmiféle agitációt nem fejtett ki, sőt mi több, Weltner és Peidl elvtársak nyilvánosan nem

tiltakoztak ellene (ami feltétlenül dezorganizálólag hatott volna erre a támadásra), máris megállapítottuk hatását, amikor tegnap délután a Danubius hajógyár munkásai leszavaztak a diktatúra kérdéséről, és mindössze 27 szavazat kívánta a diktatúra fenntartását."

Korvin Ottót nem téveszti meg a szociális demagógia, nem riasztja a veszély: „Az ellenforradalmi cselekmények még akkor is, ha munkások űzik a tanácskormánnyal szemben, az antant erkölcsi és anyagi támogatásával történnek." Keserű, mert változatlanul azt tapasztalja, hogy jelentései nem találnak kellő intézkedésre, de keserűségében is tárgyilagos pontossággal fogalmaz:

Landler Jenő, a III. hadtest parancsnoka, jobb szélen Münnich Ferenc, a 6. hadosztály pol. parancsnoka

„Ismét konstatálnom kell, hogy az ellenforradalom ellen semmiféle óvintézkedés nem történt, holott jelentéseim figyelembevétele sok mindent megakadályozna."

A frontról is egyre rosszabb hírek érkeznek. A Vörös Hadsereg tiszai offenzívája összeomlik. Kun Béla kétségbeesve próbálja visszakergetni a szolnoki Tisza-hídon a fegyverüket eldobáló katonákat. Landler Jenő újabb kísérletet tesz a Tisza-vonal védelmére, de a hadsereg ereje kimerülőben van. A hátországban defetista hangulat uralkodik el. Ilyen helyzetben közli a Népszava július 27-én a fehérterrorra készülő Horthy Miklós „vezéri felhívását":

„A Hunyadiak, Kossuth Lajosok katonái nem lehetnek a Böhm Vilmosok, Szamuelyek fegyveres szolgái. Magyarok! Szegeden erős hadsereg készül. Az ország minden részéből odatódulnak a magyarok, hogy fölszabadítsák az országot a vörös iga alól... Tépjétek le a vörös rongyokat, kergessétek el a vörös zsiványokat, és siessetek a szegedi kormány megmentő, nemzeti lobogója alá!"

„Hiába közli ezt a fölhívást a Népszava a bohóckormány rágalmazó fölhívásaként, és hiába fűz hozzá objektív kommentárt arról, hogy a magyar népet a szegedi grófok ismét igába akarják hajtani, ennek a fölhívásnak közlése önmagában is ellenforradalmi cselekedet" – figyelmezteti Ottó a Népszava szerkesztőségét. Július 29-én megérkezik a Népszava hivatalos válasza:

„Korvin Ottó elvtársnak,
a Politikai Nyomozó Osztály vezetőjének,
Budapest

Július hó 28-án kelt hozzánk intézett levelére van szerencsénk a következőket válaszolni:

A szóban lévő röpiratokat részint a Távirati Iroda útján, részint pedig maguktól az illetékes hivatali tényezőktől kaptuk azzal, hogy ezeket kommentáljuk. Ezt annyival is inkább megtettük, mert mint napilap nem tartjuk hivatásunkat kimerítettnek azzal, hogy hivatalos közleményeket és rendeleteket adjunk le csupán, hanem abban is, hogy a közélet minden jelenségét számon tartsuk, azokhoz hozzászóljunk, és olvasóinkat ezekről felvilágosítsuk."

Ezek után a Népszava szerkesztősége, amelynek hivatalos papírján változatlanul ott díszeleg az 1919. március 21-e előtti titulus: „A Magyarországi Szociáldemokrata Párt Központi Közlönye", megígéri Ottónak, hogy amennyiben ő „a magasabb rendű érdek szempontjából azt kívánatosnak tartja, a jövőben szívesen mellőzzük a röpiratok ismertetését."

A Politikai Nyomozó Osztály főnökének nincs módja arra, hogy a szociáldemokraták demagóg ígérgetésére válaszoljon. Két nap múlva lemond a Kormányzótanács, és Peidl Gyula jobboldali szociáldemokrata vezetésével szakszervezeti kormány alakul. Ottó augusztus 1-én írja alá lemondólevelét:

„A Kormányzótanács lemondásával megbízásomat megszűntnek tekintem." Az augusztus 2-ára virradó éjjel Kun Béla, Landler Jenő, Pór Ernő a Kelenföldről induló vonaton elhagyják Magyarországot. Ausztria Szamuely Tibor kivételével *salvus conductus*t ad, menedéket kínál a Tanácsköztársaság vezetőinek.

Ottó augusztus 2-án hajnalban még a Politikai Nyomozó Osztályon tartózkodik. Munkatársaival, Sallai Imrével és Stein Ferenccel megsemmisíti a Politikai Nyomozó Osztály iratait.

„Korvint mindketten nagyon kértük – írja visszaemlékezéseiben Stein Ferenc –, hogy menjen el a népbiztosok különvonatával, ő arra még kap helyet, egyenesen mehet Ausztriába, mert itthon veszélyben van az élete, annál is inkább, hiszen testi alkata miatt könnyen felismerhető, kétszáz detektív ismeri."

„Nem megyek el – feleli Ottó munkatársainak –, megbízást kaptam, hogy szervezzem meg az illegális kommunista pártot." Idézzünk még egy tanút, Lukács Györgyöt:

„Annak a napnak éjszakáján érkeztem a frontról, amikor a Tanácskormány lemondott. Katonaruhában jelentkeztem a vezető elvtársaknál, akik utazásra készülődtek. Nekem, magamat illetőleg az volna a javaslatom, mondottam, hogy átvágom magam Németországba, és a német pártban dolgozom tovább. Nem – felelte Kun Béla –, maga maradjon Korvinnal együtt Budapesten, és

Lukács György vöröskatonák között

szervezzék meg az illegális mozgalmat. A parancsot tudomásul vettem, és átmentem Korvin szobájába, megbeszélni a teendőket... Romantikusan túlfeszített, kalandokról álmodó vagy súlyos depresszióban vergődő elvtársak között Korvin barátságos tárgyiassággal adta ki utasításait illegális lakásokra, egymással való érintkezésre, összekötő szolgálatra stb.-re vonatkozóan."

Sinkó Ervin is megjön, aki közben megint a fronton járt, és akit szintén Korvinhoz irányítanak, vegyen részt az illegális szervező munkában. „Mi van a ludovikásokkal?" – kérdezi bámulatos pedagógusi megszállottsággal Sinkó. „Fehérterrort fognak csinálni" – feleli Ottó.

„HARAG NÉLKÜL GONDOLOK AZOKRA, AKIK ROSSZAK VOLTAK HOZZÁM"

Korvin Ottó illegális lakása a Naphegy utca 21-ben van. Útlevele és születési bizonyítványa Kornis Béla névre szól. Személyleírása: termete – közepes, arca – hosszas, haja – barna, szeme – barna, szája, orra – rendes, különös ismertetőjele – háta kinőve. Foglalkozása: magánhivatalnok, kora – 24 éves. Apja Kornis Gyula kereskedő, anyja Róth Matild. Születésének ideje: 1895. dec. 9.

Mielőtt illegális tartózkodási helyét elfoglalná, értekezletet tart néhány gyári bizalmival.

„A külső Váci úti vasmunkás-szakcsoport helyiségében – írja az értekezlet egykori résztvevője, Matusán Béla kazánkovács – a diktatúra bukása utáni napon izgalmas értekezlet volt. Korvin Ottó beszélt. »Rejtsétek el a fegyvereket, mert még szükségünk lesz rájuk« – így kezdte beszédét. Egész beszéde az erők összegyűjtésére, központosított vezetés melletti céltudatos harcra való felhívás volt."

Az illegális szervezkedés irányítói: Korvin Ottó, Sallai Imre, Lukács György, Révai József, Hevesi Gyula, Sinkó Ervin, Sípos Károly, Hajdú Pál, Perl Ignác, Sípos Erzsébet, Szamuely László, Tímár Szeréna, Neu-

Korvin Ottó hamis útlevele

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
RÉPUBLIQUE HONGROISE
ÚTLEVÉL — PASSEPORT.
A 044.905
Kornis Béla
Kálmán Kornis

mann Géza, Werner Jenő, Guzi János, Csillag László, Sél-Somló Dezső.

Ottó megállapodik Lukács Györggyel, hogy Sallain keresztül tartják a kapcsolatot. Összekötőjük H.-né lesz. Augusztus 3-án Lukács György levelet kap Korvintól, válaszol is rá; 4-én hírek nélkül marad. H.-né közli vele, hogy sem Korvinnal, sem Sallaival nem tud kapcsolatot teremteni. 8-án Lukács György a lapokból értesül Korvin Ottó letartóztatásáról.

Nem ismerjük pontosan ennek az öt napnak a történetét. Valószínűleg Ottó a Naphegy utcai lakást veszélyes tartózkodási helynek találta. Ebben a házban lakik Baránszky Gyula ügyvéd és hites lengyel tolmács, aki ismerte őt, találkoztak a Belügyi Népbiztosságon, amikor az ügyvédet ellenforradalmi tevékenység gyanúja miatt bekísérték. Ottó elhatározta, hogy lakást cserél. Augusztus 7-én este találkozik az Erzsébet téren egykori gépkocsivezetőjével, az illegális szervezkedésben részt vevő Sulyok Istvánnal. Őt idézzük:

„Augusztus 7-én kimerészkedtem az Erzsébet térre, ott Korvin elvtárssal találkoztam. Három oldalról egy-egy civil futott felénk, az egyik kirántotta revolverét, a másik lefogta Korvin elvtársat. Én beugrottam a kapu alá, és a szemeteskosarak között sikerült megbújnom kapuzárásig. Másnap – szerencsétlenségemre – Egri Péter Pál detektív felismert, és bevittek a főkapitányságra,

ahol már 2–300-an voltunk összezsúfolva. Hajnalban belöktek egy összevert, véres emberi roncsot, és szólítottak engem: „Na, nézd meg, itt a főnököd. Te is így jársz, és most csókold meg." Schnell csoportvezető Korvin elvtárs nyakát szivarral égette, utána én következtem."

Ottót letartóztatásakor kegyetlenül megkínozzák. Négy napon át ütik-verik. Első vallomását augusztus 12-én veszik fel. Halálos betegen szállítják át a gyűjtőfogház rabkórházába. Kínzóit megdöbbenti némasága, mintha nem is érezné az ütéseket.

Korvin Ottó a börtönben

„A testi szenvedésekre csak mint valami megtörténtre emlékszem – írja később –, magának a szenvedésnek újraérzése nélkül. Úgy értem ezt, hogy csak a tudat van meg bennem arról, hogy volt testi szenvedés is, de sem annak milyenségére, sem okára nem emlékszem. Ezzel ellentétben: a lelki meggyötörtetéseket teljes intenzitással tudom most is újraérezni. Lehet, onnét van ez, mert a testi szenvedések felett már akkor napirendre tértem bizonyos objektív nézőpontból szemlélvén azt is, ami rajtam, azt is ami körülöttem folyt... A bilincsviselésből is csak a lelki depresszióra emlékszem vissza, amint a verésekből csak azok megalázó voltára. Azonban harag nélkül gondolok azokra, kik roszszak voltak hozzám, mert ez pszichologikus természetesség volt."

Klein Zsigmond feleségével augusztus 18-án francia hadparancsnoki utazási engedélylyel Pestre érkezik. Azonnal felkeresik Városmajor utcai lakásán idősebbik fiukat. De alig váltanak vele pár szót, detektívek érkeznek a lakásba, és letartóztatják Kelen Józsefet. A detektívek a kétségbeesett szülőknek nagy hangon előadják, hogy Ottót már augusztus első napjaiban letartóztatták, és „meg is lakolt már bűneiért", úgy helybenhagyták, hogy tulajdon szülei sem ismernek rá, ha ugyan egyáltalában még látni fogják. Klein Zsigmond és felesége ettől kezdve másról sem hall, mint Ottó „rémtetteiről".

A fehérterror bértollnokai nekilátnak, és

megteremtik az ellenforradalom Korvin-képét, a főhóhérről szóló hazug legendát, amelyet aztán huszonöt éven át verkliznek megállás nélkül cikkekben, lexikonokban, tanulmányokban és dilettánsok kiagyalta rémregényekben. A szülők megrendítő hittel, bátorsággal küzdenek gyermekük életéért. Augusztus 25-én kérvényt nyújtanak be Baloghy György igazságügy-miniszterhez. „Mi ezen fiunkat mint humanus, gyengéd szívű, nagy műveltségű emberbarátot ismerve, lehetetlennek tartjuk embertelen bánásmód elkövetésére." Látogatási engedélyt kérnek:

„Korvin Ottó gyermekünk még elítélve nincsen, és bármint legyen is, a humanizmus elemi követelménye, hogy addig vele emberségesen bánjanak, egészséges elhelyezéséről, ruházatáról, élelmezéséről, gyógyításáról gondoskodhassék; és elfogatásban, tárgyilagos ügyvéd védőt szabadon maga választhasson; mely kívánalmai elérésében nekünk, szülőknek congruens kötelezettségünk és ebből folyólag jogunk is van őt gyámolítani, amelyre nézve kellő vagyonnal rendelkezünk is, ha vele találkozva szükségleteiről értesülhetünk."

Hozzáteszik: ha ezen látogatási joguk tőlük az illetékes helyen megvonatik, József főherceghez és az antantmisszió vezetőihez fordulnak tiltakozásul „a magyar igazságszolgáltatás elfogulatlanságára és színvonalára sötét árnyat vető intézkedés ellen."

Hiába a kérés, hiába a fenyegetés. Guido Romanelli sem tiltakozik ezúttal Friedrich István miniszterelnöknél a humanizmus és az antanthatalmak nevében. Korvin szülei decemberig nem kapnak látogatási engedélyt.

„Apja hetenként megjelenik a Margit körúti fogház előtt – emlékezik ezekre a hónapokra Kelen Jolán –, hogy átvegye Ottó szennyes fehérneműjét, és friss fehérneműt adjon be neki. Elé lökték a véres fehérneműt, és utána azzal vádolták, hogy demonstrációként mutogatta azt a járókelőknek. Amikor édesanyja érdeklődött fia után, a Margit körút bestiális alkalmazottai azt felelték: Eltemetik-e a hullát, vagy mi földeljük el?"

Ottó augusztus végén került a gyűjtőfog-

Szilágyi Jolán: A Margit körúti fegyház őrei

ház rabkórházából a Margit körúti fogházba. Itt sem értek véget a kínzások.

„Itt van Korvin Ottó – írja a fegyház egyik foglya, Fonyó Sári – a velünk szembeni zárkában... Iszonyúan kínozzák. Talán nem is annyira a múltjáért, mint a jelenéért. Nagyszerűen viseli magát. Kommunista, amit tett, meggyőződésből tette, ha módjában lenne, ha módjában lesz, ismét megteszi, folytatni fogja. Gyűlölik Ottót ezek a pribékek, mondja az egyik társnőm. Agyonkínozzák, mondja a másik."

Fonyó Sári szeptember 15-én találkozik Ottóval. Kihallgatásra kísérik őket az államügyészségre. Az őrmester, miközben összeláncolja őket, idétlenül szellemeskedik: „Na, adják ide a kezeiket, majd ráteszem a jegygyűrűt." Megtiltja, hogy beszéljenek egy-

A Margit körúti fegyház udvara

mással, de a kísérő csendőrök ezt az utasítást eleresztik a fülük mellett. Idézzük Fonyó Sárit:

„Emlékezünk közös munkára, közös ismerősökre, börtönre. Kérdéseimre, hogy nagyon kínozták-e, vagy kitérő választ ad, vagy igyekszik megnyugtatni. De tudom, érzem, nem az az igazság, amit mond. A Zsigmond utca környékén nyugtalanság fogja el, hogy rokonaival találkozhatunk. Nem akar nekik szomorúságot okozni azzal, hogy bilincsbe verve lássák. A Margit-hídon megyünk keresztül, most mennek a tisztviselők munkába. A kísérő csendőr őrmester, amikor látja, a járókelők közül sokan megfordulnak utánunk, megjegyzi: – Na, most nézhetik az elvtársak a láncra vert vezéreiket! – Az emberek tekintetében minden van, csak gúny vagy káröröm nincs. Ottó beszél azokról a napokról, amikor átadtuk a hatalmat. Sok fájdalom, átélés van a hangjában. De megfontolt, mint mindig. Megbocsáthatatlan hibának tartja, hogy nem építettük ki a kommunista párt földalatti szerveit, amikor az ellenség előrenyomult. Ez fáj Ottónak a legjobban. Nincsen kommunista párt, nincsenek földalatti kommunista szervek, melyek a munkásoknak megmondanák, hogy ez csak átmenet, harcoljanak, tartsanak ki, folytassák az osztályharcot. Sokkal mélyebben érinti, hogy nincs párt, hogy nincsenek, akik az első lefogások után azonnal felvegyék a munkát, mint saját testi és lelki szenvedései."

„A SZOCIALIZMUS ÚTJA
KI VAN TŰZVE,
CSAK EGY ÉPÜLŐ VIADUKTJA
SZAKADT LE MOSTAN...”

Sipos Erzsit is augusztusban tartóztatják le. Gyereket vár, az ötödik hónapban van. Bekövetkezett, amitől féltek, „ami mérlegen volt mindig”: nem tudják, mi lesz születendő gyermekük sorsa, ki fogja emberré nevelni. Erzsébet Ottót decemberig nem látja; az első három hónapban Ottó sem tud semmit felesége hollétéről.

Rajz Sipos Erzsébetről. Készült a zalaegerszegi koncentrációs táborban

Szilágyi Jolán szénrajza: Margit körút

Októberben a kínzások híre kijut a Margit körúti fegyházból. E hónap 12-én a hatóságok engedélyt adnak Tábori Kornél újságírónak, hogy látogatást tegyen a börtönben. Tábori tudja, hogy a lapok rokonszenvező cikket Korvinról semmiképp sem közölnének. Írásának szenzációs alcímet ad: „A főhóhér írásbeli vallomása." De a figyelmes újságolvasó számára nem kétséges, kinek a pártján áll a ravasz rendőrriporter. Idézi az egyik detektívet:

„Korvin még mindig tagad, ahány fontos bűnről csak kérdést tesznek föl. Nem csoda, ha kihozza sodrából a detektíveket. Valótlan azonban, hogy félholtra verték, és hogy a teste gennyedő sebbel volna teli."

Ez a cáfolat önmagáért beszél: Korvint verik, és teste gennyedő sebekkel van teli. De Tábori még ennél is többet tesz. A Riport című lap 1919. november 15-i számában megjelent írás így folytatódik:

„Tegnap este megint érdeklődtem Korvin iránt, s egyáltalán nem mondtak róla olyat, ami tagadhatatlanul eszes magaviseletének a változtatását jelentette volna. Mind a mai napig konokul ragaszkodik első kijelentéseihez: ő nem bántott senkit ad personam, ő csak politikai kötelességét teljesítette. – Hogy gyáván reszketne – mondta a detektívek vezetője –, az nem igaz. Mindennél inkább bizonyítja ezt talán a saját kezű írás, amelyet ön kéretett tőle. Lehet, hogy poseur, de okvetlenül kell egy jó adag elszántság az ilyen tartalmú autogramhoz."

Ezután Tábori a következő szöveget közli Korvin keze írásával:

„Hittel hinni a szocializmusban, várva várni a világforradalmat. Megölhetnek, de lelkem legmélyének ez a hite, s idegeimtől ez a szent várakozás el nem vehető.
Bpest, 919. X. 12.
Korvin Ottó"

A riporter írásbeli vallomást kért Ottótól, amire a Margit körúti fegyház ostoba hivatalnokai engedélyt adtak. És az újságíró nemcsak azt hozta a Riport olvasóinak tudomására, hogy Korvint kínozzák a fegyházban, hanem azt is, hogy hű maradt elveihez, politikai meggyőződéséhez. Valószínűleg Ottó is

sejtette, mire készül Tábori Kornél, mert börtönnaplójában így ír találkozójukról:

„Már szeptemberben – egy hónapot téved –, a legnagyobb megveretések idején is bátran írtam le Tábori Kornélnak azt a hitemet: Hittel hinni a szocializmusban, várva várni a világforradalmat."

Tudja, hogy jelenlegi helyzetében a példaadás az egyetlen lehetséges politikai cselekedet: „Hiszem, hogy a megfélemlített munkásszívek új erőt szívnak az üldöztetésekből" – írja a naplójában. Fogolytársai is az ő pél-

Márton Ferenc:
Korvin Ottó

dájából merítenek erőt. A halálig gyötört Korvin tiszta nyugalmával vigasz és felemelkedés számukra. Cellájában egész nap olvas. Egykori osszatelepi olvasmányát, Nietzsche *Zarathustrá*ját széljegyzeteli. Milyen messzi is van az az osszatelepi rét, ahol először olvasta ezeket a sorokat: „Igen, kell hogy sok keserű meghalás legyen éltetekben, oh, teremtők!" Nyelveket tanul. Egyik fogolytársa találkozik vele az emlékezetes rács előtt, ahonnan „puhításra" vezették a detektívek az embereket. Suttogva kérdi tőle: „Hogy áll az ügye?" Ezt válaszolja:

„Fiam, a mi ügyünk jól áll, mert a mi ügyünk a forradalom. Engem fel fognak majd húzni, de nem baj, az osztályharcnak kell hogy halottai legyenek. Én trágyázom majd utatokat."

Honnan ez az erő? Hogyan bírják az idegek a rettentő nyomást? Túlélni semmi remény, szépen meghalni – ez katonatiszti allűr. Mi tehát az energiaforrás?

Az a forradalmi tudatosság, ami 1918-ban Korvin Ottót a Magyarországi Forradalmi Szocialisták vezetőjévé, az év végén a Kommunisták Magyarországi Pártja egyik alapító tagjává, 1919-ben pedig a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának főnökévé tette. Idézzük újra őt magát:

»Nagy az én bűnöm: a lelkem, bűnöm, hogy messze látok és merek« – mondogatom e két Ady-sort szakadatlan, míg végre megnyugszom. Tudom, hogy jót akartam –

konstatálom végül, és tényleg ismét nyugalom fog el. Teljesíteni akarván az álmokat, tudtam, hogy tenni akarok, már mikor hozzáfogtam, ez bizonyos; azt is tudtam, hogy mit akarok tenni."

Szadista pribékek, stupid rendőrfogalmazók kérdéseire Korvin Ottó úgy válaszol, mint aki minden pillanatban politikai végrendeletét fogalmazza. Nem tudja, hogy szavai eljutnak-e a megfélemlített munkásokhoz; nem tudja, hogy írásban tett vallomása fennmarad-e, csak egyet tud: „Az ember bizonyos távlatból, bizonyos históriai nézőpontból kell hogy magát is nézze." Egyik vallomásában például ezt diktálja a szavait bizonyára elképedten hallgató rendőrfogalmazónak:

„Én tudományos meggyőződésem és világnézetem alapján csatlakoztam a kommunista párthoz, és vettem részt a diktatúrában. Semmiféle anyagi érdek nem vezérelt, hiszen a kapitalista rendszer alatt sokkal jobban tudtam elhelyezkedni, mint bármely kommunista világrendben. Egész működésemet a proletáruralom érdekében a legszigorúbb objektivitás jellemezte."

Nemcsak kétségbeesett társainak hitét adja vissza Ottó lelkiereje. Novemberre maguk a kínzók is megdöbbennek rendíthetetlen nyugalmától, áldozatuk bátorsága még tőlük is tiszteletet követel. Emlékezzünk: „Jó adag elszántság kell az ilyen autogramhoz" – nyilatkozta róla a detektívek vezetője.

Schön Gábor
börtönőrei között

Több ez, mint bátorság, több ez, mint nyugalom. Korvin Ottó a Margit körúti fogház rabjaként sem téveszti össze a tudatos ellenforradalmárokat és az ellenforradalom megtévesztett kiszolgálóit. Ugyanazzal a tárgyilagossággal ítéli meg a helyzetet, mint amikor a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának vezetőjeként kért egyszerre halálos ítéletet a főbűnösök és felmentést a sorkatonák számára.

„Érdekes – írja halála előtt –, hogy minden ember azt állítja ma önmagáról, hogy ő volt

a legnagyobb ellenforradalmár. Ha mindazok, kik ma ezt állítják (és be is bizonyítják), tényleg fehérek lettek volna: miből állt hát a Vörös Hadsereg, a Vörös Őrség, más testületek és intézmények; miből álltak volna a munkástanácsok?"

Sinkó Ervin visszaemlékezésében leírja, hogy a fehérterror első napjaiban, amikor búvóhelyet kellett cserélnie, találkozott két volt ludovikás tanítványával. „Mikor megláttak, lesütötték szemüket, és zavartan tisztelegve, szótlanul mentek tovább. Mert ilyenek is voltak köztük." Sinkó ezt a jelenetet már nem mesélhette el Korvinnak, akit ekkor éjjel-nappal vertek, rúgtak, bosszúból és azért, hogy megtudják tőle, ki hol bújt el.

Kik vallanak ellene? Akiket ő engedett szabadon.

Kik nevezik gyilkosnak? Akik életüket neki köszönhetik.

Naplójában így válaszol a tajtékzó tüzérfőhadnagyoknak, a ludovikás tisztjelölteknek, akik a „nemzeti hős" szerepében tetszelegve ágálnak, költenek rémmeséket és az ellenforradalom háryjánosaiként adják elő a nyomozódetektíveknek „harci" cselekedeteiket:

„Szebenyi Andor főhadnagy úr mellére ütött most a bíróság előtt, hogy ő részt vett a dunapataji ellenforradalomban, »mert minden magyar embernek kötelessége ez« – mondotta volna. Jól emlékszem, akkor azt állítgatta, hogy élelmiszer bevásárlása céljá-

ból volt ott. Ezért bocsátottuk szabadon. Most azonban egyike a hősöknek... Ha ezek a fiatal fiúk, kik nemzeti hősöknek vélik most magukat, tudnák, milyen keveset tettek és jelentettek, szégyellnék magukat."

Ottó a szadista kínzók és a rendőrségi alkalmazottak között is különbséget tesz. Természetes különbségtevés ez számára, hiszen – mint írja – a hóhért, „Bali Mihályt sem vontuk felelősségre azért, amiért elítélteket akasztott". Következetessége néha túlzónak látszik:

„...Szinte hálásan gondolok azokra, kik e nehéz napokban, ha egyetlen szóval is, ha egy gesztussal csak, jók voltak hozzám. Még szó vagy gesztus sem kellett, csak ne lettek légyen rosszak. Csendőr, ki nem szidott; foglár, ki nem csapta be, hanem betette az ajtót; detektív, ki leültetett kihallgatáskor – a legjobb emberek voltak."

Idézzünk fel egy rá nagyon is jellemző epizódot. A hivatalos orvosszakértő, dr. Tél Ferenc ismeri Ottót. A Tanácsköztársaság idején ellenforradalmi szervezkedés vádjával kísérték Tél doktort Korvin elé, aki ügyét kivizsgálva ártatlannak találta, és szabadon engedte. Az egyik kihallgatás után egy pillanatra kettesben maradnak. Tél doktor így szól Ottóhoz: „Mivel vigasztaljam? Rossz csillagzat alatt születtünk..."

Tél Ferenc doktor aláírása ott szerepel majd a kivégzési jegyzőkönyvön is, mint a hivatalból kirendelt orvosszakértőé. Nevét

mégsem csak ez a jegyzőkönyv őrzi, hanem Ottó börtönnaplója is, aki köszönetet mond Tél doktornak vigasztaló szavaiért.

Egy másik fogolytársa arra emlékezik, hogy Korvin az eljövendő második magyar tanácsköztársaságról beszélt neki; óvta, ne kövessék el még egyszer 1919 hibáit. Végül még azt is hozzátette: „Ha megint hatalomra kerültök, ne álljatok bosszút értem, felejtsétek el, amit velem csináltak."

Talán ezért is annyira természetes hősiesség a Korvin Ottóé. Mintha egész életében erre az utolsó öt hónapra készült volna: sosem hibázik, egyetlen fölösleges szó sem hagyja el ajkát. Pedig nem erre készült, romantikus halálról csak kamasz-költő korában ábrándozott, halálról kamillavirágok és mimózaágak között. Másfél éve ő maga is

Bér Dezső rajza: László Jenő beszél. Mellette, a vádlottak padján Korvin Ottó

csak félig hitte azt, amit akkor Jolánnak mondott, amikor olvasnivalóul Leonyid Andrejev regényét vitte neki, noha az asszony tréfás évődésére nagyon is komolyan felelte, hogy a forradalmárnak hozzá kell szoknia a halál gondolatához. „Andrejev Leonyid *Hét akasztott*ja jut olykor eszembe" – írja most a börtönben, talán éppen erre a jelenetre emlékezve, és utána megint Adyt idézi: „Nem első hullás ezen a tájon."

Kevésbé szereti talán az életet, mint más?

Saját sorsát semmibe véve mártírnak készül?

A másfél éve mondott mondatot, amelyet sógornője akkor olyan furcsának talált, Margit körúti naplójában ezekkel a sorokkal folytatja:

„Félek, azt hiszik, kikkel alkalmam volt olykor beszélni, hogy szívesen halok meg. Biztos, hogy nem! Biztos, hogy akármilyen rossz életet előbbre tartok, mint a halált. Nem akarok mártír lenni. Most, a küszöbön érzem, hogy élni jó."

„MI ELPUSZTULHATUNK, DE A GONDOLAT ÉL!"

Ottó pere 1919. december 3-án kezdődik a 4039/1919. ME. sz. rendelettel szabályozott, gyorsított bűnvádi eljárás alapján Surgoth Gyula ítélőtáblai bíró tanácsa előtt. „Dr. László Jenő és társai bűnügye"-ként tartja számon ezt a pert a budapesti büntető törvényszék. Ottó védője dr. Goitein Sándor. Előzőleg két ügyvéd is visszautasította a védőügyvédi megbízatást.

„Egy napig, mikor kiírták az első tárgyalásokat, láz gyötört. Aztán mind ritkábban riadoztam" – írja naplójában Ottó. Helyzetét tisztán látja, nincsenek illúziói. „Már a tárgyalások alatt búcsút vettem Magától" – írja utolsó levelében Erzsébetnek.

Goitein Sándor

MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT

1375 TAGSÁGI KÖNYV

Sorszám 17757 1.-

Név dr. Goitein Sándor

Születési év 1885

A pártba való belépés kelte 1945.

A tagsági könyvet kiállító pártszervezet neve Bp. X. ker.

a pártszervezet titkára

1945. VII. 21.

a kiállítás kelte

1945

Hó	Kereset	Bélyeg kelte
Január		
Február		
Március		
Április	20.-	
Május	20.-	
Június	20.-	

Goitein Sándor 1945-ös párttagsági könyve

A szülők bizakodnak, a védőügyvéd sem tartja a helyzetet kilátástalannak. A büntető törvénykönyv értelmében csak egyetlen politikai bűntett büntethető halállal: a király megölése. Csakhogy a Surgoth-tanács a Friedrich-kormány rendelete alapján ítéli el a Tanácsköztársaság politikusait, funkcionáriusait. Ez a rendelet pedig kimondja, hogy a törvényszék gyorsított bűnvádi eljárással „ítél a Tanácsköztársaság szervei, közegei és megbízottjai felett, akik hatósági jogkört bitorolva vagy színlelve a büntető törvénykönyvbe ütköző cselekményt követtek el."

„Mi az a sok – írja naplójában Ottó –, mit a bíráknak mondhattam volna? Arról a világnézeti különbségről lehetett volna elsősorban beszélni, mely mély szakadék, áthidalhatatlan, az övéké és az enyém között.

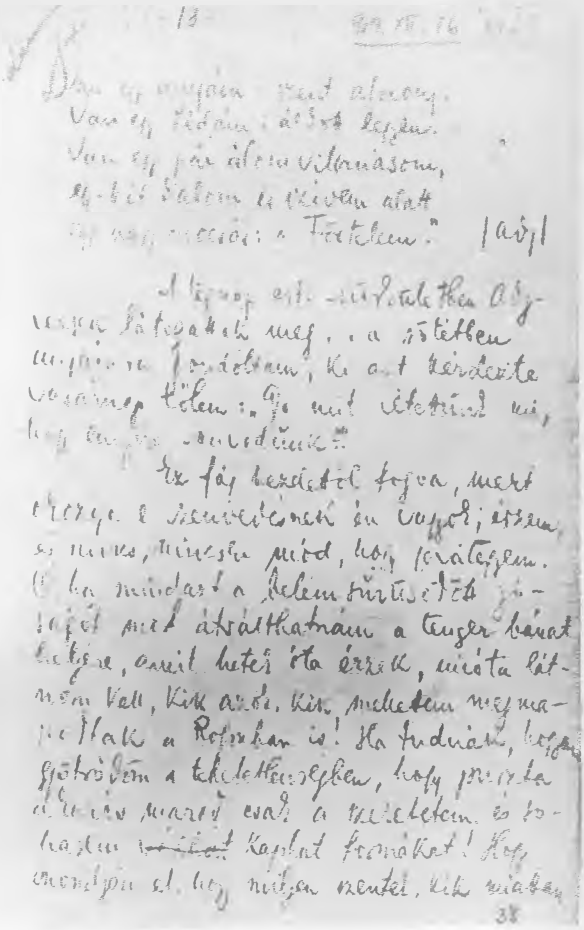

De ezt kár is lett volna érinteni, mert osztályelfogultságuk oly nagy, ha gyilkosságnak minősítik egy rendszer hivatalos tényked éseit, hogy improduktív kísérlet ennek ellenkezőjét bizonyítani. Bukott forradalmak sorsa, hogy közönséges bűnösként bánnak el szereplőivel, mert másképpen nem tudnak. Mi azért tiszták vagyunk!"

A hisztérikus pogromhangulatban a védők

nem is próbálkoznak politikai vitát kezdeményezni. Csak arra törekednek, hogy védenceikről kimutassák: legfeljebb bűnsegédek, tehát az érvényben lévő büntetőjog szerint nem ítélhetők halálra. Ottó védőjének, Goitein Sándornak is ez a célja, és bízik abban, hogy sikerül megmentenie védence életét. Ottó társai közt is akadnak olyanok, akik nála bizakodóbban ítélik meg a helyzetet.

Naivitás ez? Könnyű utólag igennel felelni. Az első kommunista perek ideje ez Magyarországon, az emberek még emlékeznek az Osztrák–Magyar Monarchia háborús pereire, ahol védők és vádlottak olykor kifigurázhatták a bíróságot, és gyakran érvényt szereztek a hivatalos jogi cikkelyeknek. A fehérterror természetét még az ügyvédek

Bíró Mihály rajza a fehérterror ellen

Márton Ferenc rajza
Korvin Ottóról
(1919. december)

sem ismerik eléggé. Védenceik közül sem mindegyik. László Jenő például augusztus 15-én önként jelentkezett a bíróságon, amikor tudomására jutott, hogy a lefogandók listáján van. A tárgyalás első napján kijelenti: „Én nem menekültem, mert szükségtelennek tartottam, mert ártatlan vagyok." Nem egyedülálló eset az övé. A későbbi népbiztos per egyik vádlottja, Nyisztor György például így fejezi majd be védekezését:

„Engem augusztus 15-én a Körúton fogtak el pipával a számban. Három rendőr ment, és lefogtak. Az egyik odajött hozzám,

és kérdezte a nevem; amikor megmondtam, azt feleli: »Hát maga itt sétál?« Akkor még nem volt kiadva semmiféle rendelet arra, hogy a népbiztosokat elő kell állítani, sőt az a hír jelent meg, hogy Bécsben vannak. Amikor behoztak, azt mondták, itt van az öreg Nyisztor. Azt mondták erre, hát ez mi rosszat csinált? – eleresztettek. 10-én újra bevittek. Könnyen elmehettem volna, de én nem mentem..."

Ottó nem ilyen naiv. Azért maradt idehaza, hogy megszervezze az illegális kommunista pártot, osztályháborúra készülődött. De védője kívánságára beleegyezik a védekezés módjába, vallomásai során nem politizál, bíráival nem vitatkozik, bármiről kérdezik, csak a tényeket sorolja fel precíz eseménytörténészként, mintha pozitivista tudós volna, aki a Tanácsköztársaság napjait kívánja az utókor számára megörökíteni. Néha még az ellenséges tanúk sem tudják kivonni magukat tárgyilagosságának hatása alól. Ez a magyarázata annak, hogy Horthy vérbírái előtt olyan tanúvallomások is elhangzanak, melyeknek egyik-másik részlete igaz, a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya főnökének szigorú objektivitását bizonyítja még akkor is, ha a tanú eredetileg nem is e célból idézte fel az egykori jelenetet. Sághy Tibor húszéves tüzér főhadnagy például kijelenti, hogy egy ízben Korvin a következőket mondta neki:

„Korvin még azt is kijelentette, hogy neki

nem az ilyen fiatal emberek kellenek, hanem a főbűnösök. Azt is mondta nekem, hogy ő engem sajnál, és tudom-e, hogy megkegyelmeztek életfogytiglani fegyházra."

Mit érezhetett Korvin Ottó, mialatt ezeket a gyerekeket hallgatta, akik számára nemrég ő járta ki személyesen, hogy kegyelmi kérvényüket elfogadják?

Mire gondolhatott, mialatt egykori beosztottja, Katona Dénes detektív arról beszélt, hogy keresztezte a vele együtt dolgozó „proli nyomozó" munkáját, és amikor az feljelentette, hogyan „simította el Benyovszky Korvinnál a dolgot"?

„Hallgattam, és inkább fölényben maradtam – írja naplójában. – A nagy francia forradalom van az eszemben mostanában gyakran, s ha elhagy néha percekre az erőm (látván a bíróság előtt álló emberek kicsinységét, gyávaságát, helyt nem állását), ez ismét visszaadja azt."

Társai között is akad olyan, aki megretten, és nem marad hű elveihez. Dögei Imre nyomozó például kijelenti:

„Azt, hogy a Tanácsköztársaság törvénytelen, nem tudtam, csak az utóbbi időben, a vége felé láttam, hogy törvénytelen."

A vérbírákat nem teszi elnézőbbé az emberi gyengeség. Dögei Imrét is halálra ítélik. Korvin Ottó példája egyenesíti ki újra a rettegőket, az iszonyú nyomástól már-már összeroppanókat. Idézzük Lukács Györgyöt:

„És amikor nyolc elvtárssal együtt halálra

ítélték, a kivégzés előtt az ő példája és szavai voltak annak az erőnek a forrása, amely a néhány ingadozót és kétségbeesettet újra kiegyenesítette, és szent ügyünk büszkén meghaló mártírjává tette."

A tárgyalás utolsó napja december 11-e. Ottó az utolsó szó jogán kijelenti: „A harc, mely lefolyt, osztályharc volt." Beszédét szűkszavúan őrzi csak meg a hivatalos jegyzőkönyv. Naplójának első, december 12-i feljegyzéséből ismerjük szavait:

„Én teljes nyugalommal nézek az ítélet elé, mert tudom, hogy nem a mi egyéni létünk vagy nemlétünk dönti el ezt a kérdést. Bennünket be lehet börtönözni, mi elpusztulhatunk, de a Gondolat él... Nem közömbös előttem, hogy megmaradok-e vagy sem, mert e napokban kell megszületnie gyermekemnek. Sokat mondhatnék még, nem teszem. Teljes nyugalommal és bizalommal teszem le sorsomat az asztalra."

A tárgyalás befejeződött. Surgoth Gyula közli a vádlottakkal, hogy az ítélethirdetésre nyolc nap múlva, december 19-én kerül sor.

„KI TUDJA, MENNYI GYÜMÖLCSE ÉRIK A MI ELPUSZTULÁSUNKNAK?"

Ottó naplójából ismerjük ennek a nyolc napnak a történetét. Még a tárgyalások idején papírt adtak neki, hogy védekezésére felkészülhessen. Nem volt szüksége papírra a védekezéshez. Ehelyett naplót írt. Első bejegyzése december 12-i keltezésű, az utolsót egy nappal az ítélethirdetés előtt, december 18-án írja a bírósági ívekre. Magának és szeretteinek írja ezt a végső vallomást.

A tárgyalás utáni harmadik napon elbúcsúzik szüleitől:

„1919. dec. 14. vasárnap

Ma találkozni fogok azokkal, akik kitartanak velem végig – s azontúl is. »Nyugalom, fiam – biztatom magam a reggeli szürkületben –, el is jön, el is múlik, mit sietsz?« Élem és színezem ezt a találkozást (mely utolsó talán), készítem és fegyelmezem magam: gyakorlom a mosolyt, mellyel álarcoznom kell sírásra görbülő szájamat. Itt voltak. Itt voltak mind, mert ők is tudják, halálos betegség van rajtam: a Végzet. Most jöttem. Most sírtam. Most ismét nyugodt vagyok. Elbúcsúztunk hát. Ez volt a búcsú? Ez a hallgatag egymásra nézés. »Viszontlátásra« – mondtuk, és tudtuk, jól tudtuk, hogy soha többé."

Talán ismét Leonyid Andrejev kivégzésre váró regényhősének, Szergej Golovinnak gondolatai jártak fejében a szüleivel való találkozás alatt:

„Szergej Golovin szenvedett a közelgő viszontlátástól. Nagyon szerette az édesapját és az édesanyját, még nem olyan régen találkozott velük, és most megborzadt a találkozás gondolatára. Maga a kivégzés minden szörnyűséges döbbenetével, mely úgy sújt le, mint egy őrült agyrém – könnyebbnek tűnt fel a képzeletében, nem látszott olyan borzalmasnak, mint ez a néhány rövid és értelmetlen perc, amely mintha az időn kívül, magán az életen kívül állana. Hogyan nézzen, mit gondoljon, mit mondjon – az emberi ész ezt képtelen megérteni. A legegyszerűbb és legmindennapibb dolog kezet fogni, megcsókolni és azt mondani, „jó napot, apám" – megfoghatatlanul borzasztónak rémlett a maga szörnyűséges, embertelen, esztelen hazugságával."

„Viszontlátásra – mondtuk, és tudtuk, jól tudtuk, hogy soha többé" – írja Korvin–Golovin, csakhogy ez a történet valódi, és ő a főszereplője. „Itt voltak, itt álltak, beszéltek – és egyszer csak elmentek. Ím, itt ült az édesanyja, ím, itt állt az apja, és aztán valahogy elmentek. Amikor Szergej visszament a zárkájába, a priccsre feküdt, arccal a fal felé, hogy ne lássák a katonák, és sokáig sírt."

Ottó sem árulja el érzelmeit a börtön-

személyzetnek, éppúgy fegyelmezi magát, mint kedvenc regényhőse. Naplójában egyetlen mondatba sűríti minden fájdalmát a szüleitől vett búcsú szűkszavú leírása után: „Nehéz, nehéz a szívem."

Szüleivel üzen Erzsébetnek, akit a szülés idejére kiengednek a Conti utcai fegyházból. Ottó levelet ír születendő gyermekének, kit tán meg sem ér. Valami maradandót szeretne neki adni; szegények a szavak. Zarathustra tanítására emlékezik:

„Van egy kérdésem, egyedül számodra, én vérem: mint a mérőónt, úgy vetem ezt a kérdést lelkedbe, hogy megtudjam, milyen mély. Fiatal vagy, gyermeket és házaséletet kívánsz. Ámde én azt kérdezem tőled: olyan ember vagy-e, akinek *szabad* gyermeket kívánni? Vajon diadalmas, magad lebíró, az érzékek parancsolója, erényeid ura vagy-e? – kérdezlek én. Akarom, hogy győzelmed és szabadságod sóvárogja a gyermeket. Eleven emléket építs győzelmednek és felszabadulásodnak. Ne csak *tovább* plántáld magad, hanem föllebb!"

Fiút várnak, már nevet is adtak neki. Péternek fogják hívni. Két nap múlva Erzsébettől vesz búcsút:

„Ma Erzsébettől vettem búcsút. Átéltem az életünket, két esztendőt, micsoda évek, és messziről megsimítottam az arcát. »Et la tristesse est en moi, comme la mer.«"

December 18-án, csütörtök délután írja naplója utolsó sorait:

„Ki tudja, mennyi gyümölcse érik a mi elpusztulásunknak? Ki tudja: talán többet jelent ez, mint ha életben maradnánk? A halál nagy Nyugalom: miért okozzon hát nyugtalanságot? A halál az örök Csend: kik mindig a csendet szerettük, miért lázadozzunk? Szent Béke a halál: ím, vége minden harcnak.

Este van: lefekszem.

S a föld mégis forog."

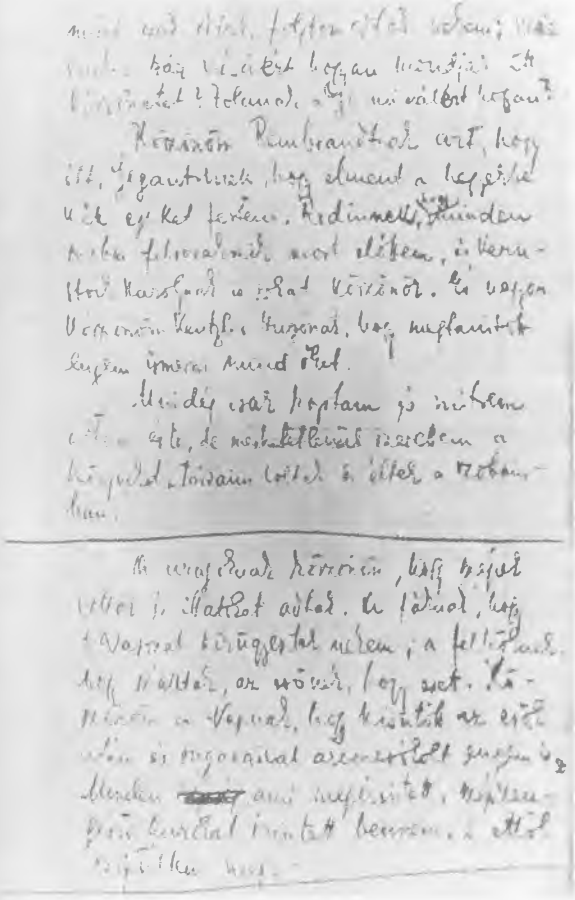

Részlet Korvin Ottó börtönnaplójából

Naplóját átadja védőügyvédjének, aki azt kijuttatja a börtönből. Másnap Surgoth Gyula kihirdeti a halálos ítéletet. Ottót három ellenforradalmár kivégzése ügyében mint felbujtót mondja ki bűnösnek, és ennek alapján ítéli halálra. Ha az érvényben lévő büntető törvénykönyv paragrafusait betartaná, a kivégzésen való részvételt legfeljebb bűnsegélynek minősíthetné. De nem tartja be. Korvin védője kegyelmi kérvényt nyújt be a Magyar Királyi Kúriához. Most már dr. Goitein Sándor is belátja: fölösleges a jogi érvelés.

„Justícia istenasszonyát bekötött szemmel és úgy ábrázolják, hogy egyik kezében pallos, a másikban mérleg van. Korvin Ottót halálra ítélte a budapesti törvényszék gyilkosságra való felbujtás bűncselekménye miatt. Korvin Ottó a védencem, és amikor az ítéletet és indoklását meghallottam, úgy éreztem, mintha Justícia istenasszony kiejtette volna kezéből a mérleget, és mindkét kezében pallost tartana."

A Magyar Királyi Kúria a kegyelmi kérvényt elutasítja. Két nap múlva, december 21-én megszületik Sipos Erzsébet és Korvin Ottó gyermeke, Mária.

„Ottóm, kedves, megtörtént – írja Erzsébet december 27-i levelében. – Életet adtam, s ezzel, mint ahogy írta, az életet teljesítettem. Ujjongva sikolt bennem az a tudat, hogy gyermekünk van, de fájdalmas kétséggel gondolok arra, vajon Zarathustrát is

tudom-e teljesíteni, hogy nemcsak tovább plántáljuk magunkat, hanem *föllebb!* Mária lett, nem Péter, mint vártuk. Mária lett, s így kétszeresen nehéz a nagy feladat, hogy *ember* legyen belőle. A nagy és nehéz feladatot teljesíteni akarom, most már életcélom: lenni valakiért, és csak azért az egyért lenni... Itt liheg mellettem, boldog öntudatlanságban Mária, minden porcikája, mozdulata a Magáé, és érzem a Maga nagy, csodálkozó, mindig csak szép után kutató szemének meleg tekintetét rajtunk nyugodni, simogat, becéz bennünket, együtt vagyunk, átölel. Üzenem: soha egy percre sem szűnően Maga mellett vagyok, elszántan, erősen és nyugodtan nézek a jövő elébe, hogy méltó lehessek Magához. A lelkemet küldöm."

Ottó válaszlevelét ugyanazon a napon írja, december 27-én. Előző nap vesz végső búcsút szüleitől.

„Tegnap, akik itt voltak, a szüleim, azt mondták, hogy levelet vár tőlem. Nem írtam, mert nem voltak szavaim; csak gondolataim voltak, melyeket azonban ott kellett Maga mellett éreznie. Meghatottan álltam ágya előtt – ezt tudnia kell –, s úgy, mint azelőtt, mint súlyos percekben mindig, hallgatagon néztük egymást, és szavak nélkül is tudtuk, mindig tudtuk, hogy mit akarunk mondani. Nem írtam, mert nem szavak azok, aminek Magát megnyugtatni kell. Nem szavak adnak erőt, hogy viselje a sorsot. Nem szavak – hát mit mondjak? Ott vagyok valóbban, mintha

Sipos Erzsébet levele Korvin Ottóhoz

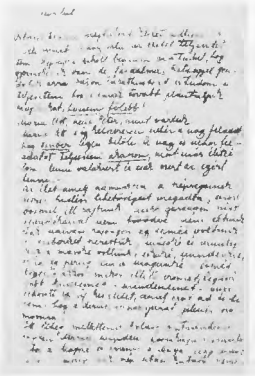

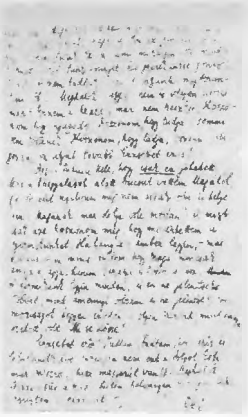

Korvin Ottó
utolsó leveléből
Sipos Erzsébethez

valóban ott volnék. Ágya szélén ülök, és szemeimmel átfogom magát és gyermekünket. A kezemet éreznie kell a kezén – hát mit mondjak?... Meghalok. Hallható csend áll be e szóra. Gongütés ez a szó, és utána rezgő csend tölti be a világot. Riadtan néz, nagyra tágult szemekkel, és talán nem is érti meg ezt a szót. Magyarul van. Ismétlem: meghalok. Nekem már nem idegen ez a szó... Most csak azt köszönöm meg, hogy megérhettem a gyermekünket. Ha lány is: ember legyen – más kívánságom nincs; tudom, hogy Maga nemcsak anyja és apja, hanem barátja és társa is lesz. A gyermekünk legyen minden, és ne jelentsek többet, mint amennyi voltam, és ne jelentsek szomorúságot. Legyen ezután is olyan szabad, mint amilyen azelőtt volt. Mi se kösse! Erzsébet erős! Tudtam, tudtam, hogy erős, és felülemelkedve önmagán nézi ezt a dolgot. Érti már, megérti *(hisz magyarul van!)*: meghalok. Nézze: süt a nap. Látom: halványan mosolyog. Odanyújtom a kezemet.

Ottó"

A kivégzés napját december 29-re tűzik ki. Unokaöccse utolsó találkozásukon mérget akar neki átadni. „Nem mentem fel az uralkodó osztályt a gyilkosságtól" – feleli Ottó. Bátyjával, Józseffel kivégzése reggelén találkozik. Sógornője, Jolán – bizonyára férje szavait idézve – így írja le a két testvér utolsó találkozását:

„Kelen József lánccsörgést hallott. Meg-

Korvin Ottó
utolsó képe

vasalva, láncokban vezették el mellette öccsét, aki nem állhatott meg, hogy megcsókolják egymást. Egymásra néztek. Józsi szemébe könnyek gyűltek. Ottó azt mondta: – Ne sírj, Józsi. Bátorság! – Józsi elszégyellte magát, hogy Ottó megvasalva, halálba menően bátorítja őt, felszegte fejét, és viszonozta: – Bátorság, Ottó!"

A Margit körúti fegyház udvarán detektívek, katonatisztek várják a kivégzés számukra szórakoztató látványát. Surgoth Gyula nőismerőseinek kivégzési belépőcédulákat

adományoz gáláns ajándék gyanánt. Az államügyész 8 óra 56 perckor adja át Korvin Ottót Bali Mihály állami ítéletvégrehajtónak ezekkel a szavakkal: „Hóhér, akassza fel ezt az embert!" Bali Mihály az ítéletet végrehajtja, és másfél perc múlva hivatalosan is jelenti az államügyésznek: „Az ítéletet végrehajtottam." Az akasztott ember teste kinyúlik. Az egyik katonatiszt röhögve felkurjant: „Nézzétek, az Ottó milyen derék szál legény lett!" Tél doktor 9 óra 3 perckor megállapítja a halál beálltát.

EPILÓGUS

Ottó bátyját, Kelen Józsefet az 1920-as népbiztosperben az ellenforradalmi bíróság életfogytiglani fegyházra ítélte. De Szovjet-Oroszország az első világháborús magyar hadifoglyokért kicserélte a bebörtönzött népbiztosokat, forradalmárokat. Kelen József és felesége, Jolán kikerült a Szovjetunióba, pár év múlva a Klein házaspár is utánuk utazott, most már csak egyetlen fiukhoz, aki ekkor a moszkvai hőerőműtelepek tervező trösztjének vezérigazgatója volt. A Szovjetunióban élt tovább Sipos Erzsébet is, egy kommunista magyar újságíró, Magyar Lajos felesége lett.

Mária idehaza, Erzsébet konzervatív szü-

Korvin Ottó lánya, Mária a negyvenes években

Korvin Ottó lánya férjével, Tausch Ferenccel

lelnek házában nőtt fel; nagyszülei apácát akartak nevelni belőle. De Korvin Ottó lánya más sorsot választott magának, Tausch Ferenc illegális kommunista felesége és elvtársa lett. Nem érte meg a felszabadulást. 1944. november 4-én a szovjet csapatok elől menekülő németek felrobbantották a Margit-hidat. Itt halt meg, méhében születendő gyermekével, huszonöt éves korában Tausch Ferencné, Korvin Ottó és Sipos Erzsébet lánya.

A felszabadulás után a Magyar Kommunista Párt XI. kerületi alapszervének könyvtárában fedezték fel egy könyvbe rejtve Korvin Ottó naplójának eredeti példányát. Ezt a példányt ma a Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézete őrzi.

Uitz Béla rajza
Korvin Ottóról

TARTALOM

„Gyenge, nagynézésű gyerek voltam..." 7
„Van valaki, akit örökké várunk..." 15
„A virágoknak köszönöm, hogy szépek voltak..." 29
„Sári a kályhának dőlt, és az »Áldásadást« mondotta..." 43
„Cselekedni mindég több, mint szemlélni a dolgokat..." 55
„Teljesíteni akarván az álmokat, tudtam, hogy tenni akarok..." 71
„Szocialista köztársaságot akarunk!" 84
„Hittel hinni a szocializmusban, várva várni a világforradalmat..." 97
„Indítványomra Landler a Politikai Nyomozó Osztályt a Belügyi Népbiztosság alá rendelte..." 109
„Minden ellenforradalmi szervezkedéssel szemben sikeres volt az én preventív jellegű harcom..." 119
„Én a Hungáriába mentem, és annak lövetésekor ott bent voltam..." 128
„Jelentéseim most sem találnak kellő intézkedésre..." 140
„Harag nélkül gondolok azokra, akik rosszak voltak hozzám..." 152
„A szocializmus útja ki van tűzve, csak egy épülő viaduktja szakadt le mostan..." 160

„Mi elpusztulhatunk, de a Gondolat él!" 171
„Ki tudja, mennyi gyümölcse érik a mi elpusztulásunknak?" 179
Epilógus 188

Tíz éven felülieknek

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: F. Kemény Márta
Szakmai ellenőr: Loránd Ferenc
Műszaki vezető: Gonda Pál
Képszerkesztő: Csejdy Virág
Műszaki szerkesztő: Sz. Huschit Katalin
24 800 példány, 12 (A/5) ív, MSZ 5601–59
Készült a Zrínyi Nyomdában, rotációs ofszeteljárással (76.1389/1)
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérigazgató
IF 2840 – e – 7779

15,- Ft

Hogyan lesz egy révedező, költői hajlamú, jómódú polgárifjúból forradalmár, a Magyar Tanácsköztársaság kiemelkedő alakja? Erre a kérdésre kapunk választ ebben az életrajzban, amelynek szerzője Simor András költő és gyakorló pedagógus, aki jól tudja, hogy csak igaz szóval, meggyőződéssel lehet a fiatalokra hatni. Ezért korabeli naplók, jegyzőkönyvek, rendeletek, levelek, Korvin Ottó költőt zsengéi és naplója alapján rajzolta meg hőse emberi és emberséges alakját.